

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАўЛЕННЯ САНЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 6 красавіка 1984 г. ● № 14 (3216) ● Выходзіць з 1932 г. ● Цана 10 кап.

Амаль якраз...

Фотазюда
А. РУДЧАНКІ.

З в а р о т да пісьменнікаў свету

Мы, пісьменнікі — удзельнікі XX сустрэчы кіраўнікоў Саюзаў пісьменнікаў сацыялістычных краін, звяртаемся да сваіх калег, пісьменнікаў усіх кантынентаў, зрабіць сумесна ўсё магчымае для захавання міру, неабходнага для існавання чалавецтва.

Сваёй творчасцю, сваёй дзейнасцю грамадзяніна і мастака мы гаворым не спробам развязаць ядзерную вайну! Давайце зробім усё, што ў нашых сілах, каб садзейнічаць спыненню ліхаманкавай гонкі ўзбраенняў, каб спыніць падрыхтоўку ядзернай вайны. Давайце аб'яднаем свае сілы з усімі міралюбівымі людзьмі свету і запатрабуем вывадзення з Еўропы амерыканскіх ядзерных ракет першага ўдару. Новыя ініцыятывы Саветаў Саюза, якія падтрымліваюць сацыялістычныя краіны, з'яўляюцца рэальнай асновай для разрадкі міжнароднай напружанасці.

Таму мы хочам сваёй творчасцю і сваёй грамадскай дзейнасцю садзейнічаць стварэнню — у імя жыцця і мірнага супрацоўніцтва — спраўднага моста ўзаемаразумення паміж народамі.

Таму мы разам з калегамі з іншых краін хацелі б у бліжэйшы час сустрэцца на міжнародным форуме «Мір — надзея планеты» ў Сафіі, разам абмеркаваць там і вырашыць, што яшчэ трэба зрабіць, каб спыніць руку тых, хто пагражае свету тэрма-ядзернай вайной, каб захавць мір і садзейнічаць развіццю мірнага супрацоўніцтва, карыснага ўсім народам.

Давайце дапаможам сваёй творчасцю захавць мір на нашай планеце!

Давайце дапаможам сваім словам мастака барацьбе за шчаслівае жыццё чалавецтва!

І ВЯСНА — ЧАС ГАСТРОЛЬНЫ

Звычайна тэатральныя налектывы выязджаюць на свае чарговыя гастролі летам, тады ў асноўным і адбываецца сустрэча гледача з прадстаўнікамі тэатраў з іншых гарадоў і рэспублік. Аднак і ў гэтым правіле ёсць сваё выключэнне. Што гэта сапраўды так, пацвердзіла сёлета ясна. Гасцям сваю сцэну прадставіў мінскі арганізатар Дома афіцэраў. У самым пачатку сававіка тут з поспехам выступіў калектыў Маскоўскага ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга тэатра імя М. М. Ярылава, што прыехаў у Беларусь сталецкі не першы раз.

Ярылаўцаў змянілі артысты Каўнаскага дзяржаўнага драматычнага тэатра. Трупы пантэмімы, якая паказвала сваё майстэрства, таксама прыехала не першы раз. І не першы раз мінчане і госці горада-героя змаглі пераканацца, наколькі вялікія творчыя магчымасці ў мастацтва пантэмімы. Прынамсі, гэта пацвердзіла гастрольная афіша. Былі паказаны такія спектаклі, як «Джа-

натан Лівінгстон Чайка» — прачытанне мастацкім кіраўніком і рэжысёрам тэатра К. Адамайцісам аднаго з апавяданняў Р. Баха, «Шчаслівыя дні» — гэта знайшла сваё ўвасабленне п'еса С. Бекеты... Школьнікі змаглі ўвайсці ў свет вобразаў назкі «Беласнежна і сем гномаў».

Паехалі з Мінска наўнасцы, а іх месца на сцэне Дома афіцэраў занялі артысты з Калінінграда. Абласны драматычны тэатр гэтага горада гастролью да 15 красавіка. У афішы пазначаны спектаклі па творах А. Арбузава «Пераможца», Ф. Абрамава «Двор», С. Ласіна «Акселераты», В. Мержако «Начныя забавы». Як бачна з назваў, праблематыка розная, тым не менш ёсць і тое, што аб'ядноўвае іх. Гэта — увага да надзвычайных праблем сучаснасці, імкненне судзіць дзень сённяшні з тымі пытаннямі, якія заўсёды хвалілі чалавека.

Вясновыя гастролі тэатраў працягваюцца...

Ю. СЛАВІН.

СТОТЫСЯЧНЫ НАВЕДВАЛЬНІК

Музей Мінскага аб'яднання вылічальнай тэхнікі ўжо дзесяць гадоў з'яўляецца месцам, дзе праходзяць вечары сустрэч паналенняў, урачыстыя рытуалы пасвячэння ў рабочыя, дзе прымаюць юнакоў і дзяўчат у рады Ленінскага камсамола. Сабраныя тут дакументы, экспанаты, якія адлюстравваюць гісторыю працоўнага калектыву, дапамагаюць рабочым прадпрыемства глыбей адчуць асабістую адказнасць за агульныя справы, пазнаёміцца з гісторыяй завода, з дасягненнямі ветэранаў вытворчасці.

Нядаўна ў заводскім музеі адзначалі своеасабліваю падзею — стотысячнага наведвальніка. Ім аказаўся малады камуніст слесар Генадзь Доўнар. А прыйшоў ён сюды не выпадкова. Г. Доўнар з'яўляецца старшынёй цэхавога штаба паходаў па месцах рэвалюцый-

най, баявой і працоўнай славы савецкага народа.

Мы закончылі напісанне летапісу баявога шляху партызанскай брыгады «Буравеснік», якая дзейнічала ў Пухавіцкім раёне, — зазначыў Генадзь і дадаў: «Новыя паналенні павінны ведаць, якой цаной дасталася перамога савецкім людзям у гады Вялікай Айчыннай вайны. Таму і прынёс у музей гэты летапіс».

Дарэчы, колькасць экспанатаў расце пастаянна. Гэта ўзнагароды, сувеніры, прызы, якія атрымлівае калектыў прадпрыемства. Музею прысвоена званне народнага. У аглядач-конкурсах ён неаднаразова займаў першыя месцы.

К. ТАМАРЫН.

ПАДЗЯЛІЛІСЯ ўРАЖАННЯМІ

На пасяджэнні секцыі кінакрытыкі Саюза кінематаграфістаў БССР абмеркаваны новыя стужкі «Беларусьфільма» — «Глядзіце на траву» (сцэнарый А. Вялюгіна па матывах прозы Я. Брыля, рэжысёр-паста-ноўшчык В. Пазнякоў) і «Асенні падарунак фею» (па матывах назкі Х. К. Андэрсена «Чароўны галіш» рэжысёр-паста-ноўшчык У. Бычоў). Удзельнікі здымачных груп, запрошаныя

на пасяджэнне, пачулі ацэнку сваіх работ. Заўвагамі пра выдаткі яшчэ аднаго экраннага ўвасаблення тэмы мінулай вайны, вобразаў беларускай літаратуры, мераваннямі пра якасці новай кінаказкі і пра патрэбу беларускага кіно ў жанры фантастыкі падзяліліся крытыкі Е. Бондарова, Н. Крывашэва, Н. Фральцова, А. Бабнова, Н. Якімава, В. Небыш-нец.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

Грамадскасць рэспублікі шырока адзначыла 175-годдзе з дня нараджэння выдатнага рускага пісьменніка, аўтара неўміручых «Мёртвых душаў», «Вечароў на хутары каля Дзіканькі» і іншых твораў — Мікалая Васільевіча Гоголя. Паўсюдна адбыліся літаратурныя вечары, у бібліятэках былі аформлены кніжныя выстаўкі.

Вялікі вечар прайшоў у Доме літаратара. Адкрыў яго і вёў саратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР І. Чыгрынаў. Слова пра М. Гоголя — пісьменніка, які валодаў талентам выключнай сацыяльнай сілы, быў яркім прадстаўніком крытычнага рэалізму, — сказаў доктар філалагічных навук Ф. Куляшоў. Адзначалася папулярнасць творчасці М. Гоголя ў Беларусі, яго дзейсны ўплыў на беларускіх пісьменнікаў.

На вечары прысутнічалі саратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжко-

ва, загадчык аддзела культуры ЦК КПБ І. І. Антановіч. Фота Ул. КРУКА.

Сустрэчу з франтавымі пазтамі ў Доме работнікаў мастацтваў яля заслужаная артыстка БССР Т. Аляксеева. Мерапрыемства прысвечалася 40-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Гасцямі былі лаўрэат Літаратурнай прэміі імя А. Куляшова А. Русецкі і П. Прыходзька. Яны расказалі пра ўдзел у Вялікай Айчыннай вайне, прачыталі свае творы.

Вершы ваенных гадоў чыталі на вечары заслужаны артыст БССР Б. Макараў, артыстка Л. Маркалёва і іншыя.

П. ГАРДЗІЕНКА.

У калгасе імя У. І. Леніна, што ў Брэсцінскім раёне, адбылася канферэнцыя чытачоў па кнізе Я. Будзінаса «Адзін практычны крок», якая летас выйшла ў Палітвыдзе ў Маскве. Яе аўтар добра ведае калгас ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга «Савецкая Беларусь» Камянецкага раёна, яго старшыню Героя Сацыялістычнай Працы У. Бядулю.

Свае думкі наконт праблем, узятых у кнізе, выказалі старшыня праўлення калгаса імя У. І. Леніна У. Дземянціюк, арганізатар пазакласнай работы Матэрыяльнай сярэдняй школы Л. Зінькова, аўтар некалькіх дакументальных кніг М. Панаюк.

На сустрэчы з чытачамі выступіў Уладзімір Лявонавіч Бядуля, які расказаў пра сённяшнія клопаты гаспадаркі.

М. ЧАРОМУШКІН.

І красавіка ў Палацы прафсаюзаў адбыўся кірмаш гумару.

Гэта чарговае мерапрыемства, арганізаванае клубам творчай моладзі Мінска. Прысутных віталі жыхары балгарскага горада Габрава С. Дзімава і Д. Іваню, лінградскі гумарыст І. Вінаградскі, мінскі клуб афарыстаў, а таксама шматлікія самадзейныя і прафесійныя налектывы. Сярод іх былі ансамбль «Валачобнікі» Мінскага інстытута культуры, народны ансамбль «Вязьніка» Мінскага матэрнага завода, цыркавал студыя ПК чыгуначнікаў, студэнт Мінскага музычнага вучылішча, дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута, Белдзяржінансерваторыі, салісты дзяржаўнага сімфанічнага аркестра БССР, артысты дзяржаўнага тэатра музкамедыі БССР, артысты Маскоўскага цырка. У праграму кірмашу ўваходзілі таксама шматлікія конкурсы, атракцыёны, віктарыны, выступленне духавога аркестра, парад антыкварных аўтамабіляў.

Т. ФЕДАРАВА.

Сем гадоў назад у Мінску пры гарніме камсамола быў створаны клуб аматараў джазавай музыкі. Усе, хто захапляецца мастацтвам супольнай імправізацыі, — музыканты-спецыялісты, і непрафесіяналы, і проста зацікаўленыя слухачы, — памятаюць канцэрты, лекцыі, творчыя сустрэчы, што наладжваліся пры ўдзеле савета клуба. Нядаўна па ініцыятыве савета ў клубе Мінскага творчага аб'яднання імя У. І. Леніна адбыліся два канцэрты з удзелам відэамага ўжо ансамбля «Рэнесанс» Палаца куль-

туры тэжыльшчыкаў (кіраўнік Г. Крэмер), новага мінскага інструментальнага калектыву — біг-бэнда пад кіраўніцтвам Б. Сарманта, артыстаў аркестра Мінскага цырка і грузінскіх музыкантаў, якія гастраліравалі ў нас. Праграмы камэнціравалі старшыня клуба аматараў джазавай музыкі А. Баршай, яго актыўны Д. Падбярэзскі, Я. Басін.

С. ІВАНОВА.

Добрая традыцыя існуе ў СШ № 103 г. Мінска. Тут штогод праводзяцца дні музеяў. Нядаўна вучні пазнаёміліся з гісторыяй стварэння, навуковай і масава-прапагандыскай работай Літаратурнага музея Янікі Купалы. У школе былі арганізаваны выставы: «Я. Купала ў дзіцячым малюнку», «Па купалаўскіх мясцінах».

Супрацоўнікі музея расказалі школьнікам аб жыцці і творчасці песняра, увекавечаны яго памяці, паказалі слайды з купалаўскімі мясцінамі.

Л. ВЯНКОВІЧ.

Госцем студэнтаў і выкладчыкаў філалагічнага факультэта БДУ імя У. І. Леніна быў відэама беларускі кампазітар-песеннік Э. Ханок. Адбылася шчырае і зацікаўленае гутарка аб яго творчасці. Гучалі фрагменты песень у аўтарскім выкананні. Кампазітар падзяліўся планами на будучае, гаварыў аб падрыхтоўцы да святкавання 40-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Л. ТРУБАЧ.

ПРЭМ'ЕРЫ

Акадэмічны тэатр імя Якуба Коласа прысвяціў 40-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў спектакль «Палынак» па п'есе М. Матукоўскага. Паставіў яго заслужаны дзеяч мастацтваў Украінскай ССР Б. Эрын (рэжысёр заслужаны артыст БССР Г. Дубаў), аўтар сцэнаграфіі мастак А. Апарын, музыку напісаў народны артыст БССР І. Лучанок.

Другая рэпертуарная навінка коласаўцаў — спектакль «Гаспадар» па п'есе А. Дзялендзіка, пастаўлены галоўным рэжысёрам В. Мазынскім. Сцэнаграфія і музычнае афармленне — заслужаных дзеячаў мастацтваў БССР мастак А. Салаўёва і кампазітара С. Картэса.

Фотанарэспандэнт С. Кохан зрабіў здымак аднаго эпизода «Гаспадара» з удзелам народнага артыста СССР Ф. Шмакава (Пятро Зязюля) і народнай артысткі рэспублікі Г. Маркінай (Алена Новікава).

У ролі Канстанціна Заслонова заслужаны артыст БССР Я. Шыпіла, маёра СД Вегера — заслужаны артыст БССР Г. Дубаў.

МІЖНАРОДНАМУ ДНЮ ТЭАТРА

Сцямі вечара, прысвечана XIII Міжнароднаму дню тэатра, у Доме работнікаў мастацтваў былі артысты братняй Малдавіі.

На вечары выступілі старшыня праўлення БТА народны артыст БССР М. Яроманка і старшыня праўлення Малдаўскага тэатральнага аб'яднання народны артыст МССР М. Алостава.

Народная артыстка БССР М. Захарэвіч і заслужаная артыстка рэспублікі Р. Маленчанка прачыталі вершы Г. Бураўкіна, А. Пысіна і А. Вярцінскага.

Быў паказаны ўрывак па спектакля «Парог» па п'есе А. Дударова ў выкананні народ-

нага артыста БССР Г. Гарбука і Г. Фёдаравіч.

Дырыжор тэатра оперы і балета БССР А. Анісімаў расказаў пра трупы тэатра, планы на будучыню.

З цікавасцю сустрэлі прысутныя выступленні народнай артысткі БССР С. Данілюк, заслужаных артыстаў БССР І. Ланштанова і З. Асмалоўскай, гадоўнага рэжысёра Беларускага радыё В. Анісенкі і іншых, а таксама гасцей — гадоўнага рэжысёра Малдаўскага тэатра юнага і дзіцячага глядача І. Тодарава, народнай артысткі Малдаўскай ССР Я. Тадарашкі і А. Сацкага.

П. ГАРДЗІЕНКА.

ТЫДЗЕНЬ ПАЛІТЫЧНАГА ФІЛЬМА

Дакументальны экран усё актывней умяшчаецца ў падзеі міжнароднага жыцця. Рэжысёры — як вядомыя, так і тыя, хто толькі пачынае свой творчы шлях — імкнучыся ў сваіх стужках раскрыць глабальныя праблемы сучаснасці, сярэд якіх на першы план выходзіць захаванне міру на зямлі, прадухіленне тэрмаядзернай катастрофы.

Мінскі кінатэатр «Перамога» ў гэтыя дні праводзіць тэматычны Тыдзень палітычнага фільма. Ён дае магчымасць глядачам азнаёміцца ў падзеі міжнароднага жыцця. Адзін з фільмаў — «Куды вядуць нізі змовы», выпушчаны Цэнтральнай студыяй дакументальных фільмаў — выкрывае палітычныя дыверсіі Захаду супраць

сацыялістычных краін, развенчвае тых, хто называе сябе барацьбітамі за свабоду, правы, а на самой справе, спрабуе навазаць сваю волю іншым дзяржавам, рэстаўрыраваць капіталізм.

Другі фільм «Папярэджанне аб небяспецы», што ўключаны для паказу ў час Тыдня, — публіцыстычная гаворка аб тым, што справа міру ў руках народаў, толькі агульнымі намаганнямі яны могуць прадухіліць сусветную катастрофу.

Такія паказы палітычных фільмаў у рамках спецыяльных тыдняў, дэмад мяркуецца правесці і ў іншых кінатэатрах як Мінска, так і іншых гарадоў рэспублікі, а таксама на сельскім экране.

М. МІКАЛАЙЧАНКА.

У ФОНД МІРУ

Чарговы спектакль купалаўцаў па п'есе народнага пісьменніка Беларусі Кандрата Крапівы «Брама неумірочасці» быў незвычайны — увесць збор ад яго пералічаны ў Савецкі фонд міру. Глядачы атрымалі магчымасць яшчэ раз парадавацца

выканаўчаму майстэрству народных артыстаў БССР М. Яроманкі, З. Браварскай, П. Кармыніна, заслужаных артыстаў рэспублікі П. Дубашынскага, У. Кудрэвіча і іншых.

Г. ПЯТРОУСКІ.

У ЗАВОДСКІХ МАСТАКОЎ

У клуб Мінскага вытворчага аб'яднання імя У. І. Леніна наведвальнікі прыходзіць не толькі для таго, каб паслухаць выступленне наватара вытворчасці ці прыняць удзел у канцэрце мастацкай самадзейнасці, а і для таго, каб пазнаёміцца з новымі работамі самадзейных мастакоў. Сем гадоў працуе тут народная студыя выяўленчага мастацтва, і працуе творча, плённа.

З Саюзам мастакоў БССР заключаны дагавор аб творчай садружнасці. У клубе аб'яднання праведзена чатыры выстаўкі прафесійных мастакоў рэспублікі. Некалыкі работ перададзены заводу.

Перад удзельнікамі народнай

студыі выступалі народны мастак СССР З. Азгур, народны мастак БССР Я. Зайцаў і іншыя.

У студыйцаў стала традыцыйнай наведваць майстэрні Беларускага мастакоў. Такія сустрэчы дапамагаюць яшчэ глыбей зразумець тэндэнцыі сучаснага мастацтва, адчуць значэнне творчай манеры мастака.

Цяпер у студыі 59 удзельнікаў. Работы Ю. Федарэвіча, Д. Шалыкі, І. Бяляева, Я. Байчука дэманстраваліся ў Усесаюзнах выстаўках.

Плануецца адкрыць таксама студыю для дзяцей работнікаў аб'яднання.

Л. КУЗУК.

МАЛАДЫЯ ЛАЎРЭАТЫ

Усесаюзна аглед работы тэатраў з творчай моладдзю стаў адным з важнейшых мерапрыемстваў, накіраваных на выкананне пастановы ЦК КПСС «Аб рабоце з творчай моладдзю». Чарговы этап агледу, якіні янога падведзены нядаўна Цэнтральнай камісіяй, засведчылі значную актывізацыю гэтай работы на месцах. Далейшае развіццё атрымалі рознабаковыя сувязі з працоўнымі калектывамі, навукальнымі ўстановамі, шэфства над воінамі Савецкай Арміі. Узрасла грамадска-палітычная актывнасць маладых тэатральных работнікаў. У многіх калектывах паспяхова вырашаецца найбольш важная задача агледу — сістэматычная ўнутрытэатральная работа з моладдзю. У рамках агледу паспяхова праішлі І Усесаюзнае фестываль маладзёжных спектакляў у Тбілісі (нашу рэспубліку на ім прадстаўляў Тэатр юнага глядача са спектаклем «Як гартвалася сталь» паводле М. Астроўскага) і ІІІ Усесаюзнае фестываль

творчай моладзі музычных тэатраў — у Мінску.

Калегія Міністэрства культуры БССР, сакратарыят ЦК ВЛКСМ, прэзідыум ЦК прафсаюза работнікаў культуры і праўленне Усерасійскага тэатральнага аб'яднання паставілі: за дасягнутыя ўспехі ў ідэйна-палітычным і прафесійным выхаванні творчай моладзі і актывны ўдзел у правядзенні агледу ўзнагародзіць дыпламам ІІ ступені і грашовай прэміяй калектывам Дзяржаўнага тэатра лялек БССР. Аб'яўлена падзяка калектывам Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР і Дзяржаўнага тэатра музкамеды БССР.

Званне «лаўрэат Усесаюзнага агледу творчай моладзі» з уручэннем дыплама і прызга-прэміі прысвоена салістам Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР Інесе Душкевіч, Людміле Колас, Уладзіміру Эндадзісаву і гадоўнаму рэжысёру Магілёўскага абласнога тэатра лялек Аляксею Ляліўскаму.

Я. КЛІМ.

ЗАПРАШЭННЕ ДА ЗНАЁМСТВА

«Новы музей СССР» — так называецца зборнік, выпушчаны нядаўна Савецкім камітэтам міжнароднага савета музеяў. У іх лік уключаны і архалагічны заказнік «Бярэсце». Чы-

тачы могуць пазнаёміцца з гісторыяй старажытнага Брэста, каларытнымі фотадымамі, што расказваюць пра вешні выгляд і экспазіцыю музея.

А. АРСЕНЬЕУ.

КОНКУРС НАЗВАЎ ПЕРАМОЖЦАЎ

30 сакавіка ў Маскве завяршыўся Усесаюзна конкурс балетмайстраў і артыстаў балета. У сталіцы сабраліся маладыя балерыны і танцоўшчыкі — лепшыя прадстаўнікі тэатраў оперы і балета краіны. Праграма конкурсу ўключала ўручкі з класічных балетаў, нумары, пастаўленыя сучаснымі харэографамі. У журы, якое ўзначальваў народны артыст СССР Ю. Грыгаровіч, уваходзілі вядомыя майстры савецкага харэаграфічнага мастацтва.

Другой прэміі Усесаюзнага конкурсу ўдастоена маладая салістка Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР Інеса Душкевіч, якую беларускі глядач ведае як выканаўцу гадоўных партый у спектаклях «Лебядзінае возера», «Жызэль», «Дон Кіхот», «Сільфіда», «Кармэн-сюіта».

Трэцюю прэмію конкурсу атрымаў малады беларускі танцоўшчык Аляксандр Курноў, вядомы прыхільнікам Тэрпсіхоры як выканаўца партый Красы («Спартак»), Зігфрыда («Лебядзінае возера»), Альберта («Жызэль»), Тарэра («Кармэн-сюіта»).

КНІГІ НА ПАМЯЦЬ

Часта праходзіць сустрэчы пісьменнікаў з чытачамі Брэсцкай абласной бібліятэкі імя Горнага. На памяць яны дораць свае кнігі.

«У аддзел беларускай літаратуры і крызнаўства Брэсцкай абласной бібліятэкі, у якой правялася столькі шчаслівых гадзін», — такі ўспамін пакінуў нядаўна на кнізе «Шлях-360» А. Разанаў.

У бібліятэцы ёсць кнігі з аўтаграфамі Г. Пашова, К. Камейшы, Р. Няхай, М. Гроднева, Р. Барадулліна, М. Танка, П. Макаля, С. Гаўрусёва і іншых.

М. БАБОК.

ІМЯ ІМ — ДАНУКАЛАЎЦЫ

У гады Вялікай Айчыннай вайны ярка правіліся арганізатарскія здольнасці многіх таленавітых прадстаўнікоў народа. Адзін з іх — Герой Савецкага Саюза Аляксей Фёдаравіч Данукалаў. Удзельнік абароны Лепеля, Оршы, Смаленска, ён трапіў у акружанне, а ў жніўні 1941 года арганізаваў партызанскі атрад «Радзіма», што быў рэарганізаваны ў брыгаду Аляксея, якой кіраваў А. Данукалаў.

Многія старонкі з баявой біяграфіі С. Данукалава і яго палачнікаў уключаюцца на старонках кнігі М. Імшанецкага «Дай моцы, мая Дзіна!», якую выпушціла выдавецтва «Крыгістан». Дзеянне адбываецца ў сорах чацвёртым годзе на Віцебшчыне. У адным з баёў герой загінуў, а яго справу працягвалі таварышы па зброі, што ўжо змагаліся ў партызанскай брыгадзе імя А. Ф. Данукалава.

Г. ВЕСНІК.

НА СТАРОНКАХ «ПШЫЯЗНІ»

Часопіс «Пшыязні» працягвае знаёміць чытачоў з лепшымі апавяданнямі беларускіх пісьменнікаў, створанымі ў апошні час. Не першы раз гэтак выданне прадстаўляе Лідзію Арабей. М. Путрант пераклала апавяданне «Белы шпіц», што друкавалася ў часопісе «Полымя», а цяпер увайшло ў кнігу Л. Арабей «Паласа дажджу», выпушчаную выдавецтвам «Мастацкая літаратура». Аўтар у гэтым творы звяртаецца да падзей Вялікай Айчыннай вайны.

ІНТЭРВ'Ю У НУМАР

П Р А З СОРАК ГОД...

На працягу тыдня, з 19 па 25 сакавіка, сібірская зямля гораха прымала беларускіх гасцей: у Томску і вобласці прайшлі Дні культуры горада-героя Мінска, прысвечаныя 40-годдзю вызвалення Беларусі ад фашысцкіх захопнікаў. Адбыліся шматлікія канцэрты, сустрэчы, экспанавалася мастацкая выстаўка.

Наш карэспандэнт папрасіў удзельнікаў свята беларускай культуры падзяліцца сваімі ўражанямі.

Станіа, народная артыстка БССР: — Гэты сакавічні тыдзень стаў для мяне радаснай і вельмі хваляючай сустрэчай з маладосцю, Томскі вырас і расвітнеў, але сібірскі захавалі і стары горад, даглядаюць яго. Тут мне вельмі добра ўспаміналася. Не ведаю нават, якімі словамі перадаць тыя пачуцці, што ахапілі мяне ля будынка старога тэатра! Нашага тэатра, — бо тут у гады Вялікай Айчыннай купалаўцаў ігралі і ставілі свае спектаклі. Захаваўся і былы ваенны шпіталь, дзе я выступала перад параненымі ваінамі, а таксама вяла гурток мастацкай самадзейнасці. Станіа і дом, дзе я жыла ў той час у вельмі шчырых і гасцінных людзей. А ў тым самым кінатэатры, куды я хадзіла больш як сорак гадоў назад, рэжысёр Міхаіл Пташук з вялікім поспехам дэманстравалі сваю стужку «Вазьму твой боль»...

Выдатны прыем, які наладзілі нам тамічы на гэты раз, мае вытокі ў тых далёкіх гадах ваеннага ліхалецця, калі парадніліся Сібір і Беларусь. Я была вельмі ўсхвалявана тэлефонным званком з 42-га, — пасля ўрачыстага адкрыцця Дзён мне ў гасцініцу пазваніла пажылая настаўніца, якая таксама вельмі добра памятае той час... Я пабывала ў сваёй маладосці, і таму мае выступленні перад тамічамі, словы падзякі на іх адрас былі самымі шчырымі, ішлі ад самога сэрца.

Наталля ГАЙДА, народная артыстка БССР:

— Нават не ведаю, ці то наша мастацтва так уразіла тамічоў, ці то такі ўжо характар сібірскі, шырокі, гасцінны, — але прымалі нас здорава. І не толькі ў самім Томску. Мне давалося наведаць сапраўдную

глыбінку, куды ЯК-40 лядзіцка гадзіны, — раённы цэнтр Калпашава, сёлы Падгорнае, Усць-Бакшар — і паўсюль быў поспех. Нас сустрэкалі зацікаўленыя людзі, інашага слова і не падобна, паэтычныя, настроеныя на творчасць. Яны аднолькава ўважліва слухалі і беларускую народную песню, і сіладаны інструментальны твор.

А яшчэ (гэта, бадай, самае галоўнае), пасля такіх сустрэч прыходзіць разуменне таго, што робіш сапраўды патрэбную справу. Для гэтай вольна няхатняй глядзельнай залы, дзе б яна ні знаходзілася — у шыкоўным палацы ці ў простым клубе.

Уладзімір СТАЛЬМАШОНАК, заслужаны дзельч мастацтваў БССР:

— Што найбольш уразіла? Сібірская зіма, снегу на два метры, прыгожыя разныя дамы ў брызавым гаі... Мастаку абавязкова трэба гэта бачыць. Разумееш? Уразіла ўніверсітэцкая бібліятэка з маштоўным зборам рарытэтаў, запамніліся шматлікія сустрэчы на прадпрыемствах Томска, у Андамагарадку. Новыя людзі, знаёмствы, — праграма Дзён культуры была надзвычайна напружаная і насычаная, але і вельмі цікавая! Паездка была плённая і ў творчым плане, сёе-тое з убачанага абавязкова праявіцца ў наступных работах.

Для паказу ў Томску была створана выстаўка з фондаў Дзяржаўнага мастацкага музея БССР. Выстаўка прысвечалася 40-годдзю вызвалення Беларусі, таму ўсе націны (64 выявіліся палотны і столькі ж графічных работ) былі ваеннай і антываеннай тэматыкі. Вялікі поспехам карысталіся творы М. Савіцкага, Я. Зайцава, Л. Шчаміллева, графікаў Л. Асецкага і Г. Папалаўскага...

Сустрэкаліся мы таксама і з сібірскімі мастакамі, многія цікавага ўбачылі ў іх майстэрнях. Спадзюся, што ў будучым наша сяброўства будзе працягвацца.

ДОРАЦЬ НАРОДУ ТАЛЕНТ

Што ні куточак зямлі беларускай, абавязкова шчодрый на народныя таленты. Німала іх і на Гродзеншчыне. Тутэйшыя людзі, як і ў іншых раёнах рэспублікі, ахвочыя і да вялікай песні, і да дасціпнага жарту, і да малявання. Адным словам, у розных галінах творчай дзейнасці раскрываюць свае дараванні. Сярод народных самародкаў шмат тых, хто захапляецца разьбой па дрэве, жывапісам, вышыўкай. Пра некаторых з гэтых людзей расказваецца ў наборы лістовак «Народныя майстры Гродзеншчыны», якія падрыхтаваў і выпусціў абласны навукова-метадзны цэнтр народнай творчасці і культурасветработы ўраўнення культуры аблвыканкома.

Рэзбяр Іосіф Саўко — адзін з гэтых творцаў. Жыве ён у вёсцы Варонічы Зэльвенскага раёна. Нават чалавек выпадковы, які завітае сюды, адрозна загадаецца, што гаспадар — не з тых, хто не дбае пра сваё жыллё. Хата І. Саўко пазнаецца здалёк. На дзвярах выразная ілюстрацыя да вядомай беларускай народнай песні «Касіў Ясь канюшыну». А зойдзеш у будыніну, быццам у музей сапраўдны трапіў. Работы бачны паўсюдна, і што ні твор, конны самабытны, выкананы з густам. Сярод работ — барэльфы, сюжэтныя кампазіцыі.

Аўтар лістовак пісьменнік А. Цыжкі з захапленнем расказвае пра гэтага таленавітага майстра. З хваляваннем піша ён і пра Уладзіміра Кіслага. Калі І. Саўко — чалавек сталага веку, дык жыццёвая дарога ў У. Кіслага, па сутнасці, яшчэ толькі пачынаецца. Выпускнік географічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна, ён яшчэ са школьных гадоў захапляецца

маляваннем. Работы У. Кіслага былі прадстаўлены на выстаўцы, прысвечанай 90-годдзю з дня нараджэння Максіма Багдановіча. Значнае месца ў творчасці самадзейнага мастака займае і гістарычная тэма, аб чым, у прыватнасці, сведчаць такія творы, як «Вяртанне ганца», «Памяці перапісчыка», і іншыя.

Усхваляваныя радкі прысвечыў А. Цыжкі і мастацкім Лідзіі Трохалевай, імя якой вядома далёка за межамі Смаргоні, дзе яна жыве. Першая яе карціна «Лес» экспанавалася на абласной выстаўцы яшчэ ў 1967 годзе, а праз тры гады на рэспубліканскай выстаўцы было ўжо прадстаўлена сем работ Л. Трохалевай. Сярод іх «Сосны», «Вясенні пейзаж», «Вуллі» і іншыя. «Работы Л. Трохалевай, — значнае аўтар, — прыцягваюць увагу і майстэрствам колернага вырашэння, і мастацкай апрацоўкай дэталей кампазіцыі, і настроём, калі можна так сказаць, душэўнымі станами таго, што адлюстравана. У яе карцінах конная дэталё мае самастойнае значэнне... І конная дэталё выпісана старанна, выразна, конная дэталё складае частку агульнай панарамы пейзажу».

Набор лістовак дае магчымасць пазнаёміцца таксама і з іншымі народнымі майстрамі Гродзеншчыны, чыя творчасць даўно ўжо стала цікавай з'явай у самадзейным мастацтве. Гэта заўчасна памёршы Іван Астроўніч, Аляксандр Ліпеня, Станіслаў Бык, Іосіф Шопік, Таццяна Місевич, Лявонцій Сярок. Усяго дзевяць чалавек прадстаўлена на лістоўках.

Выданне гэтае можна быць з поспехам выкарыстана для афармлення тэматычных выставак, стэндаў, зацікавіць яно, безумоўна, і тых, хто сам спрабуе працаваць у пэўнай галіне творчасці.

М. ЖУКАУ.

**КРЫТЫКА
БІБЛІАГРАФІЯ**

Сення мы неяк больш і часцей пішам пра малых паэтаў, пра старэйшых, на жаль, забываем. А дарэмна. Кожная іх кніга — без перабольшання можна сказаць — не абы-якая з'ява ў сучаснай паэзіі, у чым пераконваешся яшчэ раз, чытаючы, напрыклад, зборнік новых вершаў і паэм Кастуся Кірэенкі «Дэкрэтам сэрца». Адрэзку скажам: ён ураджае нераўнадушным стаўленнем да жыцця, гэта — духоўна напружаная, зацікаўленая размова з жыццём і часам; паэт імкнецца ад асобных назіранняў да шырокіх філасофскіх абагульненняў. Зборнік шматгранны і разнастайны, аднак пры ўважлівым чытанні пераконваешся, што ў цэнтры яго — цэласны характар (у якім сінтэзуюцца супярэчнасці рэчаіснасці), асоба паэта, яго унутраны свет, які змяшчае ў сабе шматстайнасць судакрананняў мастака і рэчаіснасці — і споведзь, і публіцыстыку, інтымныя матывы і грамадзянскі пафас, роздум, рэфлексію, надаючы творам праўдзівасць і натуральнасць паэтычнага гучання.

Назву кнізе даў аднайменны верш «Дэкрэтам сэрца», у якім аўтар шчыра і проста гаворыць аб заповітных:

Дэкрэтам сэрца
Я навек аддаў сябе
Палеткам вольным, прасторам родным,
Сінім рэкам і лясам...

І гэтая думка (нехта можа назваць яе традыцыйнай для беларускай літаратуры) так ці інакш знаходзіць водгук на кожнай яе старонцы.

Тут шмат цікавых твораў. Выдатна, у традыцыях Адама Міцкевіча і Янкі Купалы, напісана балада «Маладзік», вельмі добрае уражанне робяць вершы «Унук», «...Есць вечнае райскае дрэва...», «Ліставейная дарога», «Маці і жыта» і шмат іншых — спяніцца на ўсіх няма магчымасці. Ды і не ў гэтым справа, а ў тым, што ўсе яны сведчаць пра далейшае пашырэнне і ўзбагачэнне грамадскіх далеглядаў гэтага майстра нашага слова, пра яго нераўнадушнасць да жыцця.

Як вядома, ёсць «модныя» паэты, што трымаюць, як кажуць, нос пра ветры, ведаюць, што, калі і каму трэба, умеюць дагледзіць — тэмай, рыфмай, сугалоссе... К. Кірэенка не з такіх: шчырасць, эмацыянальна паўната жыццёўспрымання, цяга да маральнага ідэалу — найбольш характэрныя яго рысы. У яго не знойдзецца інфармацыі — як мастак ён духоўна асвойвае свет, суадносячы з ім свой чалавечы вопыт.

Варта таксама памятаць, што К. Кірэенка паэт-рамантык, паэт узбуджэных, часам нават гіпербалізаваных пачуццяў і перажыванняў. І праблематыка яго таксама рамантычна-універсальная — чалавек і яго грамадзянскі абавязак, чалавек і радзіма, чалавек і прырода, чалавек і будучыня... Яго душа змяшчае свет — і справа, вядома, не ў «геаграфіі», не ў тым, дзе і пра што напісаны вершы. Важна, каб твор быў вынашаны і перажыты, не пазабавлены пачуццямі.

Пачуцця, якое месціцца
Не за дальняй каляй,
Не на Марсе, не на Месяцы,
А ў душы тваёй адной...

Рамантызм К. Кірэенкі не абстрактны, ён не толькі не адмаўляе — узмацняе сувязі паэта з жыццём, з людзьмі, якія маюць патрэбу ў працудым слове паэта.

Вось верш пра бярозы (здавалася б, хто пра іх не пісаў!):

Бярозы, летуценныя гаёў,
Хіба я правініўся перад вамі,

К. Кірэенка. Дэкрэтам сэрца. Вершы і паэмы. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1983.

Што сэрца ўраз заходзіцца маё,
Як стану перад белымі стваламі?

Жывыя вы, не казачныя вы,
Узрошчаныя долаў родных сокам.
Чаму ж прад вамі нават журавы
Падоўгу тужаць,

як ляцяць далёка?
(«Бярозы»).

Пытанне гэта пастаўлена даўно, і кожная эпоха імкнецца даць на яго свой адказ. Наша — таксама. Прыродны свет сення для нас асабліва дарагі, і гэта адчуваецца ў вершы, які гучыць як адкрыццё, таму што бяроза тут не сімвал, не абстрактнае ўвасабленне прыгажосці роднай прыроды, а плоцева, пачуццёва насычаны вобраз Радзімы. Паэт улаўляе яе сённяшні дзень, алявае жыццё і зямную прыгажосць, дбае аб будучым.

Дарэчы, тонкае, адухоўленае ўспрыняцце прыроды — даўня асаблівасць лірычнага характару К. Кірэенкі, якая шырока праявілася ў яго паэзіі, аднак цяпер прыгажосць прыроды шчыльна аб'ядноўваецца з маральнасцю, унутранай гарманічнасцю чалавека, дапама-

І нараджэнне, і поўня жыцця —
закаваныя ў іх.
Маці і жыта. Жыта і маці.
Двойчы — і ў сэрцы, і ў думках маіх.

Гісторыя працягваецца, яна ў сённяшнім дні, яна — у сэрцы паэта, яна днамагае яму жыццё і працаваць.

Перажытае самім і перажытае ўсімі людзьмі, «сваё» і «чужое» ў паэта не існуе паваротку. Больш таго: можна сказаць, што поспех да яго прыходзіць, магчыма, якраз таму, што вялікія тэмы, насычаныя значным грамадскім і маральным зместам, ставіцца і вырашаюцца ім як глыбока асабіста.

Вышэй я ўспоміну пра рамантызм К. Кірэенкі як родавую рысу яго таленту. Трэба сказаць, што рамантычны пафас не замінае яму, ён не азначае ідэалізацыі свету, яго «прыхорошвання». Жыццё яму бачыцца ў яго складанасці і супярэчлівасці, наяўнасці вострых, невырашаных праблем. Сення асабліва заўважна, што ў яго паэзіі актывізува-лася маральна-псіхалагічнае даследа-

кім чынам, узнікаюцца на ўзровень ёмістых сацыяльна-маральных абагульненняў.

Лірычны герой К. Кірэенкі актыўна суадносіць сябе са светам. Адсюль узрастанне аналітычнага пачатку, які выразна выявіў сябе ў паэме «Мілавіцы», у якой два героі расказваюць адзін другому выпадкі са свайго жыцця, калі людзі несправядліва ставіліся да іх. Аўтара хвалюе праблема пазнання добра і зла, іх суадносін у свеце, у душы чалавека.

Мо і трэба сэрцу,
Каб яшчэ больш чуйным стаць,
— пазнаць і кроплю
Добра і радасці,
Нялюдскасці ў тым неабсяжым моры
Добра і радасці,

што людзі твораць разам
Ад нараджэння — для ўсяго, для ўсіх...

З цікавасцю чытаецца нізка вершаў, прысвечаных памяці Петруся Броўкі («Рэквіем»), а таксама драматычная паэма «Помста». Аўтар імкнецца ўзвысіць у чалавеку асобу, сцвярджае ў ім пачуццё грамадзянскага абавязку, сувязі маральнага з сацыяльнай і гістарычнай практыкай чалавека. Пры гэтым ён ня зменна дбае пра вышыню яго сацыяльных і маральных ідэалаў. «Нельга дня пражыць без высі...» — у гэтых словах публіцыстычна выказаны шчыры клопат пра духоўны рост сучасніка, які павінен адчуваць, што ідэалы нашага грамадства высокія, што нельга зніжаць маральныя і грамадзянскія прынцыпы жыцця. Веліч ідэалу — гэта і веліч чалавека.

Падымце тую вену,
Тую вену, як мярэку,
Падымце тую вену,
Ды няхай вышэй імкне...

(«Вежа»).

Адчуваннем «вежы» — маральнай вышыні — прасякнута і інтымная лірыка К. Кірэенкі. Яго творчасць усім сваім лірычным пафасам стварае высокі лад пачуццяў саветскага чалавека, яго ідэйны перакананні, адказнасць перад часам, перад нашчадкамі, грамадзянскую патрабавальнасць.

Беларускія паэты (ды і праякі) — вялікі майстры ўзнаўляць навакольны свет. Майстэрства самавыяўлення, самааналізу даецца ім цяжка. А між тым лірыка без самавыяўлення паэта (ну, вядома, суаднесенага і спалучанага з вялікімі, «вечнымі» тэмамі) не можа, відаць, прэтэндаваць на ролю чалавечанаўства. Леў Талстой, як вядома, лічыў шчырасць адной з галоўных вартасцей літаратуры. К. Кірэенка ёсць што сказаць ад сябе, праз сябе. Адсюль — раскаванасць, багачце душэўнага свету яго лірычнага героя.

Якія прыгожыя людзі
Насустрэч мне ўсоды ўстаюць.
Якія прыгожыя людзі
Мне рукі свае падаюць.
Якія прыгожыя людзі —
І юныя, і з сівізной.
Якія прыгожыя людзі
Ідуць у дарогу са мной.

(«Якія прыгожыя людзі»).

Што ў некага іншага магло б выглядаць як поза, для лірычнага героя рамантычнай паэзіі К. Кірэенкі з'яўляецца натуральным жэстам. Нездарма ён так высока ценіць у паэта шчырыню, наплыў, бязмежнасць пачуцця: «Непаўторная паэзія толькі ім заўжды жыве».

У К. Кірэенкі — свая паэтыка, свой мастацкі «арсенал». Гэта — паэт раскаванага стылю, пераважна размоўна-інтанцыйнага ладу, «вуснай» рытмалодыкі. Ён валодае гнуткай, пластычнай інтанцыйнай, здольна перадаць прастату і складанасць думкі, тонка яе акцэнтаваць, данесці само дыханне часу. Усё гэта павялічвае адчуванне непаўторнасці творчай індывідуальнасці мастака, яго ўкладу ў развіццё сучаснай беларускай паэзіі.

У заключэнне хочацца яшчэ раз сказаць, што ўмеюць нашы старэйшыя паэты працаваць на поўную сілу душы, шчыра, адкрыта. Пра гэта якраз і сведчыць новая кніга К. Кірэенкі — паэта з рамантычнай душой.

Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ.

гаючы яму адчуць яго грамадскае прызначэнне. Павялічыўся, так сказаць, яе выхавальчы патэнцыял.

Не гаварыце гучна — сад даспеў...
Ад слоў неасцярожных яблык падае.
А гоман спрэчкі — згубнай канадаю
Грыміць між дрэваў, калі сад даспеў.
(«Даспяванне»).

Гэты паэт добра адчувае жыццё прыроды, ён вельмі назіральны. Ён ведае, што «ў даспявання дні» ўсё ў прыродзе супакойваецца, сцішваецца ў чаканні сваёй пары.

Свет К. Кірэенкі пашырае ў прастору і ў часе, але неба ў яго звязана з зямлёй, а сучаснасць — з днём мінулым. Касмічныя зоркалёты нагадваюць яму камбайны ў жытнім полі.

І бачылі хлопцы з трасы касмічнай
Як завіхаюцца людзі доле.
І чулі пах хлеба — жытні, пшанічны,
І бегла ім сустрач жніўнае поле.
(«...Плылі зоркалёты...»).

Думкі і пачуцці паэта ўяўляюцца нам глыбока сучаснымі і маштабнымі, у іх выяўляецца яго чалавечая сутнасць.

Вельмі паказальным для новага зборніка К. Кірэенкі можна лічыць верш «Маці і жыта». Паэт скіроўвае свой духоўны позірк у маленства, успамінае «час ліпнёвы бясклёмны», маці, што бярыць «сярпок» і вядзе сына ў поле. Яго успаміны, насычаныя неспрыдуманымі дэталімі і падрабязнасцямі, па-сапраўднаму хвалюць:

Перш чым зажаць на вазьмо
жмяно жыцінак кволах, —
Помню, адломвала маці
ад іх каласок,
І, панаўчаўшы хвіліну,
з тугой невясёлай
Мне падавала:
— Сілкуйся,
сыноч...

Гэта прыкіпела да памяці — жытнёвы смак не забыўся праз гады, стаў не толькі «гісторыя», але і набыткам душы.

Маці і жыта.
Два словы і два дарогі паняці, —

У САЮЗЕ ПІСЬМЕННІКАУ БССР

Сакратарыят неаднойчы разглядаў творчыя справаздачы беларускіх пісьменнікаў. На чарговым пасяджэнні з такой справаздачай выступіў Г. Далідовіч, аўтар плці кніжак «Дзе і друкаецца «Гаспадар-камен», які і рамуеца ў часопісе «Маладосць».

Было адзначана, што пісьменнік шмат піша на сучасную тэму, а чатыры аповесці прысвціў сучасным вясновым настаўнікам. Г. Далідовіч гэта тэма блізка. Сам ён пасля та-

канчэння ўніверсітэта настаўнічаў, быў завучам сельскай школы).

Апошняя кніга «На новы парог», куды ўвайшла аднайменная аповесць, прысвечаная яшчэ і людзям малых, так званых, неперспектыўных вёсак. Чатыры гады пісьменнік працаваў над раманам «Гаспадар-камен». Твор гэты пра 1914 год — год пачатку першай светнай вайны.

Г. Далідовіч падзяліў творчымі планами. У яго ёсць задум-

мы напісаць творы пра сучасны горад, пра маладое пакаленне нашых сучаснікаў. Ён таксама збірае матэрыял на гістарычную тэму — пра Грунвальдскую бітву, Полацкае княства. Мае намер расказаць пра пелідзескую вайну, бітву заходнебеларускай вёскі, калі там арганізаваліся калгасы.

І. Чыгрынаў, Л. Гаурыйкін, Б. Сачанка, М. Танк, У. Юрзвіч, Я. Міклэшэўскі, Н. Гілевіч далі станоўчую ацэнку творчасці Г. Далідовіча. Яго аповесці пра сельскіх настаўнікаў, падкрэслілі яны, вызначаюцца добрым веданнем матэрыялу псіхалогіі сучаснага настаўніка, яго побыту. Герой твораў людзі працавітыя, шчырыя, якім да-

верана самае пачэснае, але і складанае — выхаванне падрастаючага пакалення.

У пісьменніку, як было адзначана, свой стыль, свая манера пісьма, вобразы праўдзівыя, жыццёвыя, трапныя мастацкія сродкі, дэталі, моўны фарб і рытм, саваліты. Адзначаўся шырокі творчы дыяпазон Г. Далідовіча.

Выступаючы зрабілі заклік крытыцы, якая недастаткова глыбока даследавала творчасць гэтага цікавага, самабытнага праязіна, а гэта было б карысна і аўтару, і сучаснаму літаратурнаму працэсу. Былі выказаны і асобныя крытычныя заўвагі. Прамоўцы з задавальненнем гаварылі таксама пра грамад-

скую актыўнасць Г. Далідовіча, які шмат увагі аддае партыйнай рабоце, з'яўляючыся намеснікам сакратара партбюро. Ён член праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, намеснік старшыні камісіі па рабоце з маладымі аўтарамі. Адзначалася добрая рэдактарская падрыхтоўка Г. Далідовіча, які працуе намеснікам галоўнага рэдактара часопіса «Маладосць».

Адбыўся агульны сход Брэсцкай пісьменніцкай арганізацыі. Сакратаром аддзялення выбраны М. Пракопвіч.
Т. МАРТЫНЕНКА.

КРЫТЫКА, БІБЛІАГРАФІЯ

КНИГА АДРАСУЕЦА СВЕТУ

З кожным годам расце папулярнасць беларускай кнігі, усё шырэй выходзіць яна на сусветны абсягі. Асабліва гэта тычыцца выданняў мастацкай літаратуры. Лепшыя творы беларускіх празаікаў, паэтаў, крытыкаў і літаратуразнаўцаў

пазначаны высокімі ідэяна-мастацкімі вартасцямі, у іх назіраецца глыбокі аналіз з'яў жыцця, пасляхова раскрываюцца складаныя чалавечыя характары. Не выпадкова выданні «Мастацкай літаратуры» пераключаюцца ў многіх краінах свету.

Выдавецтва, у сувязі з правядзеннем летась у Маскве IV Міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу «Кніга на службе міру і прагрэсу», падрыхтавала на рускай і англійскай мовах ілюстраваны каталог «Кнігі беларускіх пісьменнікаў», у якім змешчана інфармацыя аб найбольш цікавых і значных кнігах прозы, паэзіі і літаратуразнаўства, што пабачылі свет у «Мастацкай літаратуры» на працягу 1981—1983 гадоў.

У кароткай даведцы пра «Мастацкую літаратуру» паведамляецца, што выдавецтва штогод выпускае каля 170 назваў кніг агульным тыражом больш за пяць мільёнаў эк-

земпліяру. Указваюцца асобныя з гэтых выданняў. Змешчаны таксама біяграфічныя даведкі пра народных песняроў Беларусі Янку Купалу і Якуба Коласа, называюцца іх творы і кнігі пра іх, што пабачылі свет у сувязі са 100-годдзем з дня нараджэння волатаў нашай літаратуры.

Першы раздзел — «Арыгінальныя творы прозы». Друкуюцца анатацыі пра такія значныя кнігі, як «Карнікі» А. Адамовіча, «Год нулявы» В. Адамчыка, «Непрыкаяны маладзік» А. Асіпенкі, «Знак бяды» В. Быкава, «Паляванне на Апошняга Жураўля» А. Жука, «Неруш» В. Казько, «Нельга забыць» і «Чорны замак Альшанскі» У. Караткевіча, «Вялікі Лес» Б. Сачанкі, «Спадзяванне на радасць» Я. Сіпакова, «Пры апазнанні — затрымаць» В. Хомчанкі, «Свае і чужыны» І. Чыгрынава, «Петраград — Брэст» І. Шамякіна і іншыя.

У раздзеле «Арыгінальныя творы паэзіі» — таксама шмат выданняў, што сведчаць аб плённасці пошукаў беларускіх паэтаў. Замежным чытачам прапануюцца кнігі «Амплітуда смеласці» Р. Барадуліна, «Савецкі чалавек» П. Броўкі, «Святельныя птушкі» В. Зуёнка, «Дэкрэтам сэрца» К. Кірзенкі, «Маўклівая малітва» і «Дзе начуе жаўранак» П. Панчанкі, «Палёт» А. Пысіна, «Шлях—360» А. Разанава, «Лірыка» М. Танка, «На берэзе пляча» і «Пара любви і жалю» Я. Янішчыц...

Аб шматграннасці накірункаў творчасці беларускіх крытыкаў і літаратуразнаўцаў сведчыць раздзел «Крытыка і літаратуразнаўства». У ім друкуюцца творчыя партрэты вядомых пісьменнікаў. Так, кніга В. Бечыка «Шлях да акіяна» расказвае пра А. Куляшова. Другому нашаму народнаму паэту прысвяціў крытыка-біяграфічны нарыс У. Калеснік—

«Максім Танк». Арыгінальнай атрымалася кніга М. Мушынскага «Якуб Колас». Гэта — летапіс жыцця і творчасці народнага песняра. Упершыню аўтар у храналагічнай паслядоўнасці, дзень за днём, прасочвае на дакументальнай аснове ўсе больш-менш значныя факты і падзеі асабістага жыцця і творчай, навуковай, грамадскай дзейнасці Я. Коласа. Прапануюцца замежным чытачам і кнігі «Свет Купалы, Звенні» Р. Бязозкіна, «Урокі» В. Віткі, «Удзячнасць і абавязак» Н. Гілевіча, «Беларусь у люстэрку мемуарнай літаратуры XVIII стагоддзя» А. Мальдзіса і іншыя.

«Зборы твораў, выбраныя творы, перавыданні» — заключны раздзел каталога. Друкуюцца анатацыі на зборы твораў А. Адамовіча, Я. Брыля, В. Быкава, І. Мележа, І. Навуменкі, П. Панчанкі, выбраныя творы В. Адамчыка, А. Васілевіча, А. Вярцінскага, В. Віткі,

Барыс САЧАНКА

ДУМКІ ЎРОССЫП

Іншы раз з жахам уяўляю, што было б з табою — о, Радзіма мая, Беларусь! — каб не мова наша! Колькі ворагаў паланілі цябе, знішчалі, палілі вёскі і гарады, тапталі палі, высякалі лясы, забіва-лі, выганялі за свет людзей... Ападнявалі, анямечвалі... А ты жывеш! І веру — жыць будзеш! Будзеш жыць, пакуль жы-ве слова наша, песня наша, мова наша!

Вядома: Ядвігін Ш. даволі актыўна выступаў супраць друкавання на старонках «Нашай Нівы» многіх вершаў М. Багдановіча, бо яны, маўляў, незразумелыя народу. Цікава, сам М. Багдановіч лічыў, што з «Ядв. Ш. вырабіўся такі пісьменнік, што не можна яго ставіць ніжэй крупных прадстаўнікоў таго ж жанру ў іншых літаратурах»; у «асобе Ядвігіна Ш. мы маем аднаго з найлепшых бачнікаў нашых часоў, да таго ж вельмі блізка стаўшага да творчасці самога народа».

«Народ! У імя і ад імя яго чаго толькі не рабілася і робіцца! І кожны разумее народ па-свойму. Адзін пад народам разумее тых, «кто сеет и кует», другі — «а вот идет на пальчикях Уланова, и это тоже для меня народ» (Яг. Еутушэнка). У народзе заўсёды была і ёсць перадавая частка і адсталая. І мяжа між перадавай і адсталай праходзіць не там, дзе некаторым уяўляецца. Глыбока памыляюцца тыя, хто думае, быццам сейбіты і кавалі («кто сеет и кует!») абавязкова ніжэй за тых, хто мае вучоныя ступені ці займае адназначны пасады. Іншы раз чалавек сказаць не можа, слоў не знаходзіць, а адчувае, разумее нуды больш за таго, хто і сказаць можа, і словы вельмі лёгкі знаходзіць. Ядвігін Ш. меркаваў, што народу трэба не высокая паэзія, а нешта больш простае, не падымца чытача да лепшых узораў літаратуры, а апусціцца да яго. У. І. Ленін, які, як рэд-ка хто, ведаў народ і вельмі тонка разумеў, што такое літаратура і якой яна павінна быць, сказаў аднойчы пра творчасць Д. Беднага: «Грубоват. Идет за читателем, а надо быть немножко впереди». Справядліваеце лінгвісты слоў — а ў іх — і на каго, на якую частку народа раўняцца пісьменніку! — пацвердзіў час. Многія творы Д. Беднага і тады, калі яны з'яўляліся, а тым больш цяпер не задавальняюць чытача, бо чытач у сваіх патрэбах, у сваім развіцці не спыняецца, расце. Што ж да твораў М. Багдановіча, дык з гадамі яны робяцца бліжэй мільёнам, бо паэт ішоў паперадзе чытача, падымаў, веў яго за сабою.

Наогул, адносіны між творцамі — асабліва сучаснікамі — бываюць складанымі. Прыемнаеца асабістае, розніца характараў і поглядаў, жаданне некаторых заўсёды быць навідавоку, сваё разуменне тых задач, якія стаяць перад літаратурай і кожным пісьменнікам, тыя пазіцыі і нават пасады, што займае той ці іншы... Словам, надзвычай шмат акалічнасцей, якія ўплывалі і ўплываюць не толькі на адносіны, але і на ацэнкі. Можна было б бласкочна прыводзіць цытаты, што гаварылі адзін пра аднаго пісьменнікі і розныя раздатчыні лаўровых вінкоў, пра тыя творы, якія з'яўляліся пры іх жыцці ў друку. Побач з правільнымі, глыбокімі ацэнкамі, тут няма-ла выпадковага, несправядлівага, наноснага...

Што ж, час усё ставіць на сваё месца, кожнаму аддае тое, што ён заслужыў. Ён мірыць неспрымальных, згладжвае, а то і ўсім сцірае прынесены часам і асабістымі адносінамі рознагалосці. У літаратуры астаецца толькі літаратура, усё ж астатняе знікае, забываецца.

І гэта — што б там і хто ні казаў — добра!

Кожны новы сённяшні дзень заўтра стане днём учарашнім. І пра гэта не трэба забываць пісьменніку, літаратуры, як не трэба забываць і таго, што да сённяшніх дзён былі ўжо дні учарашнія. І будучы жа яшчэ заўтры, паслязаўтры...

Зноў пагроза вайны рэальна нависла над светам. Гэты раз — страшнай, жахлівай, той, якая можа спаліліць, знішчыць усё жывое. Калі У. Маякоўскі не калі пісаў, што «наше время трудновато для пера», то што, каб жыў, сказаў бы ён цяпер?

І усё ж, як мне здаецца, упадаць у паніжэнне не варта, не варта ўпадабляцца таму пентагонаўскаму генералу, які з крыкам: «Русія ідуць!» — выкінуўся з анта. Тым больш пісьменніку, літаратуры, якія маюць у сваім арсенале самую магутную зброю — мастацкае слова. Наадварот, чым складанейшы час — пісьменніку, літаратуры трэба мабільнавацца, ужыць усё свае фантачныя неабмежаваныя сродкі, каб не даць абдыцца неплапраўнаму, спыніць вар'яцтва, прадухіліць катастрофу, падтрымаць у гэтую цяжкую хвіліну чалавечы натхніць, падбадзёрыць, прымусяць паверыць у сваю сілу і сваё бессмерце. Услед за У. Фолк-нерам паўтараю: «Я адмаўляюся паверыць у канец чалавечы». Я веру ў тое, што чалавек не толькі выстаіць — ён пераможа».

Прышла ў галаву думка. І пайшла. Нават следу не пакінула. А бывае пры-дзе — і засядзе. Жыццё тваё перайна-чыць...

«Чаму я не пішу і не магу пісаць пра мора? Хачу — і не магу. Здаецца, ужо «майстра слова»; і часам я сам поўна і моцна адчуваю сваю ўладу. Але для мора — няма ў мяне ні слоў, ні фарбаў, ні здольнасці працаваць».

Мора толькі частка таго, пра што я не магу пісаць. Я не магу пісаць аб пры-родзе і аб маім каханні...»
Прызнанне Л. Андрэева ў «Дзёніку (1918—1919)» усяго за некалькі дзён да смерці цікавае не толькі для даследчы-каў творчасці аднаго з самых папуляр-ных пісьменнікаў пачатку нашага стагод-дзя, выдатнага прадстаўніка крытычнага рэалізму ў рускай літаратуры, яно ціка-вае і для ўсіх, хто займаецца вывучэн-нем наогул усялякай творчасці. Чаму, на-прыклад, адзін мастак усё жыццё малое звяроўці ці казюрка, а другі — чалавечы твары? Усе ведаюць, як А. Пушкін лю-біў восень і зіму і апісаў іх у дзесят-ках, сотнях сваіх твораў. Для М. Лерман-

тава крыніцай натхнення стаў Каўказ. Любай Украіне і Пецярбургу прысвя-ціў большасць сваіх твораў М. Гоголь. І. Тургенев, А. Фет, Л. Толстой пра мно-гае пісалі з захапленнем, «смакам», але асабліва — пра сярэдняю частку Расіі, яе палі, лясы, дарогі, вёскі, людзей, што там нараджаліся, жылі і паміралі. «Бун-нін меў таксама сваю «слабасць» — за-пусцелы і разбураны дваранскі гнёз-ды. У М. Горкага героі любяць параз-важаць, а ў Ф. Дастаеўскага — паду-маць, разабрацца ў сваіх пачуццях і дзе-яннях, прааналізаваць іх... Асобна ў рус-кай літаратуры стаіць неацэнены яшчэ па-належамаму М. Ляскаў з яго няспын-ным пошукам народных характараў «праведнікаў» — людзей, на якіх свет трымаецца... Ці былі ў бюсспрачотных кла-сікаў свае «хачу» — і не магу? Вядома ж! У аднаго — больш, у другога — менш, адзін іх ведаў, а другі пераконваўся ў сваім бюсспілі толькі тады, калі браўся пісаць пра тое, што не было блізка ду-шы — не за «сваё». Адсюль — і некато-рыя пачатыя, ды не закончаныя творы, адсюль і няўдачы. Сіла і жывучасць класікаў якраз у тым, што яны «націс-налі» не на слабыя, а на моцныя бакі свайго таленту...»

Не для апраўдання перад чытачамі і тымі, хто ідае нам пісьменнікам, пап-рокі, гаворыцца усё гэта, а для паразу-мення...

Хочацца іншы раз нешта запісаць, хоць запісаць быццам і няма чаго. А іншы раз і запісаць ёсць што, а не запіса-еш. Не хочацца.

Самае каштоўнае — калі яно само за-пішацца. І не на паперы, а ў душы.

Усё больш і часцей думаю пра тых людзей, што аддалі свае лепшыя гады вывучэнню нашага роднага беларускага краю. Сярод іх — гісторыкі, краязнаў-цы, фальклорысты, лінгвісты... Я. Чачот... У. Сыракомля... І. Насовіч... Е. Раман-наў... М. Нікіфароўскі... А. Кіркор... П. Шпілеўскі... П. Шэйм... А. Бяссонаў... А. Сапуноў... М. Доўнар - Запольскі... М. Любавіч... П. Уладзіміраў... Я. Кар-скі... А. Сержпутоўскі... М. Федароўскі... Ч. Пяткевіч... К. Машынскі... Што ведаем сёння мы пра гэтых людзей, што зрабілі і робім дзеля вывучэння і прапаганды іх вялікай і такой каштоўнай творчай спадчыны? Хто, хто даруе нам, што мы гэтакія абыякавыя да свайго мінулага, не цнім па-належамаму нават таго, што пакінулі нам і краю нашы славетныя па-пярэднікі...

Патрэба «нешта сказаць» ёсць нават у свінні. Аднак яе роханне ніколі не было і не будзе літаратурай. У літаратуры ма-ла таго, што «хочацца нешта сказаць», але трэба яшчэ і ўмець сказаць. Апош-няга якраз найчасцей і не хапае многім...

«Эма Бавары — гэта я!» — прызнаўся аднойчы Флабэр. Да яго падобнае пры-знанне зрабіў Гётэ: «Вертэр і Фаўст — гэта я самі...» Але Эма Бавары пры ўсім падабенстве на Флабэра — гэта усё ж не Флабэр, як і Вертэр і Фаўст — гэта не Гётэ. Флабэр і Гётэ — жывыя людзі, су-светна вядомыя пісьменнікі, у той час, як Эма Бавары, Вертэр і Фаўст — усёго толькі літаратурныя героі, створаныя пісьменнікамі. Вядома, могае, што было ўласціва гэтым пісьменнікам, і, можа быць, самае дарагое, блізкае, яны уяўля-лі ў гэтыя вобразы. Але не усё, далёка не усё. Частачка душы, характараў, думак, поглядаў аўтара ёсць у кожным героі, што створаны пісьменнікам. У адным больш, у другім менш. Сёе-тое, бюсспрач-на, бярэцца і ад іншых людзей, наогул аўтар ведае, з кім жыў і жыве. Але ў аснове кожнага вобраза — сам аўтар, тое, што ён любіць і што ненавідзіць, што яму падабаецца і што ён адмаўляе, што хацеў бы і чаго не хацеў бы бацьчы і сустракаць. І калі быць да канца шчы-рым, дык аўтар заўсёды значыць нуды больш, чым не толькі адзін створаны ім вобраз, а ўсе створаныя вобразы, бо

аўтар жывы чалавек, які здольны ства-раць і яшчэ, і не толькі вобразы, было б, як кажуць, здароўе ды магчымасць... Праўда, сякая-таякая перавага ёсць і ў вобразах перад іх стваральнікамі. Ства-ральнікі вобразаў паміраюць, а вобразы жывуць, яны часцей за ўсё перажываюць сваіх стваральнікаў. Больш таго, дзкуючы створаным пісьменнікамі вобразам, кнігам жывуць і самі пісьменнікі. Па вобразах, кнігах мы мяркуюем, як кажуць, хто быў хто.

Даводзіцца проста здзіўляцца, што усё гэта, пра што я кажу, ніяк не даходзіць да некаторых не толькі чытачоў, але і крытыкаў...

Адзінота — гэта той хутар, куды ніколі не позна схвацца.

«...Хваробу правінцыялізму некаторыя з нас уяўляюць аднабанова. Мы пад правінцыялізмам звычайна разумеем дры-мучую застарэласць, нячлусць да ўсяго новага, вартага, што ўзнікае каля нас блізка ці далёка.

Так, гэта правінцыялізм: жыць набы-тым іншымі, карыстацца гатовым, за-хапляцца ці задавальнацца замшэлым астраўком свайго быцця.

Аднак, мне бачыцца, ёсць і іншы, больш адмысловы правінцыялізм. Ён так доўга адмыслова ў наймодны гарнітур, такі цывілізавана прычасаны, «сучасна» настроены, што яго не адрозні і разбяр-рэш. У гэтай «прагрэсіўнай» істоты ёсць адна якасць, якая проста выкрывае яго сутнасць, сутнасць бюсспрачотнага пра-вінцыялізму: гэта непамернае захапленне ўсім, што робіцца па-за нашым домам, і разам — няёмкасць, сорам за усё сваё, за усё тое, што зроблена тут, самімі, няў-менне незалежна цаніць свае, блізкія каштоўнасці, няўвага, а часам і пагарда да неацэнных скарбаў, выпрацаваных родным народам, стараннямі многіх па-каленняў. Хіба ў нас няма такіх «цывілі-заваных» правінцыяляў?»

Ёсць, ёсць, дарагі, незабыўны Іван Паўлавіч! Прачыталі б Вы некаторыя артыкулы і артыкулычкі, што з'явіліся ў апошні час, і Вы пераканаліся б, якую горную праўду казалі. Гэтыя «цывіліза-ваныя» правінцыяляў, ды і не толькі яны, а многія з тых, хто пры Вашым жыцці хадзіў, падціснуўшы хвост, цяпер дзялі-лі галавы, пасмялялі. Больш таго, нават пачалі браць Вас у свае саюзнікі, і Ва-шымі выдатнымі творамі, Вашымі бес-спрачотнымі словамі таптаць тое, што для Вас было самым дарагім — сэнсам ус-го Вашага жыцця і працы. Вось ужо, як хтосьці правільна сказаў: век жыві і век здзіўляйся. Не для сябе, а для тых, для каго і пра каго гаварылі і Вы, паўтараў услед за Вамі зноў жа Вашыя словы: «Галоўнае, што яднае правінцыяляў ма-стацтва ўсіх гатунаў і відаў — гэта ў рэчце рэшт нізкі ўзровень светапогляду, у рэчце рэшт бедная ўнутраная культу-ра — ці то правінцыялізм гэты апраун-ты ў дамаганую свету, ці ў самы мод-ны гарнітур з найлепшага сталічнага атэльэ. Не трэба думаць, што правін-цыялізм у літаратуры — гэта прывяза-насць да старых форм, у наш час пра-вінцыялізм дастаткова «разумны», каб часта першым падхапіць новую, выгад-ную тэмку, эфектную ідэю, фарсуюць архісучаснасцю. Уся бяда ў тым, што пад гэтай архісучаснай і моднай апраткай — убогая беднасць унутранага свету, нік-чэмная культура думкі і пачуццяў. Няз-датнасць мысліць самастойна, ствараць вартыя каштоўнасці».

На усё глядзіць, пасміхаючыся, ці ду-рань, ці вельмі мудры чалавек.

«Пісьменніцкая крытыка»... Не была і, мусяць, ніколі не будзе яна аб'ектыўнай. І усё ж... Божа, як не ўмеем яшчэ мы радавацца ўдачам таварышаў па пры, цаніць не толькі сваё, тое, што робім самі, але і тое, што робяць іншыя. Бліз-

А. Жука, Б. Сачанкі, Я. Сіпакова...
Усяго ў каталогу пазначана 70 назваў кніг. Некаторыя з іх ужо дайшлі да замежных чытачоў, паколькі на выданне іх былі заключаны дагаворы на выстаўны-кірмашы, іншыя — на падыходзе.
С. ВАСІЛЬЕУ.

КРАІНА ДЗЯЦЕЙ

Простай, яснай мовай гаворыць з дзецьмі на сур'езныя, «дарослыя» тэмы паэт Анатоль

А. Грачанікаў. Валерка і лятаючая талерка. Вершы і казкі. Мінск. «Юнацтва», 1983.

Грачанікаў. Дык гэтак і раіць педагогі. Размаўляць з дзецьмі на роўных, каб тыя не адчувалі паблажлівасці з боку дарослых. Паэт шчыра, даверліва гамоніць пра самае запаветнае ў жыцці: пра Радзіму, пра тое, што «мір зберагуць народы...» Верш, рыфмоўка лёгкая для чытання і запамінавання, але без шлёга прымітывізму, бюсэніцы, якія яшчэ можна сустраць у некаторых дзіцячых кніжках.

Аўтар распавядае пра сапраўдныя каштоўнасці савецкага ладу жыцця, нашага сацыялістычнага грамадства. Верш «Наша Канстытуцыя» — пра гуманнасць Асноўнага закона краіны. У «Беларускіх краівадах» сімвалі краіны: палеткі бульбы і жыта, велічынныя курганы, і «бусел — сімвал бясперсця зямлі». Назвы і тэмамі і іншыя вершы звязаны з Беларуссю. Напрыклад, «Каля помніка партызанскай славы «Прарыў» — пра партызанаў,

якія змагаліся за тое, каб мы сёння былі шчаслівыя і ніколі не зведалі жахаў вайны.

Удаўся паэту верш «Бацькоўскі парог». Рэфрэнам гучаць у ім словы: «Але на бацькоўскі парог абавязкова вярніся». Тут нам бачыцца перагук з вершам Рыгора Барадзіна «Трэба дома бываць часцей». З лепшых, безумоўна, і «Планета дзяцей». У аснове назвы ўдала перафразаваная назва аднаго з твораў вялікага гуманіста Антуана дэ Сент-Экзюперы. Дзеці — будучыня Зямлі. Запаветнае жаданне ўсіх бацькоў — каб дзеці жылі ў міры.

Хай жа стане
Планета людзей
Цудоўнай планетай
Шчаслівых дзяцей.

Не выпадкова тэма і яшчэ аднаго верша — «Валерка і лятаючая талерка». Бо калі вы чулі размовы малодшых школьнікаў, дык ведаеце, што ў іх

спрэчкі пра лятаючыя талеркі і пра каратэ, пра бермудскі трохкутнік і пра Нэсі. Дзеці любяць таямніцы і загадкі. Толькі паэт не дзеля забавкі ўзяў папулярную тэму. Ён дае магчымасць вучню параўнаць свой лёс з лёсам сваіх аднагодкаў у капіталістычных краінах, дзе далёка не ўсе з іх нават маюць магчымасць наведаць школу.

«Прыроды вечны календар» — паэтка, кожная частка якой прысвечана аднаму з дванаццаці месяцаў года. У ёй, на наш погляд, аўтару ўдалося намаляваць невялічкія, але вельмі дакладныя карцінкі ўсіх пораў года. Ён стварыў вобразы — малюны, якія паўстаюць перад вачыма, бы жывыя.

Вельмі вобразныя і этымалагічныя тропы, ужытыя паэтам:

Выстудзіў студзень
Студні сцюдзёныя...

Або:

дзя, сяброўскія адносіны бяруць верх над здаровым цярозным чалавечым розумам, свой пошук, сваю дарога выдаюцца за адзінамагчыму і адзінаправільную. І тады... Са свае званні, «свайго пункту гледжання», як з рога дастатку, сыплецца пахвала не таму, што напоўнена жыццём, страсца і болям, а...

Адуць гэта? Ад невысокай культуры ці...

Лепш не строіць ніякіх здагадак. Урашце, пісьменнік сам адказвае за свае словы. І не толькі перад сучаснікамі, літаратурнай, але і сумленнем, вечнасцю.

«Адно, пра што я шкадую глыбока, гэта — што не закончыў сваю паэму «Каму на Русі жыць добра», — бедаваў незадоўга да смерці М. Някрасаў. Але і незаключаная паэма-эпапея, галоўным героем якой быў народ, стала выдатнай з'явай не толькі ў літаратурным, але і грамадскім жыцці, яна карысталася і карыстаецца незвычайнай папулярнасцю. Паэма пісалася на працягу амаль пятнаці гадоў. Пачаў яе паэт адразу ж пасля «сялянскай рэформы» і разгрому многіх паўстанняў абрабаваных сялян, у тым ліку і паўстання К. Каліноўскага, і працаваў да апошніх дзён жыцця. У час працы многія мянялася, удакладнялася, набывала зусім іншае гучанне ў параўнанні з тым, як задумвалася. За некалькі месяцаў да смерці паэт прызнаваўся, што «хвароба не дае яму закончыць гэтую працу», хоць «менавіта цяпер, у дні хваробы, увесь ход паэмы «выясніўся» яму як ніколі лепш і шырэй». Чым усё ж М. Някрасаў меркаваў закончыць сваю паэму, як адказаць на пытанне, што паставіў у самым пачатку, у пралогу: «Ному жывецца весела, вольготна на Русі?»

Г. Успенскі ў сваіх успамінах, на якія чамусьці не любіць ссылацца даследчыкі творчасці М. Някрасава, піша:

«Аднойчы я спытаў у яго: — А які будзе канец? Каму на Русі жыць добра?»

— А вы як думаеце?

М. А. усміхнуўся і чакаў.

Гэта ўсмяшка дала мне зразумець, што ў М. А. ёсць на маё пытанне нейкі непрадбачаны адказ, і каб пачуць яго, я наўгад успомніў аднаго з названых у пачатку паэмы шчасліўцаў.

— Гэтаму? — спытаў я.

— Ну вось! Якое там шчасце!

І М. А. нямногімі, але яркімі штырхамі абмалюваў шматлікія чорныя хвіліны і прывідны радасці названага мною шчасліўца.

— Дык каму ж? — перапытаў я.

І тады М. А., зноў усміхнуўшыся, вымавіў амаль па складках:

— П'я-на-му!

Потым ён раскажаў, як менавіта меркаваў закончыць паэму. Не знайшоўшы на Русі шчасліўца, вандруючы-сяляне вяртаюцца да сваіх сямі вёсак: Гарэлава, Нялава і г. д. Вёскі гэтыя «сумежныя», стаяць блізка адна ад адной, і ад кожнай ідзе сцежка да шынна. Вось ля гэтага шынна і сустракаюць яны чалавека-выпивоку, «падпярэзанага лыччам», і з ім, за чарачкай, даведваюцца, каму жыць добра».

Ці быў бы сапраўды такі канец паэмы, ці паэт у працэсе працы знайшоў бы новы, — ніхто так і не ведае, як не ведаеца і канца многіх выдатных твораў, перапыненых, на жаль, раптоўнай смерцю іх аўтараў. Сярод гэтых твораў і многія творы беларускіх пісьменнікаў — М. Гарэцкага, К. Чорнага, І. Мележа ды і іншых...

«Канец — справе вянец». А ў мастацкай творчасці канец значыць куды больш, бо надае твору не толькі закончанасць, але прымушае іншы раз зусім па-новаму паглядзець на ўвесь твор, асвятляе яго, падмае, дае крылы для лёту. Пакутліва-доўга шукаюць аўтары, чым, якім эпізо-

дам, сказам і нават якім словам скончыць свой твор, бывае, б'юцца, як рыба аб лёд, гадамі...

І як крыўдна, да болю крыўдна, калі аўтар знаходзіць, ведае, чым скончыць свой твор, да чаго, куды вывесці думку і герою... І... на табе — смерць... Яна спыняе ўсё, не дае зрабіць таго, што задумаў, да чаго ішоў гадамі — абрывае, здараецца, на паўслове...

І ўжо ніхто не скажа таго, што хацеў сказаць аўтар. Ніхто! Ніхто і ніколі!

«Пісаць для сябе»... Няпраўда! Можна хіба толькі думаць для сябе. А калі пішаць, выкладаеш свае думкі на паперу і не дзяржаш на шматкі напісанага, не выкідаеш — то гэта ўжо не для сябе, а для іншых. Дзелішся, што убачыў, што прыйшло ў галаву, а, значыцца, хочаш, каб тое ведалі іншыя...

Здараюцца парадоксы. Напісанае быццам для сябе раптам робіцца бліжнім, патрэбным для людзей. І наадварот — напісанае для іншых вельмі часта ні да каго не даходзіць, нікому непатрэбнае...

І. П. Экертман у сваіх «Размовах з Гётэ», апавядаючы пра адно з чарговых наведванняў вялікага паэта, піша:

«Ён выйшаў да мяне з дзюмою тоўстымі кнігамі ў руках:

— ...У гэтых двух тамах «Франкфурцкага вучонага вясніка» за 1772-73 гады вы знойдзеце амаль усе мае маленькія рэцэнзіі той пары. Яны не падпісаныя, але вы дастаткова ведаеце маю мову, мой стыль і, вядома ж, знойдзеце іх сярод іншых...»

«Малая мова, мой стыль...» Каб іх мець, выпрацаваць, Гётэ, які надаваў «прыроджанаму таленту», «асобе мастака» асаблівае, можна сказаць, нават выключнае значэнне («У мастацтве і паэзіі асоба — гэта усё»), правёў многія дні і ночы над удасканаленнем свайго таленту, сваёй асобы — будучы сынам імперскага дарадцы, ён атрымаў нярэзанае хатняе выхаванне; займаючыся юрыспрудэнцыяй, слухаў лекцыі ў Лейпцыгу і Страсбургу па самых розных навуках, у тым ліку і медыцыне; шмат падарожнічаў, браў удзел у адміністрацыйнай дзейнасці — адзін час нават кіраваў карлікавай дзяржавай. Гётэ быў адной з самых адукаваных і дасведчаных асоб свайго часу, сусветна вядомы вучоны, асветнік і мысліцель. Толькі «дурні ўяўляюць і што сапсуецца свой талент, калі набудуць веды», — казаў ён, смеючыся, здэконучыся з тых, хто, баючыся страціць арыгінальнасць, не вучыцца. Сам Гётэ да самай глыбокай старасці быў захоплены жыццём, шмат чытаў, наведваў выстаўкі мастакоў, любіў тэатр і музыку, рабіў усё для пашырэння ведаў і адукацыі.

«Усё вялікае навучае, калі толькі ўмееш зразумець яго іх належаць», — вольга гётэўскі запавет кожнаму творцу.

Класікі рускай, ды і іншых літаратур, тых, хто меў «сваю мову, свой стыль», гаварылі і рабілі многае, што і вялікі іх папярэднік. Дастаткова прыгадаць А. Пушкіна, М. Гоголя, І. Тургенева, Ф. Дастаўеўскага, Л. Талстога, М. Горькага...

А хіба ж не да таго імкнуліся, пражнулі ведаў і самай рознабаковай дзейнасці на карысць народа Янка Купала і Януб Колас, Максім Гарэцкі і Міхась Лынькоў, Іван Мележ і Пятрусь Броўка...

І проста дзіўна бывае слухаць, а то і чытаць сміячы некаторых не надта далёкіх людзей, хто сур'ёзна ніколі нідзе не вучыўся, нічым, нават літаратурнай, не займаўся, на адзін больш вопытных і дасведчаных сваіх калегаў. Якім заскарулым правінцыялізмам, пашахоніяй патыхае ад іх!

Што ж да «свайго мовы, свайго стылю», дык яны павінны абавязкова быць у кожнага пісьменніка, у кожнага творцы. Калі няма «свайго мовы, свайго стылю» — няма і пісьменніка, няма творцы.

Памірае усё. Нават тое, што, здавалася б, ніколі не памрэ.

Мова... Нямаюць пішацца і гаворыцца пра нашу родную беларускую мову.

Асабліва трывожыць у апошні час мова ў нашых тэатрах. Здавалася б, дзе яшчэ, як не ў тэатры, павінен паказацца прыклад сапраўднай дбайнасці, чысціні ўжывання і вымаўлення слова. Аднак на справе ўсё не так. Прычым, псуецца мова адвольна і драматычна і акцёры.

Драматычны — бо хочучы дамагчыся найбольшага сцэнічнага эфекту, а, як выяўляецца, не ўсе добра ведаюць мову; акцёры ж — бо не маюць жывой размоўнай прантыкі, беларуская мова для большасці з іх — гэта не мова жыцця, а толькі працы. Таму зусім не дзіўна, што ў некаторых такое вымаўленне, што хоць вушы затыкай. Здэн не толькі з мовы, але і з «нашага брата» беларуса, пра што гнеўна пісаў калісьці яшчэ Ф. Багушэвіч.

Вядома, навучыць акцёраў правільна ўжываць і вымаўляць беларускія словы няцяжка, было б, як кажучы, жаданне. А вось што да драматыргаў... Тут усё складаней. У час працы ў часопісе «Полымя», калі я рыхтаваў да друку п'есы, мне неаднойчы даводзілася спрачацца з некаторымі драматыргамі. І спрачацца найбольш пра мову герояў. Довады драматыргаў звычайна зводзіліся да таго, што ў тэатр на спектаклі прыходзіць не толькі беларусы, але і тыя, хто не ведае нашай мовы, можа, нават упершыню яе чуе, а трэба ж, каб яны разумелі, пра што ідзе размова на сцэне. І другое — у тэатр са слухачамі ніхто не ходзіць, спектакль — не кніжка, люю можна адкаласці і пашукаць ці спытаць, што значыць тое ці іншае ўжытае слова... Усё быццам і правільна, і разам з тым... Нельга, каб цікавы, патрэбны спектакль псаваў мова. «Суржык», на якім нярэдка размаўляюць некаторыя не вельмі адукаваныя людзі, у тэатры выклікае адваротны эфект — ён паказвае, што герой п'есы з якога, паводле задумы аўтара, варта браць прыклад, некультурны, малалісьміны чалавек, «гаварыць і то не ўмее». Як вобраз, ён блякне, знікае, сіла ўздзеяння яго на гледача. Што ж да мовы, якая была б зразумела ўсім, хто не прыйдзе ў тэатр, то такой мовы яшчэ ні ў адным нацыянальным тэатры няма. Ёсць мова рухаў, дзеяння, мова сцэны і... руская, беларуская, украінская мова ці мова любога іншага народа.

Тэатр — адзін з найбольш масавых відаў мастацтва. У яго свае спецыфіка, бо, як пісаў К. Чорны, у «тэатры мы не толькі глядзім, мы і слухаем. У тэатры мы чуюм слова, сіла якога да найвялікшых размераў узмацняецца дзеянне».

І ўвага да гэтага слова, таго, што дзеянне і гаворыцца на сцэне, павінна быць належнай.

Калі да адзінкі дадаюцца нулі, адзінка набывае больш вагі, Гэта — у матэматыцы. У літаратуры ж колькі не надавай да адзінкі нулі, адзінка астаецца адзінкай, а нулі — нулямі. Ісцёна гэта вядома, нават банальная, аднак яе не шнодзіць час ад часу напамінаць аматарам рознага роду літаратурных і каліятаратурных групаван і групавачан...

«Кратность — сестра таланта...» Словы напісаныя мімаходзь у адным з лістоў А. Чэхавым, цытуе цяпер кожны больш-менш адукаваны чалавек. Шкада, А. Чэхав не сказаў, колькі таленту ў гэтых самых сясцёр. А ёсць жа яшчэ і браты. Ды і бацька, маці. Дзяды і бабы. Сыны і дачкі. І нават унукі і ўнучкі. А ў некаторых — айчымы і мачыхі. І вядома ж, суседзі, сябры і ворагі...

Тым, хто ведае толькі адну сястру таленту і не знаёмы з усімі астатнімі сваякамі, сябрамі і ворагамі, у літаратуры няма чаго рабіць. Такія, як правіла, нічога вартага не ствараюць...

У барвах
Баравіннага
Свята.

Спадабаюцца дзеці і вершаваныя казкі А. Грачанікава «Паядынак», «Лясная чыгунка», «Два каты», «Гусак і пень». Але найбольш цікавая, на нашу думку, казка «Слуга і ўладар». Уваскрашае яна мінулыя часы, расказвае пра жорсткага свавольнага ўладара і ягонага дасціпнага, незалежнага характарам слугу. Казка блікая да фальклору і сюжэтам, і сваім апавядам.

Новы зборнік Анатоля Грачанікава атрымаў першую прэмію на рэспубліканскім конкурсе на лепшую кнігу для дзяцей і юнацтва, які быў прысвечаны шасцідзесяцігоддзю ўтварэння СССР.

Сяргей АСТРАУЦОУ.

НА ХВАЛІ АНТЫСАВЕТЫЗМУ

«Займаючыся паўсядзённымі працоўнымі справамі, адпачываючы ў вольны ад работы час, мы не заўсёды задумваемся аб тым, што кожны дзень і кожную гадзіну ў свеце адбываецца жорсткая ідэалагічная барацьба. Вось і цяпер у гэтую мінуўшчыню ў заходніх гарадах і сталіцах з друкарскіх машын сыдохіцца мільёны газет, часопісаў і кніг, прызначаных для абароны, упрыгожаныя капіталізмам і зганьбаваць, дыскрэдытаваць сістэму сацыялізму. Вось і цяпер, літаральна ў гэце імгненне дзесяткі магучых радыёстанцый на ўсіх мовах напуюняюць эфір антыкамуністычнай, антысавецкай нянавісцю, а тэлевізійныя і кінакампаніі на малых і вялікіх экранках высвечваюць сваю прадукцыю, што атручвае ядам шавінізму, расізму, мілітарызму, рэлігійнага цемрашальства», — так пачынае сваю новую кнігу «Кірмаш здраднакаў», выпушчаную выдавецтвам «Беларусь», кандыдат філасофскіх навук У. Бягун.

Ён часта выступае ў друку з артыкуламі, памфлетаў, матэрыяламі іншых жанраў, накіраванымі супраць ідэалагічных дыверсантаў, усіх, хто паклібічае на Савецкую краіну і наш народ, выдаў некалькі кніг па пытаннях ідэалагічнай барацьбы. І на гэты раз У. Бягун выкарыстае імперыялістычную прапаганду, якая, выкарыстоўваючы любыя прыёмы і сродкі, па-ранейшаму, а ў апошні час нават яшчэ больш актыўна, імкнецца рэабілітаваць капіталізм, уславіць так званую «буржуазную свабоду».

«Кірмаш здраднакаў» — назва зборніка трапная. На хвалі антысавецтва аб'ядналіся сёння і беларускія буржуазныя нацыяналісты, і закарнаваныя сіяністы, і хцівыя клерыкалы. Калі справа тычыцца ўмяшання ва ўнутраныя справы Савецкага Саюза і іншых сацыялістычных краін, а пакліб і бруд ільцеца магучым патонам, няўдалым палітыкамі, гангстэры прыра адрозу знаходзяць агульную мову.

Асноўныя жанры, якія выкарыстоўвае У. Бягун, — памфлет, фельетон, публіцыстычны нататкі. Аўтар выкрывае пачварныя воблікі тых, хто спрабае называць сябе паборнікамі правоў чалавека, а на самой справе даю ўжо не мае нічога агульнага з людзьмі. Са старонак кнігі паўстаюць сапраўдныя твары нашых класавых праціўнікаў.

М. ГЕЛЬСКІ.

ЗАПРАШЭННЕ У ГОСПЦІ

«Знаёмцеся: СССР. Падарожжа па рэспубліках» — так называецца кніжка, якую выпусціла выдавецтва «Русский язык». Адрасаваная чытачам з братняй Чэхаславакіі, якія вывучаюць рускую мову, яна расказвае пра розныя бакі палітычнага, эканамічнага і духоўнага жыцця Савецкай краіны, пра асноўныя этапы яе гістарычнага развіцця.

Цікавы раздзел «Беларусь». Змешчаны тут нарысы «Белавеская пушча», «Мінск», «Подзвіг народа» і іншыя, якія знаёмяць замежнага чытача з прыродна-кліматычнымі асаблівасцямі, гістарычнымі мінулымі, выдатнымі мясцінамі рэспублікі, расказваюць пра ратныя справы ўраджэнцаў Беларусі ў гады Вялікай Айчыннай вайны, пра поспехі працоўнай рэспублікі ў прамысловасці, сельскай гаспадарцы і іншых галінах эканомікі.

Л. АЛЕНКІН.

Раіса БАРАВІКОВА

Напрадвесні

А дожджык быў гарэза-бутафор,
кап-кап,—ледзь пырснуў і пабег наўцёкі,
і толькі каляжы (вясёлы хор)
мелодый плывуць па вадасцёку...
Прылёг прамень хітрушчы на грудок
і, знай сабе, свідруе халадэчу,—
сумуе снег, разумзаўся лядок,
а пэвадек зайграў нацюрн сустрэчы...
Відно, згадала бульба баразну,
бо з поўнага каша— кувіль—

пад дзверы...
Што ж, паважаю добрыя намеры,
і гавору: «Іду гукаць вясну...».

Гуанчы

...Калі скласці спіс неразгаданых
таямніц свету, дык загадка гуанчы,
відаць, акажацца ў ім на першым
месцы.
Пэрас НАРАЊЯ.

У часе загубіліся гуанчы,
ці нешта я паблытала ў часах,—
крылаты брыз галінку пальмы няньчыць,
начу сонца ў рыжых валасах...

Балюе сінь славянская ў паглядах,
гуанчы — дзеці волі і ліян,
сям я адна,— ім невядома здрада,
і хцівасць, і варожасць, і падман.

Як і калі прывецілі Канары,
дзе прарадзіма? Хто адкажа мне,
сатканай з жалю, рызыккі, і мары,
ідуць гуанчы — ліст не шалахне.

Ідуць гуанчы... вяне пыха франтаў,
а летуценнік вызначыць уміг,—
яны нашчадкі пастухоў атлантаў,
шчаслівы момант выратаваў іх.

Грымучай прорвай дыхаў вал патопу,
ён гарадамі мераў глыбіню...

Час—не тэатр, а базавай Еўропе
прымерваецца мантыя з агню...

Аер і лотаць, высны і паляны,—
пачатак мой, калі ж сяджу між строф,
здаецца крэсла кратэрам вулкана,
я — ў эпіцэнтры даўніх катастроф...

Душа — матыль на веснавой выгодзе,
ёй дораг і палетак і бур'ян...
— Ау-у-у, гуанчы! — пакрычу ў стагоддзі,
ў адказ заплешча хваляй акіян.

Дзяды

Звычайна ўсё, вячэра як вячэра,
чамусьці толькі бацька мой не есць,
і мама кажа: «Выйду і яшчэ раз
зірну, ці добра прычыніла клець».

Брат просіць сына: «Клямаку не ляскай.
Вялікі дзень, хіба не аддурэў?»...
Багаты стол... Над ім у рамцы дзядзька,
у танку ён пад Вязьмаю згарэў.

...Гусцее ноч. За сценкай бразнуў
рыдзель,
у гнёздах сціхла птушак валтузня.
Спі, мама, — аніхто да нас не прыйдзе.
Спі, тата, — ў сенцах бавіцца скразняк.

Не трэба слоў...

Як лёгка спудзіць касякі малькоў
на сініх пашах бацюжных Нептуна...
Не трэба слоў узвышаных, хвалько,
калі п'ём свой лёс на розных струнах.

Мая туга амаль і не гучыць,
трывожны гук, а сэрца адспявала...
Завуць да згоды рукі на плячы,
іх жар — агонь бенгальскі карнавала.

Тады навошта ж быць такой цярдлівай,
што ні світанак — сонечны настрой,
каб ты дасюль лічыў мяне шчаслівай
і адпаведна гаварыў са мной?!

Да навагодняй ёлкі...

Гэй, снег-сняжок... Адкаркавана святая.
Хлапушак стрэлы і Курантаў бой...
А я нібыта ў нечым вінавата,
і сумна-сумна гавару з табой...

Зялёная мая лясная фея,
нядаўняя сяброўка ўсіх ялін,
ты кожнаю іголкаю млееш—
вакол спіральна ўеца серпанцін.
Шары, шары... — маленькія планеты,
што ні галінка — свой малы сусвет,
ці помніш ты завою над кветамі,
сябе, былую,—лапка праз кювет?!

Міхась СТРАЛЬЦОУ

Перад новай старонкай

Навошта вінаваціць прозу,
Калі рамантыцы наўздзіў
Хацеў ты пасадзіць бярозу,
А нехта дуб свай пасадзіў?

Мой друг, пры спадчынным парозе
Чаму б дасвеццем не быцьцець
У згодзе дубу і бярозе
Прад новым днём не прашумець?

Саюз пэзіі і прозы:
Пад неба ўзносяць журавы
І шум парывісты бярозы,
І дуба роздум векавы.

Прадвесне

Вол бушуе,
Вясну чуе—
Прэч, халады!
Апоўдні певені
Нап'ецца, пэўна,
Пад стрэшнай вады.

Мароз уранку рэжа,
Бы ў спіку авадзень.
Ды санны след, як рэшата, —
Віной прамень.

Купчасцяцца аблокі,
Яскравей неба сінь.
Плыве аж з Налібокі

Гаркавы пах асін,
Пах сена з-пад веткі —
Сляды наўкол і скрозь:
І пэўна, што ў адведкі
Туды сабраўся лось.

Акварэлі

То не хмары на захадзе ўсталі —
На ружовым конь вараны
З нетутэйшае нейкае стайні
Нетутэйшае стараны,
Дзе ў сляпой адзіноце бліскі
Выкрасае пануры агонь,
Прадракаючы дню палон
За ахвярнай начы калыскай.
То не ўсталі на захадзе хмары
(Снег ружовы, а сад вараны —
Хочаш, рыфмаю закарані),
То клапотнага дня мажары
Дагаралі ў агні.

Чаму так згадваем былое,
Сае ранейшыя часы
На той, што на схадку, палове
Жыццёвай нашай паласы?

Да золкіх росаў дотык босы
Або, калі ўжо дзень патух,
То гуд чмяля сумнагалосы,
Ці прыгуменны рай бярозы,
Ці бессмяротны хлебны дух.

Нібыта толькі й разгарнення,
Нібыта толькі й захаплення,
Што ў несур'ёзнай той журбе...
Але ж і болей, чым імгненне,
Не прыме вечнасць ад цябе.

За вёскаю, на адзіноце,
Асеннім днём пацуеш ты,
Як вецер на запалай ноце
Скуголіць аж да немаці,

І што ні болю, ні шкадобы
Не наканована яму,
Калі бывае даспадобы
Няславіць волю, як турму, —

Ні развітання, ні спаткання,
А толькі вусцішнасьць быцця:
Нібы пра згубнае каханне
Прае няўцямае дзіця.

Аж скаланецца раптам сэрца,
Ліхой збаяўшыся мяжы,
І так захочацца пагрэцца
Ля ўласнай цёплае душы.

Рыгору БАРАДУЛІНУ

Стаяў і я на гэтай кручы:
Бы звон, быў дзень — каціўся Сож
Туды, дзе гэты бераг злучан
З маленствам, — тым, што басанож,
З парою той, якою далі
Сваю сінечу і смугу
На развітанне мне аддалі —
Адаць назад ім ці змагу?
Ды як аддаць, мой свеце любы,
З сабою ўзяўшы ў падарож,
Святло той рэчанькі Галубы,
Якую прыгалубіў Сож?
Ці тыя засень або ясень,
Той лог, аблогу, мурагі,
На сенакосе Касю з Ясем,
За імі — копы і стагі;
Каня над рэчкаю іржанне
І нават голасу дрыжанне
У словах — родны, дарогі?
Яны са мной і мною сталі,
Праз вёскі і праз гарады
Мяне раптоўна даставалі,
І паўставалі,

і ўрасталі
У мае трывогі і гады.
Усё вяла, вяла дарога —
То хмель над ёй, то дзераза,
І так хацеў спазнаць я многа,
І так хацеў сказаць, нябога, —
І шмат чаго я не сказаў!
Я вінават, што скрухай змучан,
Што далё юначую заву...
А ты даруй — я з гэтай кручы
Хілю павінна галаву.

ПРОЗА

ГЭТА ЗДАРЫЛАСЯ ў наш час,
на вачах у многіх.
У сярэдняй велічыні гора-
дзе жыла адзінокая маці з
дачкай. Калі малая трохі пад-
расла, то аднойчы запыталася:

— Мамачка, а што такое шчасце?
Не адразу тая адказала. Спахмурнела,
успомніла сваё жыццё, няўдалае замус-
тва. Паглядзела маці на дачушку-падлет-
ка, на свае парэпаньня ад вечнай работы
рукі, якія не ведалі ні крэмаў розных,
ні бальзамаў, а толькі работу і работу.
Хацелася, каб дзіцё выглядала не горш
за іншых, каб расло ў дастатку. Кінула
погляд і на шлюбны пярсцёнак, які не
зняла і пасля разводу. Раней яна мары-
ла купіць сабе пярсцёнак з каштоўным
каменем, бо аднойчы наваражыла ёй
цыганка, што той пярсцёнак прынясе
шчасце. Толькі заўсёды не хапала гро-
шай, усё старалася для дачушкі, сваёй
адзінай радасці. Так і засталася мара ня-
спраўджанай. А таму маці сказала так
сваёй дачцэ.

— Шчасце — гэта золата.
— Вось такое? — паказала малая на
пярсцёнак.
— Для мяне такое,—уздыхнула маці.
— А для цябе, вядома, дачушка, леп-
шае, прыгажэйшае. А цяпер вазьмі хоць
гэтае...

Калі дзяўчынка вырасла ў дзяўчыну,
то аднойчы заявіла маці:
— Ты не лічыш, што мне пара па-са-
праўднату быць шчаслівай?
— Што ж, — сказала маці ўзрадава-
на, што палёгка ёй настае. — Сустрэнеш
добрага хлопца, пакахаеш—не буду пя-
рэчыць: выходзь замуж, дзяцей раджай,
мужа даглядай, у згодзе жыўце. Вось
табе і шчасце будзе. Я пра такое ў дзя-
воцтве марыла...
— А я не хачу такога! — закрывала
дзяўчына.

Маці спуджана адступілася:
— Ці не гадавала-шанавала я цябе ў
дэбры-пашчоце?—і заплакала горка-гор-
ка. — Я хацела, каб радасней табе было,
каб лепей... Ці ж не бачыла ты?
— Навошта спадманваеш мяне, жада-
еш няволі-замуства, дзяцей крыклівых!
Вольнай птушкай жывь хачу, у аксаміце
і золаце хадзіць! Ці не ты мне казалы,
што шчасце—гэта золата? Дзе яно ў
мяне? Твой пярсцёнак шлюбны? Дык
вазьмі яго!—і сарвала з пальца, шпуль-
нула маці.

— Дачушка, гэта я казалы, каб ты не
перапытвала, так мне цыганка наваражы-
ла, а ў цябе, вядома, іншы лёс...
— Я адракуся ад цябе,—крычала тая,
— калі не зробіш мяне такою шчаслівай,
як я хачу!
І жанчына, хоць была ўжо нямоглай,
стомленай гадамі, стала працаваць ад
світанка да зор, ад зор да світанка.
Дзіўна было, калі толькі яна спала. Хут-
ка яе дачушка стала хадзіць у самым
модным адзенні, у залатых завушніцах з
каштоўнымі камячыкамі, у пярсцён-

Гімнастыкі.

Фота М. АМЕЛЬЧАНКІ.

Ці помніш ты!.. Які бліскучы выхад,—
бакалаў звон і промнікі акрас...
Ты заміраеш, ты ўздыхаеш ціха,—
у гонар твой гучыць трывожны вальс...

Усё пасля адбудзецца знянакку.
Звычайны самы снежны будзе дзень.
Апошнюю здыму з галінкі цацку,
і на падлогу ляжа чорны цень.

Сын прыбязыць... і бесклапотным
спехам
на плечы возьме... дзверы зарыпяць...
І будзе двор, дзе хлопчыкі са смехам
на лёдзе кляшкэй спраўнаю грываць.

Ах, гэты двор— вясёлае ігрышка,
прыткнешся да сумёту ты, але...
Іуда-вечер тоненька асвішча
і пабязыць далей, далей, далей...

Рванешся ўслед, адчайная, штосілы,
так толькі ўсё і ірвецца з-пад ляс...
Ну толькі і шчэ... Даруй. Я гаварыла
з табой пра нечы чалавечы лёс.

За дзень да снежня

Ужо на тры замкі закрываю жмінда
і недзе перад ложкам ловіць моль,
а па садах згалелых ходзіць крыўда,
я чую — дрэвы скардзяцца на золь...

Слата, слата..., а ў позірку чаканне,

бы феерверкам выбухне зіма...
Прымроіцца, як ясны дзень, каханне,
цёфу на яго! Яно заўжды чума.

Гартае свет турбот будзённыя кнігу,
нямала ў ёй старонак для мяне,
і круціць лёс, нібы разводдзе крыгу,
не сплю... Чакаю сонейка ў акне.

Рамантычны верш

Цяпер я знаю — шчасце злая ноша,
акно ў нядзелю, за якім імгла...
Туман і дождж, гарачы лісця шум
і вечэр з-пад птушынага крыла.

Праб'ецца вечнасць зоркай з паднябесся,
душу агорне тайных дум агонь,
і доўга ўночы будзе сніцца песня
пра муралі, дзе ходзіць сівы конь.

Растане ў золку прывід трапятлівы,
пакіну радасць у трывожным сне,
а ранне блісне пасмой белае грывы,
ах, гэта конь, напэўна, па мяне...

Сплыве дасвецце хусткай паркалёвай,
рассеюць промні тайных дум агонь...
Дзівосны конь!..
Адкуль у Мінску конь?!
Хіба што збег з карціны Шчамялёва...

Старэюць людзі, дрэвы, і кусты,
прыроды рух,—ён і суддзя,
і сведка,
ужо да зор пракладзены масты,
а ў вечнасці не быў ніхто ў адведках...

Па нічых нерваў мой сыходзіць час
пад дахам, дзе заўжды ў адным парадку
з зімы ды ў лета вечны Валалас
пераганяе зоркавыя статкі.

І ўсе законы — і быцця, і з'яў,
як не праломіць векавая прызма...—
жыццё ў абсягах вечных толькі
прысмак,
а што ёсць смак,— ніхто мне не сказаў.

Пэпка

Цвіў лён. Жаўцела дзе-нідзе свірэпка.
І раптам з хмаркі лёгенькае — град...
Я з хаты ў двор, а наўздагае:
«Там Пэпка!—
крычаў дзядуля.— Пэпка там... Назад!».

Там Пэпка!— чула ля віхлястай кладкі,
у лесе — Пэпка, ён жа і ў стажку...
Я да лілей цягнулася з аглядкай,
а што як Пэпка ўхопіць за руку?..

Бывала, цемра... ані зоркі слепкай,
не ноч — а апраметны дэтэктыв,

ках, якіх нават у музеях убачыць нельга
было. А маці ад непасільнай працы хут-
ка састарылася і памерла.

Толькі дачка не вельмі гаварыла-беда-
вала, а знайшла сабе мужа. Гэта быў
немаляды паэт, які пісаў бяздарныя вер-
шы, але ўмеў прабіваць свае кніжкі ў
выдавецтвы і атрымліваў ганарары. Ад
красы дзяўчыны паэт страціў розум і па-
кінуў сям'ю.

— Не люблю я тоўстыя кніжкі!—адту-
турыла яна вусны. — Для шчасця мне не
хапае... не хапае... Вунь той зоркі! —
паказала ў начное неба, дзе гарэла яр-
кая Мілавіца. — Памятаю, ты абяцаў
мне яе...

— Але ж гэта была паэтычная гіпер-
бала!

— А я хачу!

— Пашкадуй! Гэта, пэўна, толькі кас-

Міхась
БАРЭЙША

НЕФАНАСТЫЧНАЯ
ГІСТОРЫЯ

— А ты можаш зрабіць мяне шчаслі-
вай?—лісліва пыталася маладая жанчы-
на.

— Усё зраблю для цябе, ластаўка мая!
Хочаш, зорку дастану з неба!

— Зорку? — маладая жанчына пагля-
дзела на начное неба. — Не, зорка па-
кудла што мне не патрэбна. А норкавае
футра можаш дастаць?

— Заўтра ж будзе!

— І маё імя загучыць у вершах?

— Ты тамненне маё і талент!

Азораны каханнем паэт сапраўды стаў
пісаць такія таленавітыя вершы, што вы-
даўцы біліся між сабой за кожны радок,
каб надрукаваць у сваіх выданнях пер-
шымі, а кніжкі не паспявалі нават да-
стаўляцца ў кнігарні: распрадаваліся
яшчэ ў друкарнях.

— Гэта Муза Паэта!—шапталіся на ву-
ліцах людзі, калі праходзіла маладая
жанчына. — Ягоная зорка. Такіх вершаў
не пісаў яшчэ ніхто з часоў Пятраркі. А
быў жа сярэдні паэтык. Вось што можа
каханне зрабіць з чалавекам!

Муза гаварыла шэпт і пачала злаваць,
што гаварылі больш пра Паэта і яго вер-
шы, чым пра яе.

— Слухай,—завявала яна аднойчы му-
жу,—мне твая вершаваная балбатня па-
чала навіваць сум, я перастаю адчуваць
сябе шчаслівай. Мне мала быць зоркай
паэзіі. Здаецца, я здатная на большае.

— Хочаш, я паспрабую напісаць ра-
ман пра нашае каханне?

манаўту пад сілу. Куды мне, сталаму і
трохі хвораму, у космас?

— Не можаш зрабіць мяне шчаслі-
вай? Тады я пайшла!

— О, не пакідай!—Паэт апусціўся на
калені. — Ты сама зоранька мая ясная!

— А што ж мне, зорнай, рабіць з та-
кім зямным, як ты? Бывай!

Яна бліснула завушніцамі, золатам
пярэсценкаў, грукнула дзвярамі.

І аўгэтую ноч на Зямлю прыляцелі
іншапланецяне, якім было даручана ўста-
навіць кантакт з жыхарамі нашай плане-
ты. Прызямліліся яны побач з домам
Паэта, бо свяціліся толькі ягоныя вокны.
Астранаўты вылезлі з лятаючай талеркі
і адразу натыкнуліся на былую Музу
Паэта, якая выйшла з дому. Тая, угле-
дзеўшы карабель, кінулася на шыю да
аднаго з зорных падарожнікаў:

— Я ўсё жыццё марыла пакахаць кас-
манаўта! Буду табе лепшай жонкай!

Талерка стартвала.

Калі на далёкай планеце азнаёміліся з
вынікамі абследавання зямлянкі, то Га-
лоўны Акадэмік вынес змрочнае рашэн-
не:

— Прымітывус мяшчанас. Кантакт з
жыхарамі—бессэнсоўны і небяспечны.—
І даў загад выкінуць жанчыну ў космас.

Так не адбылася сустрэча зямлян са
сваімі братамі па розуму...

Кажуць, што астраномы зафіксавалі ў
касмічнай прасторы воблака іонаў злата
999 пробы. Адкуль яно з'явілася там
— застаецца загадкай.

Змітрок МАРОЗАЎ

Шэпт каласоў каля дарогі,
Зямная сціпласць ціхіх хат
і абеліск салдацкі строгі
З адбіткам прозвішчаў і дат,—
Усё ў душы пераплялося,
Хвалюе, радуе, баліць.
Дык дзякуй, дзякуй табе, лёсе,—
Што мне пашчасціла тут жыць.

На святло верснёўскай бярозы
Зноў паклікаў мяне служба-лёс,
Над бульбянішчам дымныя косы
Упляліся ў сінечу нябёс.
Бацька кіем бульбоўнік варушыць,
Задуменна глядзіць на агонь
І аб нечым разважліва тужыць,
Зайнелая свеціцца скронь.
Я баюся ціш гэту парушыць,
Ля бярэзіны роднай стаю,
Што вакол сябе кружыць і кружыць
Яснавокую вёску маю.

Дзядзьку Хведару

Дзядзька жыве адзін,
Бору старому — сын,
Кожнай сцяжынцы ён —
Сябра з дзіцячых дзён.
Першы ў сяле грыбнік
Крочыць, як лесавік,
З поўным кашом прыбоў.
Дзівяцца: «Дзе знайшоў?»
Дзядзькі адказ чуваць:
«Лепш у яго спытаць».
І за сяло глядзіць,
Дзе бацька — бор шуміць.

У тую ноч не спалі землякі,
Маланкі ўставала з трэскам мрок
І польмя ўставала на дыбкі
Над новаю калгаснаю аборай.
Наўкола мітусіліся дзядзькі,
Ратуючы жывёлу ад навалы,
І праціналі цемру стрыгункі,
Апаленія вогненнаю лавай,
Ды не было ім месца на зямлі
Ад жорсткасці, ад болю, ад пагоні...
Заплюшчу вочы, бачу — праз палі
Ляцяць маленства вогненныя коні.

Як многа навокал прасторы
Для шчасця, дабра і жыцця,
На беразе жытняга мора
Збірае валожкі дзіця.
Ёсць добрая, пэўна, прыкмета,
Што тут, дзе вайна адгула,
Блакітная зорачка лета
У дзіцячай далоньці ўзышла.

Чарговы, усесаюзны...

З мэтай актывізацыі маладых драматургаў Міністэрства культуры СССР і Саюз пісьменнікаў СССР штогод праводзяць у Пінскай Усесаюзны семінар драматургаў. Беларусь сёння на ім прадстаўлялі Аляксей Петрашкевіч, а таксама маладыя аўтары Георгій Марчук і Васіль Ткачоў. А. Петрашкевіч быў адным з кіраўнікоў семінара.

Наш карэспандэнт сустрэўся з Аляксеем Лявонавічам і папрасіў яго раскажаць аб тым, як праходзіў гэты прадстаўнічы форум драматургічных сіл краіны, якія новыя творы шматнацыянальнай савецкай літаратуры неўзабаве набудуць сцэнічнае жыццё.

— Традыцыйны Усесаюзны семінар драматургаў, — сказаў А. Петрашкевіч, — прысвечаны 40-годдзю Перамогі савецкага народа над фашысцкай Германіяй, таму асноўная праблема гэтага прадстаўленых твораў была ваенна-патрыятычная. Было запрошана 40 драматургаў з усіх саюзных рэспублік, на якіх у асноўным трымаецца рэпертуар краіны, а таксама маладыя аўтары. Узначальваў семінар вядомы савецкі празаік і драматург, галоўны рэдактар часопіса «Тэатральная жыццё» М. Мірашнічэнка.

Зрэшты, семінар — назва ўмоўная. Сабраліся разам драматургі-прафесіяналы, каб абмяняцца сваімі творами, прачытаць іх. Гэта акрамя таго, што з п'есамі знаёміліся кіраўнікі семінараў. Кожны з іх — Г. Палонскі, В. Азернікаў і я — прачытаў па дзесяць-пятнаццаць твораў. Панавала па-сапраўднаму творчая, дзелавая атмасфера.

Калі гаварыць аб выніках семінара, дык прыкладна дваццаць твораў уяўляюць сабой ці разгорнутыя асобныя драмы, ці дажыццёвыя тэмы. Дваццаць твораў у асноўным завершаныя. З іх тэатрам краіны рэкамендуецца каля дзесяці. Прыемна адзначыць, што ўсе п'есы, прадстаўленыя беларускімі драматургамі, увайшлі ў рэкамендацыйны спіс.

Мая п'еса мае пакуль што ўмоўную назву — «Злаўеснае рэха». Твор расказвае пра першыя дні вайны, пра зараджэнне партызанскага руху. Адна часова ён звернуўся і ў дзень сённяшні. Імінуўся паказаць, што чакала б беларускі народ і іншыя народы, калі б фашызм не быў разгромлены. Усім сваім зместам п'еса папярэджвае, што пагроза вайны па-ранейшаму вісіць над чалавецтвам, нашы ворагі многае забылі з гісторыі і мала чаму навучыліся.

Цікавы твор, таксама з умоўнай назвай «Папалішча», прапанаваў В. Ткачоў. Калі я расказаваў пра першыя дні вайны, дык ён пра першыя пасляваенныя. Вызваленне Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, станаўленне жыцця ў разбураных ворагам вёсках — вось змест п'есы. В. Ткачоў знайшоў значны вобраз-сімвал, вобраз звычайнай сялянскай печы. Яна па сутнасці становіцца своеасаблівым цэнтрам, вакол якога і адбываецца дзеянне. Адзіная печ, што засталася на месцы былой вёскі, гэта і сімвал жыцця, і сімвал цяпла. Да печы людзі звяртаюцца, з ёй размаўляюць, у яе пытаюцца, як жыць далей...

Арыгінальна па задуме п'еса Г. Марчука «Пейчый сорак першага», якая выклікала зацікаўленасць калег-драматургаў. Былі вызначаны аўтару і пэўныя заўвагі. Калі яны будуць улічаны, атрымаецца цікавы драматургічны твор.

Увогуле, хачу адзначыць, што семінар засведчыў плённасць пошукаў драматургаў.

Выход з друку першага тома гэтага выдання (усяго запланавана тры томы) — падзея і для шырокага кола аматараў сцэнічнага мастацтва, яго дзеячаў, і для сучаснага тэатразнаўства. Багацце новых, а часта і архіўных матэрыялаў спалучаецца тут з фундаментальнай глыбінёй тэарэтычных вывадаў; прыняцтва вывераны ацэнкі асобных фактаў і тэндэнцый; вызначаны і метадалагічныя асновы даследавання. Праца пацвярджае плённасць комплексных даследаванняў, якія аб'ядноўваюць лепшыя, найбольш кваліфіка-

само карагоднае кола — своеасаблівы правобраз універсальнай сцэны народнага тэатра.

Плённую ролю ў зараджэнні беларускага тэатральнага мастацтва адыгралі традыцыі скамарохаў. Шырока выкарыстаныя ў «Гісторыі...» археалагічныя і гісторыка-юрыдычныя крыніцы, матэрыялы пісцовых і інвентарных кніг, гарадскіх судовых спраў, сведчанні тапанімікі, іншыя дакументы ўзбагачаюць сённяшняе ўяўленне пра дзейнасць скамарохаў на Беларусі. Аналізуючы разнастайныя формы народнай драмы, аўтар раскрывае асноўныя прыкметы ўвасаблення народнага характараў, вызначае вядучыя тэндэнцыі і напрамкі эвалюцыі драматургіі малых і вялікіх форм. Паралелі, праве-

Нясвіжы, М. Агінскага ў Слоніме, А. Тызенгаўза ў Гродні, С. Зорыча ў Шклове). Выходы з прыгоннай беларускай вёскі станаўлілі славытымі артыстамі на падмостках многіх тагачасных сталічных тэатраў. Нельга не падзяліць здзіўленне Г. Барышава, аўтара гэтых раздзелаў кнігі: ён устанавіў, што на розных сцэнах М. Агінскага было ўвасаблена больш як 60 опер, 18 балетаў, 3 камедыі, 253 сімфоніі і больш за 460 іншых музычных твораў (араторы, ары, музыка для дывертысмантаў, асобных танцаў і г. д.).

Першыя спробы стварэння нацыянальнага тэатра на Беларусі звязаны з імем вядомага паэта, драматурга, дзеяча культуры В. Дуніна-Марцінкевіча.

ПАШЫРАЮЧЫ НАВУКОВЫ ДАЛЯГЛЯД

ванія сілы беларускіх гісторыкаў літаратуры і тэатра. У дадзеным выпадку, гэта У. Няфёд, А. Сабалеўскі, М. Каладзінскі, Г. Барышаў, А. Семяновіч, Я. Усікаў, А. Мальдзіс і іншыя тэатразнаўцы, гісторыкі, эстэтыкі.

Бясспрэчна, здабыткі сучаснай тэатразнаўчай думкі і дазволілі вырашыць задачу стварэння першай навуковай гісторыі беларускага тэатра, раскрыць унутраныя ідэя-эстэтычныя заканамернасці яго шматвяковага развіцця, спецыфіку сцэнічнага мастацтва ў яго сувязях з перадавымі традыцыямі братніх славянскіх народаў.

У першым томе «Гісторыі...» даследуюцца тэатральныя з'явы і працэсы, характэрныя для эпохі феадалізму і капіталізму. Пры даследаванні гэтых перыядаў ўзніклі значныя цяжкасці: вядома, напрыклад, што тэксты народных прадстаўленняў і паказаў, запісаныя першымі этнографамі і фалькларыстамі, адносяцца ў асноўным да другой паловы XIX ст. Адсутнасць больш ранніх матэрыялаў значна ўскладніла даследчыцкую працу.

Зыходныя элементы і формы сцэнічнага мастацтва ў эпоху феадалізму, як вядома, зараджаліся ў нетрах разнастайных фальклорных жанраў і абрадаў. Гэта своеасаблівасць зараджэння народнай тэатральнай культуры пераканаўча раскрыта ў пачатковых раздзелах «Гісторыі...» («Народныя вытокі тэатра», «Скамарохі», «Народная драма» і «Батлейка»), напісаных М. Каладзінскім. Далейшыя паказвае, што пад непасрэдным уплывам працоўнай дзейнасці чалавека адбываецца працэс секулярызацыі сямейна-абрадавай і каландарнай пэзіі, набліжэння яе да бытавых патрэб і функцый. Вось чаму нават абрадава-магічныя дзействы з цягам часу ператварыліся ў вясёлыя народныя гульні ці жарты. Асабліва роля ў зараджэнні тэатральна-гульневых элементаў належыць народным карагодам і карагодным гульням. Нельга не пагадзіцца з вывадам аўтара аб тым, што так званыя кругавыя карагоды з'явіліся найбольш перспектывным у сэнсе зараджэння сінкрэтычных форм тэатральнага дзейства-паказу, а

дзеныя паміж пастаноўкамі «Цара Максімільяна», сведчаць аб узмацненні ўплыву прафесійнай сцэны. Разам з тым народная драма заставалася самабытным узорам калектыўнай драматычнай творчасці. Так у народнай драме з'явіліся камедыійныя сцэны, блізкія да народных інтэрмедый і сцэн батлейкавага тэатра. Менавіта беларуская драматургія малых форм адыграла асноўную ролю ў станаўленні драмы як з'явы нацыянальнай народнай культуры.

Надзвычайная папулярнасць беларускай батлейкі тлумачыцца не толькі дэмакратызмам яе зместу, але і даходлівасцю мастацкай формы. У «Гісторыі...» грунтоўна разгледжаны сацыяльна-эстэтычныя вытокі батлейкі, яе мастацкая структура, асаблівасці рэпертуару і прыкметы яго сцэнічнага ўвасаблення. Асноўная ўвага надаецца інтэрмедыйным сцэнам, якія даволі поўна, найчасцей у сатырычнай або парадыйнай форме, выяўлялі погляды сялянскай масы на з'явы рэчаіснасці.

Як вядома, на Беларусі XVI—XVIII стст. меў даволі значнае развіццё школьны тэатр, цесна звязаны з дзейнасцю тагачасных духоўных навучальных устаноў. Яго рэлігійна-дыдактычны характар быў абумоўлены выхавальнымі задачамі феадалных вярхоў і духавенства. Аднак ужо з сярэдзіны XVIII ст. каталіцызм губляе сваю манополію на школьны тэатр. У пастаноўках уніцкіх і праваслаўных школ большую долю набываюць мясцовыя рэгіянальныя элементы і матывы (напрыклад, інтэрмедый «Сяляны, кульгавы, потым пан і селянін» у Жыровіцкім школьным тэатры). Даволі інтэнсіўнае тэатральнае жыццё эпохі грунтоўна асвятляе А. Мальдзіс: раскрывае ідэя-тэматычную накіраванасць найбольш значных твораў, знаёміць з пастаноўкамі ў школьных тэатрах Полацка, Нясвіжа, Слоніма, Навагрудка, Гродна, Брэста... Драматургічная дзейнасць С. Полацкага і прадстаўнікоў Забэльскай школы К. Марашэўскага, М. Цяцёрскага і І. Юрвіча разгледжана Я. Усікавым у перспектыве станаўлення тэатральных традыцый на Беларусі ў XVII ст.

З цікавасцю знаёміцца чытач з гісторыяй прыгонных тэатраў на Беларусі (найбольш вядомыя — тэатр Радзівілаў у

Разглядаючы яго раннія п'есы і пастаноўку «Сялянін» на мінскай сцэне, А. Сабалеўскі раскрывае ўнутраныя, глыбока патрыятычныя, грамадзянскія імпульсы дзейнасці пісьменніка. У процівагу меркантильнасці некаторых тагачасных тэатральных дзеячаў, Дунін «як арганізатар і кіраўнік трупы ставіў зусім іншы мэты — стварыў нацыянальнае сцэнічнае мастацтва. І менавіта гэта, а не камерцыйныя меркаванні, аб'ядноўвала калектыў, як пазней тыя ж высокія мэты і правы будучы аб'ядноўваць трупу Ігната Буйніцкага».

Насуперак выключна неспрыяльным сацыяльна-палітычным умовам В. Дунін-Марцінкевіч стварыў такіх выдатных ўзоры нацыянальнай драматургіі, як «Пінская шляхта» і «Залёты», закладаючы трывалы падмурак прафесійнага тэатра. Ён быў з каторгі тых, хто, па словах Я. Купалы, «стаў сяць павойску ўсё тое, што мы далей сеем сягоння»: адным з першых ў гісторыі беларускай культуры гэты пісьменнік адчуў велізарную ідэя-выхаваўчую ролю тэатра, яго значэнне ў барацьбе народа за свае чалавечыя правы, за вызваленне.

Новы этап у гісторыі беларускага тэатра непарыўна звязаны з рэвалюцыйнымі падзеямі 1905—1907 гг. і з тым ажыўленнем у розных сферах грамадскага і культурнага жыцця, якое атрымала ў наш час вызначэнне «паскоранага развіцця». Збыліся запаветныя мары пачынальнікаў: сяўба давала багаты плён. Менавіта ў гэты час узнікаюць першыя аматарскія калектывы, адраджаюцца амаль страчаныя за паўстагоддзя тэатральныя традыцыі, істотна ўзбагачаюцца жанры, з'яўляюцца творы, якія назаўсёды ўвайшлі ў скарбніцу нашай духоўнай культуры. Пра гэта піша А. Семяновіч, даследуючы драматургічную спадчыну К. Казана, Я. Купалы, Я. Коласа, З. Бядулі, Л. Родзевіча, раскрываючы яе жанравы-стылістычнае багацце, своеасаблівасць, жывую сувязь з лепшымі традыцыямі братніх славянскіх народаў, з нацыянальным фальклорам.

Створаная ў 1907 г. першая беларуская трупа І. Буйніцкага па сутнасці ўзяла на сябе функцыю адзінага на той час прафесійнага тэатральнага калектыву. Разглядаючы рэпертуар гэтай самабытнай трупы і яе арганічную сувязь з тагачасным гарадскім і вясковым

гледачом, У. Няфёд вызначае творчыя прыкметы тэатра, рэвалюцыйна-дэмакратычную накіраванасць і глыбокую народную сутнасць яго дзейнасці.

Працэс станаўлення беларускага сцэнічнага мастацтва, яго разнастайных форм і жанраў праходзіў не ізалявана, у цеснай сувязі з аналагічнымі з'явамі ў суседніх народаў. Таму разгляд дзейнасці іншаземных калектываў у Беларусі набыла асаблівае значэнне — ён пацвярджае трываласць і плённасць гістарычных сувязей блізкародных славянскіх культур, выяўляе пэўныя агульныя заканамернасці і рысы. Уключэнне гэтых раздзелаў у «Гісторыю...» (аўтар Ю. Пашкін) істотна пашырае значнасць далейшых вынікаў усёй працы. Цікавы інфармацыйна-пазнавальны матэрыял даюць таксама раздзелы, прысвечаныя культурна-асветніцкай дзейнасці аматарскіх калектываў, арганізацыі Першага беларускага таварыства драмы і камедыі на чале з Ф. Ждановічам і інш. Усё гэта садзейнічала, бясспрэчна, выпрацоўцы сцэнічных традыцый, росту артыстычных кадраў і тэатральнага гледача, што падрыхтоўвала магутны ўзлёт тэатральнага мастацтва ў Беларусі ў савецкія гады.

Гісторыка-літаратурны і грамадскі кантэксст тама істотна пашырае разгляд дакастрычнай тэатральнай крытыкі. У цэлым яна мела пераважна аматарскі характар, абмяжоўваючыся папулярнасцю сцэнічнага мастацтва і толькі ўскосна магла ўплываць на падбор рэпертуару і яго ідэяна-мастацкую трактоўку. Тым не менш у лепшых тагачасных артыкулах і аглядах беларускіх пісьменнікаў і дзеячаў культуры (П. Шпілеўскі, Я. Карскі, Я. Купала, Я. Колас, М. Гарэцкі і інш.) закладваліся асновы рэвалюцыйна-дэмакратычнай крытыкі.

Заслугоўваюць станаўчай ацэнкі навукова-тэарэтычны і метадалагічны ўзровень першага тома «Гісторыі беларускага тэатра», багацце яго фактаграфічнай асновы і ілюстрацыйнага матэрыялу (нярэдка унікальнага, апублікаванага ў нас упершыню). Ды нельга не адзначыць і тых недахопаў ці недагледзяў, якія, на жаль, заўважаш на яго старонках. Гэта, у першую чаргу, перанасычанасць асобнымі імёнамі і нязначнымі фактамі некаторых мясцін першага раздзела. Часам не вытрыманы адзіныя прыкметы падачы фактаў і імён. Так, на стар. 278, 286 супярэчліва трактуюцца аўтарства музыкі да оперы «Сялянка». Згодна з прынятай у выданні уніфікацыяй усе прозвішчы падаюцца з адным ініцыялам (М. Сарбейскі, стар. 185), але на стар. 15, 144 і інш. яны чамусьці падвоены. Не абыйшлося і без здзівоўных паліграфічных накладак — другі раздзел тома («Тэатр эпохі капіталізму») набраны на лепшай паперы, чым першы («Тэатр эпохі феадалізму»).

І яшчэ адна заўвага (таксама не на адрас аўтарскага калектыву): невялікі тыраж вельмі патрэбнай кнігі — усяго 1350 экз. Вядзь, не ўсё яшчэ прадумана ў самой сістэме падпіскі і тыражыравання кніг, якія нярэдка ў год свайго выхаду становяцца бібліяграфічнай рэдкасцю. Тым больш кніг, этапных у развіцці калектывнай навуковай думкі беларускіх тэатразнаўцаў і адметных для культурнага жыцця ўсёй рэспублікі.

Такім чынам, зроблены першы ўдалы крок у вырашэнні актуальных праблем гісторыі беларускага тэатра, крок упэўнены і важкі.

Мікола ГРЫНЧЫК.

ВІШУЕМ!

Мінчане, мабыць, доўга будуць помніць тых апладысменты, што адрававаліся спектаклям, пастаўленым Верай Паўлаўнай Рэдліх. І даследчыкі тэатра, гаворачы пра ўвасабленне на падмостках твораў В. Шэкспіра, А. Астроўскага, М. Горкага, абавязкова параўноўваюць глыбіню і самабыт-

працы шукаць адказы на адвечныя і заўсёды хвалючыя пытанні акцёрскай і рэжысёрскай творчасці. Выхаванец МХАТа, яна авалодвала сакрэтамі майстэрства сумесна з карыфеемі савецкага тэатральнага мастацтва—з А. Тарасавай, М. Баталавым, М. Прудкіным, А. Зуевай, М. Яншыным. З імі яна падзяляла трылогі і радасці, што спадарожнічаюць юным талентам у гады навучання. Дык жа ўявіце сабе тое свята ўспамінаў і незабыўных узру-

«Беспасажніцу», «Дзяцей сонца», «Антонія і Клеопатру» і «Крамлёўскія куранты», як той абавязкова прыгадае або свае ўражання, або літаратурна-крытычныя ацэнкі новасібірскіх і мінскіх пастацовак Веры Паўлаўны.

Гэта не перабольшанне: мы працуем з сапраўды вядомым і высока таленавітым сучасным рэжысёрам-педагогам. Глыбокае веданне тэорыі сцэнічнага мастацтва, шырокае знаёмства з творчымі плынямі ў мастац-

ноўваць літаратурныя і тэатральныя ўражання з жывым жыццём, з рэальнасцю. І ведаем: гэтага сам ён не заўважае, але яго пасталенне—плён уздзеяння на яго В. Рэдліх. Тактоўна і настойліва перасцерагае яна студэнцкую моладзь ад усяго мітуслівага, выпадковага ў мастацтве, выпрацоўвае ў іх пачуццё адказнасці за абраную прафесію. І сілай свайго мастакоўскага аўтарытэту вучыць адрозніваць ад мастацтва штამп і фальш—і ненавідзец іх!

— Толькі поспех тут перш за ўсё залежыць ад самавыхавання, — гаворыць Вера Паўлаўна. — Суп'езнае, важнае, упартае жаданне вучыцца, жаданне выхоўваць сябе як майстра. Убрайце ў свой духоўны вопыт усё лепшае, па-жыццёваму глыбокае і цудоўнае ў жыцці і творчасці...

Вера Паўлаўна не пачынае заняткі без таго, каб не абудзіць творчую думку студэнта. Тады і падыходзіць да сумесных пошукаў праўдзівых акалічнасцей для існавання маладога чалавека ў незвычайнай для яго ролі.

Зноў жа скажу: мы, яе калегі па інстытуце, здараецца, здзіўляемся нават тонкай трактоўцы роляў, якія выконваюць нядаўнія школьнікі або толькі што дэмабілізаваныя з арміі хлопцы. А гэта ж — «Мальер» М. Булгакава або супярэчлівы свет Ф. Дастаеўскага... Значыцца, былі знойдзены нейкія ненадакучлівыя парадзі, былі перададзены вытанчаныя эмацыянальныя імпульсы, каб у эскізе да вобраза студэнт так арганічна, так упэўнена знаходзіў самыя трапныя і характэрныя штрыхі. Ці толькі студэнт? Аляксандра Клімава, Юрый Сідараў, Расціслаў Янкоўскі, напрыклад, былі акцёрамі з устойлівай рэзультатывай. Калі сустраляся з рэжысёрам В. Рэдліх—як узбагацілася іх майстэрства ад супольных з ёй творчых пакут, пошукаў, адкрыццяў. І ніхто ніколі не скажа, быццам Вера Паўлаўна вучыць яго «з голасу», прымушае пераймаць яе манеру паводзін на сцэне ў ча-

се «паказу». Не, тут дзівоснае спалучэнне «размовы» пра ролю і жывых «штурышкоў» творчага ўяўлення, параўнанняў драматургічнага тэксту з тым, што яны, Рэдліх і акцёр, чулі сёння дома або ў тралейбусе, пра што напісалі ім сястра або даўні прыяцель (і нават «сво-раг!»)... З мазаікі ўсяго, што складае дух і літару сённяшніх узаемаадносін рэжысёра і артыста, і прабіваецца сцэнічны малюнак — патрэбны, запаветны, жаданы...

Паўтараю, такія зносіны паміж рэжысёрам і выканаўцам аднолькава характэрныя і тады, калі ідзе рэпетыцыя ў тэатры, і тады, калі — чарговы ўрок у аўдыторыі інстытута.

У сутнасці ж такога метаду — навуковы падыход да спадчыны К. С. Станіслаўскага. Вера Паўлаўна часта паўтарае:

— Самае галоўнае на свеце для акцёра і рэжысёра—мастацкае даследаванне жывых чалавечых характараў... Нельга развіваць прыяцель Станіслаўскага асобна ў галіне формы і асобна ў галіне зместу. А каб тэхналогія нашага мастацтва не стаяла на месцы, каб вучэнне Станіслаўскага развівалася, трэба смялей эксперыментавалі з першых крокаў на сцэне. Пашуні—гэта не фармальнае вынаходніцтва; гэта імненне праўдай мастацтва падмацаваць праўду рэальных жыццёвых уражанняў нашага сучасніка...

З такім разуменнем прафесійных задач сёння працуюць некалькі выпускаў высокакваліфікаваных спецыялістаў рэжысуры і акцёраў драматычнага тэатра і кіно, выхаванцаў прафесара Веры Рэдліх. На базе яе акцёрскага выпуску быў створаны Магілёўскі абласны тэатр драмы і камедыі ў Бабруйску. Яе вучні—гэта плеяда вядомых акцёраў і рэжысёраў. І цяпер Вера Паўлаўна захопляе ўпарта і карпатліва работа па выхаванні новых творчых сіл у тэатральным інстытуце. Шчаслівы лёс Майстра, які бачыць багаты плён сваіх намаганняў.

Яраслаў ГРОМАУ,
старшы выкладчык БДТМІ.

АЎТАРЫТЭТ МАЙСТРА

Народнай артыстыцы РСФСР В. РЭДЛІХ—90

насць іх новых трактовак з тым, што было адкрыта і смела ўвасоблена ў сцэнічных работах гэтага рэжысёра. Есць у яе таленце штосьці па-сардэчнаму шчодрое, і таму В. Рэдліх так зацікаўлена ставіцца да «другога» свайго прызначання — да педагогічнага. Думаю, многія выхаванцы нашага інстытута і тых акцёраў, з якімі яна працавала над ролямі, справядліва называюць яе высокім імем—Настаўнік. Ды і не дзіва: Вера Паўлаўна з тых дзеячаў савецкай сцэны, што праходзілі «тэатральныя ўніверсітэты» непасрэдна пад уплывам, пад пільным вокам К. Станіслаўскага, У. Неміровіча-Данчанкі, Я. Вахтангава. Эмацыянальная памяць такіх людзей — каштоўнасць, наша багацце. Нездарма ж мае калегі лічаць шчасцем ужо адну магчымасць размаўляць з Верай Паўлаўнай, у супольнай

шэнінгу, якое дорыцца, бывае, нам Верай Паўлаўнай!

На творчай практыцы мінскага тэатральнага жыцця ляжыць адчувальны адбітак гэтага мастакоўскага асобы. Ніжэй я скажу пра гэта больш падрабязна, а зараз затрымаю ўвагу чытача на такой даведцы. З трыццаці гадоў В. Рэдліх звязала свой лёс з выдатным тэатральным калектывам—Новасібірскім тэатрам «Красный факел». Там яна паставіла спектаклі, якія прыцягвалі да сябе і шырокія колы глядачоў, і дасведчаных тэатралаў краіны. Яе трактоўкі, як і вобразы, створаныя вядомымі майстрамі ў спектаклях рэжысёра В. Рэдліх, улісаны ў гісторыю сцэнічнага жыцця п'ес сусветнай драматургіі і маладых аўтараў нашага часу. Дастаткова назваць у прысутнасці больш-менш захопленнага сцэнай чалавека «Гамлета» або «Чайку»,

ве, уважлівае вывучэнне жыцця і практыкі савецкага тэатра сфарміравалі ўнікальную тэатральную асобу. Цяпер яна—неад'емная частка педагогічнага аблічча Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута. З'яўляючыся адным з вядучых педагогаў кафедры майстэрства акцёра і рэжысуры, Вера Паўлаўна з вялікім натхненнем перадае свой багаты вопыт студэнцкай моладзі. Яна не адно толькі вучыць, а выхоўвае ў кожным студэнце сапраўды творчыя адносіны да абранай прафесіі. Якім чынам? Ды адкрываючы мастака ў юнаку або дзяўчыне, якія спачатку і самі не ведаюць, на што яны здатныя. Вобразна кажучы, часам мы назіраем, як яшчэ ўчора так званы «зялёны хлопец» пачынае выяўляць пэўную самастойнасць у акцёрскіх пошуках; выказваць амаль самастойныя меркаванні, параў-

НА АВЕСЯГАХ КУЛЬТУРЫ

ВАШ ВЫХАД, «ЧАРАЎНІЦЫ»!

Народны харэаграфічны ансамбль «Чараўніцы» сёння вядомы далёка за межамі Беларусі. Яркія, па-майстэрску адточаныя канцэртныя нумары мінскіх дзяўчат неаднаразова ўключаліся ў праграмы Цэнтральна-

га тэлебачання («Шырэй круг!», «Блакітны агеньчык»). Нядаўна, па запрашэнні касманаўтаў, ансамбль пабываў у Зорным гарадку, дзе з поспехам выступіў.

Цяпер «Чараўніцы» разам са сваімі кіраўніцамі — заслужанай артысткай БССР Раісай Красоўскай і лаўрэатам Усеаюзнага конкурсу заслужаным артыстам рэспублікі Мікалаем Красоўскім — рыхтуюць праграму да 40-годдзя вызвалення Беларусі.

- На здымках:
1. У аб'ектыве—Тамара Шаўно.
 2. Інэса Шаціла ў харэаграфічнай мініяцюры «Гусары».
 3. «Чараўніцы» і іх кіраўнік Раіса Красоўская дзякуюць глядачам за гарачы прыём.
 4. Салістка ансамбля Наталля Крывенка.
 5. Танцуе Святлана Лях.
 6. Ірына Крапаўніцкая перад выходам на сцэну.

Фота Я. МЯЦЕЛІЦЫ.

ПАДЗЕЙ І ДАТЫ

У красавіку гэтага года Міколу Хведаровічу споўнілася 60 гадоў. Ён не даўжыў да круглай сваёй даты. Мне, даўняму яго сябру на працягу больш як п'ятдзісяці гадоў, упершыню даводзіцца пісаць аб ім у мінулым часе, хоць памяць не вельмі хоча мірыцца з гэтай журботнай няўхільнасцю.

Упершыню я сустрэўся з Міколам Хведаровічам недзе на пачатку 1927 года, калі прыехаў з Полацка, дзе працаваў сакратаром рэдакцыі аргуючай газеты «Чырвоная Полаччына» і кіраваў Полацкай філіяй аб'яднання «Маладняк». Прычынаю майго пераезду было паступленне ў БДУ. Тады ж я і пазнаёміўся з пачынаючым паэтам, студэнтам рабфака Міколам Хведаровічам. З таго далёкага часу колькі б разоў жыццё ні развядзіла нас у розныя бані, мы заўсёды плячю ў плячю кроцілі разам у тым светлым далечы, якія мроліліся нам. Мы, маладнякоўцы, імкнуліся з усёй сілаю сваіх юнацкіх рамантыч-

рывам, сваім паэтычным і грамадзянскім спадзяваннем, паэт з радасным здзіўленнем гаворыць:

Які ты, мой край, стаў магутны, прыгожы!..

...Мне любя тваёю расою ўмыцца.
Грудзямі гарачымі зноў я ўдыхаю і сасновай жыўціцы.
Пах кветак палёў і сасновай жыўціцы.
Бунтуе ва мне нестрыманая сіла,
І просяцца дужыя рукі да працы.
Я сэрцам, як той непазорны асілак,
Ад роднай зямлі не магу адарвацца...

І хоць паміж датамі напісання гэтых вершаў пралягла цэлая эпоха вялікіх падзей і бязлітасных навалі, але тая велізарная зямная сіла непарунай любові да сваёй айчыны, да свайго народа, да яго здзяйсненняў, якую напоўнена ўся паэзія Міколы Хведаровіча, да-

паўную даніну моднай на той час рытарычнасці, лозунгавасці, прасталінейнай агітацыйнасці, асновай яго паэзіі тых гадоў было глыбокае адчуванне часу, дыханне эпохі першых пяцігодак, разгортвання сацыялістычнага наступу па ўсім фронце тагачаснага жыцця.

У 1957 годзе, пасля вялікага перапынку, выходзіць з друку новая кніга вершаў Хведаровіча «Залаты лістапад». Паэт зноў вяртаецца да творчай дзейнасці. Ён многа піша і для дзяцей. Адным з першых у беларускай літаратуры Мікола Хведаровіч аддае вялікую даніну мемуарнай літаратуры, адкрываючы з вялікай цеплынёй і задушэўнасцю старонкі мінулага нашай літаратуры, асвятляючы незабыўныя вобразы яе пачынальнікаў і дзеячаў. Выйшла тры выданні яго ўспамінаў: «Памятныя сустрэчы» (1963 і 1977) і «Незабытае» (1976). У 2-томным зборы твораў паэта сабра-

НА АБСЯГАХ КУЛЬТУРЫ

«ПОЛЫМЯ» — АГІТТЭАТР ТВОРЧЫ

«Аб людзях працы і для людзей працы» — пад такім дэвізам амаль трыццаць гадоў працуе народны агіттэатр «Полымя» Стаўбіоўскага раённага Дома культуры. Калектыву нарадзіўся ў пасляваенны час, у перыяд стварэння ў заходніх раёнах рэспублікі калектывных гаспадарак і адразу стаў баявым прапагандыстам новага жыцця, змагаром за светлую будучыню. Асаблівага поспеху тагачасная агітбрыгада дасягнула ў 60-ыя гады, а ўжо ў 1970 годзе на абласным аглядзе агітбрыгад, прысвечаным XXIV з'езду КПСС, прадставіла праграму «А гармонік грае, грае», заявіўшы аб сабе як аб агітацыйна-мастацкім тэатры.

Менавіта з гэтага часу агіт-спектакль у выступленнях калектыву заняў асноўнае месца. «Блакітнае неба планеце Зямля», «Песень вартыя», «Луства хлеба», «Красуй, Беларусь!», «Прафесія мая — гонар мой» — вось толькі некаторыя з праграм, якія цёпла былі сустрэты сельскімі гледачамі.

Быць актыўным прапагандыстам ідэй партыі ў камуністычным будаўніцтве, у пераадоленні перажыткаў мінулага ў псіхалогіі асобных людзей, усяляць працу сумленных працаўнікоў — было і застаецца асноўнай задачай калектыву, які, як кажуць, заўсёды ідзе ў нагу з часам. Адна з апошніх работ тэатра — «Хлеб усёму галава» — анавадае аб працоўных дасягненнях зямлякоў у рэалізацыі заданняў Харчовай прагра-

мы. У спектаклі вялікая ўвага звернута на арыентацыю вучняў на сельскагаспадарчыя прафесіі, на работу ў сельскай гаспадарцы. І, вядома ж, на крытыку недахопаў у гаспадаранні.

Поспех калектыву забяспечаны тым, што тут ніколі не спыняюцца на дасягнутым. Рэжысёр тэатра М. Грэсь умеє згуртаваць людзей вакол сябе, знайсці тых, хто любіць мастацтва. Самадзейныя артысты не ўяўляюць жыцця без агіттэатра. І настаўніца А. Качановіч, і эканаміст А. Александровіч, і прадавец Т. Ерахаец, і супрацоўнік пазаведамаснай аховы А. Клімак, і метадыст раённага Дома культуры Л. Лапышка, і ветэран калектыву, загадчык пастаноўчай часткі тэатра В. Баброў, і іншыя.

Найбольшая ўвага ў агітбрыгадзе надаецца арганізацыі вучэбна-творчага працэсу, не застаюцца ўбакі такія аспекты, як ідэйна-палітычны ўзровень спектакляў, выканаўчае і агульна-культурнае майстэрства. Кожная новая работа — гэта не толькі выкарыстанне ўжо набытага, а і пошукі новага.

У стварэнні агульнага рэпертуару шмат дапамагаюць члены літаратурнага аб'яднання пры раённай газеце, самадзейныя кампазітары.

Дапамагае і спецыяльная бібліятэчка пры тэатры, запісы фальклору, творы беларускіх пісьменнікаў.

Адным словам, агіттэатр «Полымя» — тэатр творчы. Яго выступленні ў калгасах і саўгасах Стаўбіоўшчыны, на прамысловых прадпрыемствах не толькі карыстаюцца заслужаным поспехам, але і падказваюць накірункі ў культурна-масавай рабоце мясцовым самадзейным артыстам. У многіх населеных пунктах раёна з'явіліся свае агітацыйна-мастацкія брыгады — маленькія «агеньчыкі» таго «полымя», якое запаліў вядомы калектыв.

А. САМУСЕНКАУ,
рэжысёр аддзела
тэатральнага мастацтва
рэспубліканскага
навукова-метадычнага цэнтру
Міністэрства культуры
БССР.

ных парыванняў выказаць свае кіпучыя пачуцці ў паэзіі. Пры ўсёй яе недасканаласці, прасталінейнасці, рамантычнай узніскасці было ў гэтай паэзіі асноўнае — непахісная вера ў ідэалы таго вялікага пераўтварэння свету, распачатае левінскай гвардыяй балшавікоў. Вельмі глыбока, сумленна і аб'ектыўна аб гэтым перыядзе развіцця паэзіі тых гадоў — у прыватнасці, паэзіі «Маладняка» — сказана ў кнізе Ніла Гілевіча «Акрыленая рэвалюцыя».

Мікола Хведаровіч прыйшоў у беларускую паэзію ў сярэдзіне дваццятых гадоў. І хоць паэтычная ніва на той час была глыбока ўзарана геніем Купалы і Коласа, талентам Бядулі, Цішкі Гартнага, Гурло і Чарота, абложных зямель было бязмежна. У наступ на іх дружна высыпалі тая, каго Купала назваў «арлянятамі». Гэта былі «маладнякоўцы» Александровіч, Дудар, Дубоўка, Пушча, Трус, Моркаўка, якія шумліва і дружна сцвярджалі новую паэзію новага жыцця, а за імі следам і яшчэ маладзейшыя, у тым ліку і рабфакавец Мікола Хведаровіч.

Вялікі Горкі ў свой час гаварыў: «Паэт — рэха, ён павінен адгукацца на ўсе гукі, на ўсе поклічы жыцця».

Якраз новая маладая беларуская паэзія дваццятых гадоў у вялікай ступені імкнулася быць тым рэхам жыцця, якое несла новая эпоха.

У гучным хоры таго рознагалосся ў хуткім часе вылучыўся і своеасаблівы паэтычны голас Міколы Хведаровіча. Яго творчыя спробы вылучаліся шчырасцю, сардэчнасцю, чысцінёй і непасрэднасцю пачуцця, яны радысна адгукаліся на ўсе «поклічы жыцця».

У адным з ранніх сваіх вершаў, датаваным 1925 годам, паэт пісаў:

...Гадоў я сёння сам
Найдаражышае ахвяраваць
на свеце.

Каб нас —
Сыноў адданых, маладых,
Тых, хто ў падмурак палажыў
каменні.

Сустрэлі урачыстыя гады,
Наступнае эпохі
Пакаленні...

А праз трыццаць пяць гадоў у паэме «Беларусь», нібы падсумоўваючы пройдзенае, нібы падагульняючы вынікі сваім далёкім юнацкім імкненням і па-

магла яму на працягу амаль паўстагоддзя пранесці сваю мужнюю і шчырую песню праз усё нягоды і выпрабаванні. А гады паэтавай маладосці пазначаны вехамі бязрадаснага дзяцінства ў бядняцкай сялянскай сям'і, вандраваннямі ў бежанстве, дзіцячым прытулкам у Калужэ, зваротам пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі ў родны Капыль, уступленнем у камсамол з першых дзён яго арганізацыі. Пазней — горкія дні нямецкай і беларускай акупацыі, удзел у барацьбе з бандамі Булак-Балаховіча, праца ў хаце-чытальні і дзейнасць па стварэнні камсамольскіх ячэек на вёсцы, а затым праца ў ваенкамаце на Случчыне, уступленне ў 1926 годзе ў шэрагі Камуністычнай партыі. І нарэшце доўгачаканая вучоба ў Мінскім рабфаку і пачатак творчай дзейнасці — першыя вершы ў друку.

Належачы сам да таго ж пакалення «арлянятаў», я добра памятаю маладога, кучаравага, неспакойнага і жыццярадаснага студэнта-рабфакаўца, чые вершы пачалі з'яўляцца на старонках газет і часопісаў. Гэта было ў 1926 годзе. А праз некалькі год паэт скончыў Белдзяржуніверсітэт. Ён вядзе вялікую грамадска-палітычную работу, працуе ў рэдакцыі часопіса «Балшавік Беларусі», пазней рэдактарам першага ілюстраванага часопіса «Чырвоная Беларусь», у часопісе «Полымя рэвалюцыі», вядзе вялікую выхавальную работу сярод маладых пісьменнікаў як загадчык кабінета маладога аўтара пры СП Беларусі. Ён удзельнічае ў творчых паездках у Сярэднюю Азію, у Грузію, шмат ездзіць па Беларусі, з'яўляецца ўдзельнікам Першага з'езду пісьменнікаў СССР, Трыдзятка Беларускай культуры ў Маскве, у складзе Беларускай дэлегацыі сустрэкаецца з Максімам Горкім.

Разам з тым ён актыўна працуе ў галіне паэтычнай творчасці. Адна за адной выходзіць яго паэтычныя кнігі: у 1929 годзе «Настроі», у тым жа годзе — «Баявыя песні», у 1930 — «Рытмы», у 1931 — «Тэмпы-кантрасты», у 1932 — «Вайна і мір», у 1937 — «Усім сэрцам».

І хоць у пералічаных кнігах паэзіі Міколы Хведаровіча аддае-

ны лепшыя яго паэтычныя здабыткі. Выдадзены ў Маскве кнігі ў перакладзе на рускую мову.

Плённа працуе паэт і ў галіне мастацкага перакладу. Выйшлі яго кнігі перакладаў з Шандара Пецёфі («Ліра і меч») і «Казка пра цара Салтана» А. Пушкіна. Разам з аўтарам гэтых радкоў Мікола Хведаровіч перакладаў з грузінскай мовы сусветна вядомы твор Шата Руставелі («Віцязь у тыгравай шкуры»). Удаля дэбютаваў паэт і ў галіне мастацкай прозы, выдаўшы аўтабіяграфічную аповесць «Сповідзь перад будучынай».

Але галоўным у творчасці Міколы Хведаровіча з усёго таго, што створана ім больш як паўстагоддзя творчай працы, застаецца яго лірычная паэзія. Гэта тая творчая стыхія, дзе паэт заўсёды «як дома», дзе заўсёды адчуваецца яго жывое трапяткое пачуццё высокай грамадзянскасці і любові да сваёй зямлі, да людзей. І цалкам верыш паэту, калі чытаеш яго радкі:

...Цяпер мне зусім не здаецца,
Што пройздзен жыццёвы мой шлях.

Гарачае шчырае сэрца
Працуе надзейна ў грудзях.
Пластом чарназёму і гліны —
Ідзі, данавайся да дна —
Ляжачы залатыя глыбіні
Надзей маіх, дум цаліна,
Мне ўсё падуладна на свеце,
І ўсё мне цяпер на плячю...

Да гэтага новага адкрыцця свету паэт прайшоў праз цяжкія выпрабаванні і нялёгкае вандроўкі. І таму з поўным правам ён выступае ад імя свайго пакалення, якому ўсё было «па плячы»: і рамантыка грамадзянскай вайны, і першыя гады індустрыялізацыі краіны, і цяжкія трыццаці гадоў, і суровыя выпрабаванні вайны, і актыўны ўдзел у будаўніцтве камуністычнага грамадства ў пасляваенны перыяд.

Рамантычна прыўзняты настрой, нейтаймоўнае маладое пачуццё радасці быцця, жаданне аддаць усё дарэшты, чым багата душа і сэрца, грамадству будаўнікоў камунізму — вось у чым заключаецца грамадзянскасць, партыйнасць, жывучасць паэзіі Міколы Хведаровіча.

Алесь ЗВОНАК.

МАЛЮЮЦЬ ДЗЕЦІ

Другі год працуе студыя вывучэння мастацтва пры Палацы культуры імя Куйбышава Добрушскай паліграфічнай фабрыцы «Герой працы». Заняткі ў ёй вядзе выпускнік Мінскага мастацкага вучылішча А. Шароін, школьнікі 1—8 класаў пад яго кіраўніцтвам авалодаюць талімай фарбай і ліній, вывучаюць жывапіс, графіку, малюнак, кампазіцыю.

Юныя студыйцы ўжо неадна-

разова наладжвалі свае выстаўкі ў Палацы культуры, наведваліся імямі, якіх былі не толькі добрушцы, а і жыхары навакольных вёсак. Найбольшай увагі заслугоўваюць работы А. Цераховіч, Н. Гуцавай, І. Севярыянава. А малюні Л. Гуцавай, М. Севярыянава і Н. Аксёнавай былі прадстаўлены на абласной выстаўцы самадзейных мастакоў.

П. СВЯТЛІЦКІ.

СТАЖ... ПЯЦЬ СТАГОДДЗЯЎ

Шматлікія віншаванні з 80-гадовым юбілеем атрымлівае ў гэты дні вядомы ў рэспубліцы майстар дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва з Пружан Антон Рыгоравіч Такарэўскі. У XV стагоддзе ідзе каранямі прафесійная радаслоўная ганчара, усе продкі ягога былі адметнымі майстрамі свайб справы. Пераняўшы ў спадчыну тоннасці старадаўняга рамства, майстар застаецца адным з нямногіх у рэспубліцы, хто валодае сакрэтамі вырабу чорнаглінявай керамікі.

Кожную нядзелю вязе Антон Рыгоравіч на мясцовы кірмаш свае вырабы — гаршкі-спарышы, макотры, глянкі, місы, кубкі, падвазоннікі, мядоўніцы, Умела арыентаваныя, яны маюць выразны геаметрычны малюнак, моцны чарапок і матыва-чорны, са сбра-рыстай павуціннай колер.

Выключны поспех на Усесаюзнай выстаўцы «Кераміка СССР», міжнародных экспазіцыях у ЗША, Японіі, Канадзе, Бельгіі, Індыі — найбольш значны адзнакі шырокай вядомасці Такарэўскага. Ярыкая індывідуальнасць і высокі прафесіяналізм майстра адзначаны залатым медалём і Усесаюзнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці працоўных. Рэпрадукцыі яго вырабаў змешчаны ў 4-томе БелСЭ ў якасці залатога фонду беларускай керамікі.

М. ГОРСКІ.

ШЧЫРА, НЕПАСРЭДНА

Для IX справаздачы народнага клуба-студыі самадзейных мастакоў і мастакоў дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва горада Мінска ў Палацы культуры Белсаўпрофа найлепш падыходзіць слова «свята». Свята для саміх творцаў — 76 аўтараў прадставілі каля трохсот сваіх лепшых работ. Свята для ўсіх, хто наведвае выстаўку.

Як і на папярэдніх аналагічных выстаўках - справаздачах, шмат месца займаюць жывапісныя і графічныя творы. З прыемнасцю знаёмімся з творамі ветэранаў народнага клуба, работы асобных з іх пазнаеш адразу. Напрыклад — П. Гольцава. Яму каля васьмідзсяці. Інжынер па прафесіі, ён знайшоў у жыццях і захваленне, і прызвание. М. Кругель шмат гадоў працаваў урачом, ён яшчэ старэйшы за П. Гольцава, але знаёміцца з энцідам «Браслаўскія азёры» і не можаш пагадзіцца, што аўтару — восемдзесят.

Арыгінальна вырашаны карціны юрыста С. Вартаева. Перавагу пейзажам аддае і слесар Б. Чапурноў. Запамінаюцца яго «Пачатак восені», «Восень», «Эпюды».

Прадстаўлены ў экспазіцыі і партрэт: Інжынер Ю. Федарэнчык, які працуе на Мінскім вытворчым аб'яднанні імя У. І. Леніна, увасобіў вобраз ветэрана Вялікай Айчыннай вайны А. Сафронава. Машыністка Т. Паўлюць таксама звярнула да вобразаў тых, каго ведае, — «Віка», «Партрэт маці». Карціна навуковага супрацоўніка К. Чубакова «Геабатанікі» вабіць шчырасцю, непасрэднасцю аўтарскага ўспрыняцця рэчаіснасці, гучыць паэтычным гімнам працы.

Л. Мільруд. Масква. Манрама.

М. Корабаў. Францыск Скарына.

Даволі багаты на выстаўцы і раздзел, у якім сабраны разьба па дрэве, чаканка, вырабы дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. І ўзрост аўтараў, і іх творчая падрыхтоўка таксама розныя, што, безумоўна, не можа не сказвацца на мастакоўскай вартасці работ. Аднак вядома і іншае: аўтары, як правіла, ідуць не пратапанымі сцежкамі, а спрабуюць знайсці ў вырашэнні тэмы сваё, адметнае.

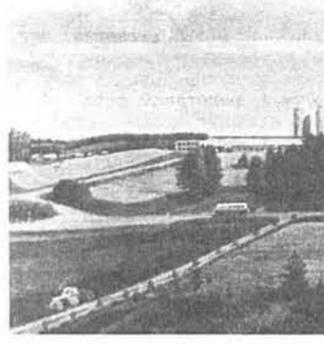
Цікавым атрымаўся партрэт першадрукара Францыска Скарыны, выкананы інжынерам М. Корабавым. Галерэю скульптурных партрэтаў пісьменнікаў — У. Маякоўскі, М. Гогаль, Л. Талстой і іншых — стварыў пенсіянер І. Кашноў.

...Знаёмства з экспазіцыяй — арганізаваць гэтую справаздачу народнаму клубу дапамог Міжсаюзна Дом самадзейнай творчасці Мінскага абсаўпрофа — яшчэ раз пацвярджае правільнасць думкі, што чым больш духоўна будзе ўзбагачацца савецкі народ, тым часцей найбольш таленавітыя прадстаўнікі яго пачнуць звяртацца да творчасці. Людзі розных прафесій знойдуць у ёй магчымасць раскрыцця сябе як асобы. І народзіць талент цуд, назва якому — мастацтва. А дзе сустрача з мастацтвам — там і свята.

Ю. ЛУШЧЫК.

А. Багамольцаў. Партызаны-разведчыкі.

П. Гольцаў. Частка трыпціха «Беларусь працоўная».

АБ'ЯВЫ

КУЛЬТУРНА-АСВЕТНАЯ РАБОТА (спецыялізацыі: арганізацыя і метадына культурна-асветнай работы, кіраўніцтва самадзейным тэатральным калектывам, арганізацыя масавых святаў, кіраўніцтва самадзей-

Прыбыўшы ў інстытут на экзамены, абітурэнт прад'яўляе асабіста пашпарт, ваенны білет (ваеннаабавязаныя запасы) або прыпісное пасведчанне (асобы прызыўнага ўзросту).

Паступаючыя здаюць уступныя экзамены ў залежнасці ад абранай спецыяльнасці па наступных дысцыплінах: на спецыяльнасць культурна-асветная работа — па спецыялізацыі, рускай або беларускай мове і літаратуры (пісьмова і усна), гісторыі СССР (усна); на спе-

МІНСКІ ІНСТЫТУТ КУЛЬТУРЫ

АБ'ЯВЛЯЕ ПРЫЕМ СТУДЭНТАУ У 1984 ГОДЗЕ НА ЗАВОЧНАЕ НАВУЧАННЕ ПА НАСТУПНЫХ СПЕЦЫЯЛЬНАСЦЯХ:

ным акадэмічным хорам, кіраўніцтва самадзейным народным хорам, кіраўніцтва самадзейным аркестрам народных інструментаў, кіраўніцтва самадзейным духавым і эстрадным аркестрам).

БІБЛІЯТЭКАЗНАУСТВА І БІБЛІЯГРАФІЯ (спецыялізацыі: бібліязнаўства і бібліяграфія грамадска-палітычнай літаратуры, бібліязнаўства і бібліяграфія мастацкай літаратуры і мастацтва, бібліязнаўства і бібліяграфія сельскагаспадарчай літаратуры, бібліязнаўства і бібліяграфія дзіцячай літаратуры, бібліязнаўства і бібліяграфія тэхнічнай літаратуры).

Той, хто паступае на завочнае навучанне, падае заяву аб прыёме ў бліжэйшую да яго месца жыхарства вышэйшую навучальную ўстанову, якая мае спецыяльнасць, што яго цікавіць.

Заявы падаюцца на імя рэктара па адзінай форме па 31 мая. Да заявы прыкладаюцца: дакумент аб сярэдняй адукацыі (арыгінал), характарыстыка для паступлення ў ВНУ з апошняга месца работы або вучобы, выдадзена партыйнымі, камсамольскімі, прафсаюзнымі і іншымі грамадскімі арганізацыямі, кіраўнікамі прадпрыемстваў, устаноў, арганізацый, праўленнямі калгасаў (прадстаўленне характарыстыкі ад намандавання войскай часці звольненымі ў запас з радыёў Савецкай Арміі неабавязкова), завераная адміністрацыя прадпрыемства ці установы выпіска з працоўнай кніжкі, медыцынская даведка (форма № 286 (У)), шэсць фотакарткаў (3x4 см).

Узнагароджаныя пасля заканчэння сярэдняй школы залатым (срэбраным) медалём, тым, хто закончыў сярэдняе прафесійна-тэхнічнае вучылішча або сярэднюю спецыяльную навучальную ўстанову з дыпламам з адзнакай, здаюць экзамены толькі па адной з дысцыплін, а менавіта: паступаючы на спецыяльнасць культурна-асветная работа — па спецыялізацыі; на спецыяльнасць бібліязнаўства і бібліяграфія — па рускай або беларускай мове і літаратуры (усна). Пры здачы экзамена з ацэнкай «пяць» яны вызваляюцца ад далейшай здачы ўступных экзаменаў, а пры атрыманні ацэнкі «чатыры» або «тры» здаюць экзамены па ўсіх адпаведных дысцыплінах.

Асобы, якія закончылі тэхнічныя вучылішчы з дыпламам з адзнакай, карыстаюцца гэтым правам пры паступленні на спецыяльнасць, якія адпавядаюць атрыманым у вучылішчы, або роднасным.

Уступныя экзамены — с 1 па 20 чэрвеня. Залічэнне ў інстытут — с 21 па 30 чэрвеня.

Прыбыццё на ўступныя экзамены — па выкліку прыёмнай камісіі.

Дакументы накіроўваць на адрас: 220001, Мінск-1, вул. Раб-коруцкая, 17. Прыёмная камісія. Даведкі па тэл.: 25-48-89.

ПРЫЁМНАЯ КАМІСІЯ.

СУСТРАКАЛІ КОЖНАГА ЛЯЛКІ...

У сапраўднае свята выліўся для дзяцей VII агляд-конкурс узорных народных тэатраў лялек Мінскай вобласці. У ДOME культуры будаўнічага трэста № 1, дзе ён праходзіў, кожнага на левіцах сустракалі героі спектакляў масцовага тэатра. Першае месца прысуджана

ўзорнаму тэатру лялек Дома культуры будтрэста № 1. Дыпламамі ўзнагароджаны тэатр лялек «Васілёў» рэспубліканскага Палаца піянераў і школьнікаў і юныя артысты з Маладзечна, што занялі адпаведна другое і трэцяе месцы.

А. БАТАЛАУ.

3 ПАЭТЫЧНАГА СШЫТКА

Фелікс БАТОРЫН

Зялёны тралейбус

Дзіця гарадское, палоннік прагрэсу —
Люблю цішыню я святальных гадзін,
Свабоду вяслію першага

Калі я ў прасторным салоне
рэйс, адзін.

Няма нам прыпынкаў, няма
светафораў, А толькі асфальт і над ім правяды.
Есць край незвычайны за лесам,
за морам, І наша дарога імкнецца туды.

Вадзіцель, што сталася з намі
такое? Салоднае ў сэрцы шчыміць
пачуццё. Імкліва і лёгка ляцім мы з
табою
Высока ў надмар'і — і,
значыць, расцём.

Краіна пад назвай Душа

Мы сходжаны, з'езджаны шар
Да пядзі змясцілі на карце.
Краіну пад назвай Душа
Шукайце, упарта шукайце!

Усё непадробнай красы,
У гэтай дзівоснай краіне.
Спляліся ў ёй палюсы,
Абшары, вышыні, глыбіні,

Бяздонныя нетры яе,
Багаццям не знойдзена меры.
Нам вельмі яе нестае
У нашу жалезную эру.

Парой раз'ядае іржа,
І сталь найвышэйшага гарту.
Краіну пад назвай Душа
Шукайце, шукайце упарта!

Апошні трывожны пямень
А. К.
Прабіўся праз вузкую перад бурай
шчыліну ў хмарах.
На твары прыроды, счарнелым
і хмурым,
На момант адбілася светлая
мара.

А потым шалёныя ветры
світалі,
Хвастала залава траву і лістоту,
Сляпілі маланкі, грамы
грукаталі,
Каб сцерці усё да апошняй
істоты.

Ды мара жыла, летуценная
мара,
Што сэрцу прыроды астыць
не дала.
І вось перуны адгрымелі,
а хмары
Расталі — і прэч адкаціла
навала.

І радасць ізноў напаўняе
прыроду,
Што выйшла абноўленай
з лютай аблогі...
Якія б цябе ні чаналі нягоды,
І памяць іх не згніюць,

Я прэмнем праб'юся к табе
праз аблогі.

Як дрэвы, што растуць
Усё сваё жыццё
Вяршалінамі ў сні, А карані ў глебу,
Так смелай думкай мы
Сігнем проста ў неба,
А нашы карані —
Радзімы пачуццё.

Касцёл святога Роха

Далёная эпоха
За дальняю гарой —
Касцёл святога Роха
На Горцы Залатой.

Спынюся ціха воддаль —
І сам бруціца з губ
Забытай назвы водар
І залацісты гук.

Бы ў першы міг узлёту,
Будынак прыўзняла
Гатычнай вежы лёгкая
Гранёная страла.

Нацэлены нібыта
У хмар пухнатых бель
Мінуўшынай забытай
Касмічны карабель.

Нячэсанныя хамы,
Лапцогі-мужыкі,
Пабудавалі храмы,
Якім стаяць яны.

І памяць іх не згніюць,

І не прынізіць іх.
Я продкам пакланюся
ля гэтых сцен святых.

Разгойдвае халодны вецер
Лес анямелы і пусты,
Зрывае раўнадушна з вецця
Зашыфраваныя лісты.

Якая тайна ў тых пасланнях,
Надзея, вера ці адчай?
Але не маеш для чытання
Ты адпаведнага ключа.

Лісток паднімеш засмучона —
І раптам разгадаеш ты
Душы уласнае пісьмёны
Ва ўзоры жылак залатых.

Ты незаўважна ў сон мой
увайшла —
І дзіўны гэты сон зрабіўся
явай.
З сабой прынесла столькі
ты святла,
Што стала ява сонечнай,
яскавай.

З сабой прынесла водар дзікіх
руж
І чэрвеньскіх святанняў
павалоту.
І сэрца пацягнулася к дабру,
І сэрца перапоўніла пшчота.

Мне прыгажосць адкрылася
зямлі,
Я адчуваю крылы за плячамі.
І скончыцца тады мой сон, калі
Навек пагасне ява прад вачамі.

ПЕРАКЛАДЫ

Письменник-камуніст, народны дзеяч культуры Балгарыі, Герой Сацыялістычнай Працы Павел Вежынаў (1914—1983) больш за пяцьдзесят гадоў з пражытага аздаў актыўнаму служэнню роднай літаратуры, партыі, народу. Даробак яго вялікі, жанрава і тэматычна вельмі багаты. Нездарма творы П. Вежынава шырока разыхліліся па свеце. Яны неаднаразова выдава-

ліся і ў нашай Савецкай краіне ў перакладзе на мовы народаў СССР, у тым ліку на беларускую. У канцы мінулага года, незадоўга да смерці пісьменніка, выдавецтва «Мастацкая літаратура» выпусціла ў свет кнігу з дзюю аповесцей П. Вежынава — «Вышэй за ўсё» і «Бар'ер».

Апавяданне, якое я прапаную чытачам «ЛіМа» ў сваім перакладзе, належыць да ранніх твораў пісьменніка. У ім раскрываюцца вытонкі антыфашысцкага супраціўлення, барацьбы супраць фашысцкага рэжыму, 40-годдзе канчатковай перамогі ў якой сёлета адзначае балгарскі народ.

Уладзімір АНІСКОВІЧ.

Павел ВЕЖЫНАЎ

СМЕРЦЬ СТАРАСТА

А П А В Я Д А Н Н Е

Жыццё раздольскага старасты, самага заўзятага гулякі ў Падгор'і, зрабілася раптам дарэшткі бязрадасным і прыгнечаным. Яго чырвоны маладзепкі твар пачарнеў, як зямля, погляд стаў змрочны і палахлівы, а шырокая спіна быццам надламалася. Зрэдку стараста яшчэ смяяўся, але смех ягоны гучаў неяк ненатуральна, нават жахліва, ён прымушаў усіх уздрыгнуць, нібыта смяяўся гэта не жывы чалавек — мярцвяк.

А пачалося ўсё з таго дня, як ён апошні раз хадзіў на паляванне да падножжа гор. Адзін ён тады хадзіў, нават без сабакі, якога ўкралі за тыдзень да таго — казалі, мабыць, нехта з суседняй вёскі ўкраў. Была халаднаватая, ядраная і росная, раніца — ноччу прайшоў кароткі, але спорны дождж. Да самых гор яму нічога не трапілася, нават ні разу не стрэліў. Расчараваны і змораны, стараста звярнуў у лясок і сеў перакусіць пад старую грушу-дзічку. Зрэшты, яно і так няблага, разважаў ён. У маладым лесе, напоўненым сонцам, водарам дзікай герані і палыну, разлілася чыстая, святочная цішыня. Вышэй, каля закінутай капіцы, бруіла-

ся крынічка, з яе выцякаў ручаёк, і яго шлях у лагчыну азначыўся доўгім зялёным языком маладой травы. Унізе, нібыта нейкі велічны кацёл, разагрэты сонцам, дымілася ад выпарэнняў даліна. Удалечыні, па той бок паселішчаў, зіхцелі, быццам ад снегу, звычайна сіняватая ў гэтую пару схілы гор, а з цяжнін, як малако, падзіўся туман.

Душная, вільготная цішыня вельмі ж хіліла на сон, павекі ў паляўнічага млява зліпаліся. Ён быў ужо амаль што задрмаў, але нечыхаціх, асцярожныя крокі прымуслі яго навастрэць слых. Ён пачаў прыглядвацца праз пляценне галінак і раптам затаіў дых: уніз па схіле, пільна ўглядаючыся ў даліну, асцярожна спускаўся высокі ударлявы юнак у школьнай куртцы і турэцкіх гольфах. Наўскос цераз плячо ў яго была кулямётная стужка, у руках — карабін...

Не было ніякага сумнення — партызан! Спраўдны, жывы партызан! Стараста інстынктыўна сцяўся спружынай і ўпіўся вачамі ў чалавека, нібы ў нейкага незвычайнага зверта. Сэрца яго калалілася, рукі трымцелі — адчуванне было ну зу-

сім такое, як тою раніцай, калі ён з засады сачыў за прыгажуню-аленем: алень выйшаў на паляну з узнятаю ў неба вільготнай пысай, трапяткі, грацьбэны, ажно здавалася, што вась-вась узляціць. Як і тады, паляўнічы прыцэліўся, прыціснуўшы локцем аслабелае раптам сэрца, і стрэліў амаль са звярнай асалодай — з двух ствалоў разам. Партызан хіснуўся і праз момант упаў на калені.

Але паляўнічы добра ведаў, што шротам забіць яго не мог. Ён скачкамі бег да сваёй ахвяры, і ў тую хвілу, калі партызан з натугаю сцяўгаў з пляча карабін, страшэнны ўдар прыкладам паваліў яго на зямлю. А калі ўжо апытомнеў, то рукі яго былі моцна звязаны. Галава расколвалася ад удару прыкладам, кроў залівала твар. Юнак нарэшце крыху разгледзеўся. Перад ім сядзеў мужчына сярэдніх гадоў з чырвоным самаздаволеным тварам і глядзеў з халаднай цікаўнасцю.

— Хто ты? — спытаў партызан слабым голасам. Паляўнічы засмяяўся. На сонцы неміласерна бліснулі яго здаровыя прыгожыя зубы.

— А ты хто такі?

— Я — баец народна-вызваленчай арміі!

— Ты сабака! — зароў раптам стараста, і цяжкая далонь ударыла па скрываўленым твары юнака.

Партызан толькі хіснуўся і сцяў зубы, нічога не сказаўшы, — адно толькі расшырыліся зэрнікі яго вачэй, і ў іх успыхнуў агонь. І толькі цяпер раздольскі стараста разгледзеў, які прыгожы, высакародны і горды ў хлопца твар, — убачыў ён гэта, і нянавісьць скрывіла яго аблічча. Заўважыўшы гэтую гримасу, партызан зразумеў: трапіў ён у лапы смяротнага ворага.

— Запомні гэты дзень! — сказаў ён глуха. — Добранька запомні! Галавою папалішся ты за яго. Хоць пад зямлю схавайся, а нашы цябе знойдуць... І раздушач, як чарвяка!

Перад полуднем у верхнім канцы сяла з'явілася незвычайная працэсія — паперадзе ішоў знямоглы акрываўлены юнак са звязанымі ззаду рукамі і горда ўзнятаю галавой, а следам — стараста з паляўнічай стрэльбай на плячы і карабінам пад пахай. Ён крочыў важна і шчасліва ўсміхаўся, як пасля ўдалага палявання. І дзіва — на гэты раз вясковы хлопчык не беглі за ім, вясковы не выскакавалі з падворкаў, каб падзівіцца на здабычу. Злавесная цішыня запанавала над сялом — яна не парушалася нават сабачым брэхам. А з-за мураваных агароджаў і плятнёў за імі цікавалі збянтэжаныя і калючыя вочы, якія цяплелі толькі тады, калі спыняліся на постаці партызана.

Яго прывязалі да дзвярэй абшчыны да ствала старога арэха. З пабітага шротам цела хлопца сачылася кроў, яго паліла смага, але ніхто не падшоў перавязваць яго, ніхто не падаў шклянкі вады. Сабраліся тут нямногія, сярэдніх якіх быў і стары падслепаваты поп.

— До-обрую дзічыну ўпалаваў! — гаварыў, выскаляючыся, крамнік Хрыстоска. — Ну, вішнем, Янака!

— О, Янака — спец! — падхапіў вясковы ветэрынар. — Прывалок звязанага, як ягня...

Тут усе залізілі смехам. Яны аж заходзіліся, рагаталі доўга, з асалодай і паблагліва ляпалі старасту па плячы. То было іх свята, быў іх шчаслівы, радасны дзень!

Апошнім прыбег сюды ванд-

роўны настаўнік Прадумкоў, які прыжыўся каля абшчыны, — аброслы, з рэдзенькімі валасамі на круглай галаве, у бруднай кашулі, — прыбег задыхаючы, спашелі і, яшчэ не разабраўшыся што да чаго, плонуў звязанаму чалавеку ў твар. Чорныя вочы партызана зноў расшырыліся і ўспыхнулі агнём.

— А ты чаго? — загаварыў ён хрыпла. — Брудная ты ануцка! Якога ліха ты лезеш на ражоні?

— А навошта вы прадаеце Балгарыю? — завершчаў настаўнік.

— Каму мы яе прадаём, ідыёт? — спытаўся сур'ёзна партызан. — Кажы: каму мы яе прадаём?

— Прадаеце! Прадаеце! — лямантаваў той.

— Не даруюць і табе! Не забудуцца і твае дурныя словы...

— А хто ж гэта іх запомніць? — пагардліва азваўся стараста.

Партызан на гэта нічога не сказаў, толькі паглядзеў на той бок агароджы. Міжвольна і ўсе павярнулі галовы туды. Праз шчыліну мураванай сценкі на ўсё, што адбываецца тут, глядзелі людзі. Яны маўчалі, ніхто не перамаўляўся, здавалася, яны там нават не дыхаюць, але ў кожнай пары вачэй была вялікая спагада і невыказны жал да партызана, а разам з тым у іх хавалася і лютае, нечалавечая нянавісьць. Убачыў гэта на абшчынным двары, і кожны ўнутрана скалануўся — як мароз ва ўсіх разам па скуры прабег. І радасць іх адразу пагасла, неба ў вачах пацямнела... Гамана сціхла.

— Прэч адсюль, паршыўцы! — закрычаў у шаленстве стараста.

Але там ніхто не звярнуўся. Там маўчалі і глядзелі.

— Вы чуеце ці не?

І ён прыцэліўся туды партызанам карабінам. Талы ўжо затупацела за агароджаў. Страшныя вочы зніклі.

— Бывайце, другары! — слаба гукнуў партызан. — Ідзе Чырвоная Армія, таварышы...

У той жа вечар з гарадка прыйшлі жандары і яго забралі. Праз некалькі дзён у сяле дачуліся, што партызана расстралілі... А праз два тыдні сем хлопцаў з сяла разам са старэйшым настаўнікам пайшлі ў партызаны. Сяло аняме-

ПАЛІТЫКА ІДЭАЛОГІЯ

Масавая культура. Пра яе на Захадзе шмат пішуць, шмат спрачаюцца. Дэмакратычная грамадскасць, прагрэсіўная літаратура, музыканты, мастакі паставілі на б'юць трывогу з прычыны зніжэння агульнага культурнага ўзроўню народа, якому навіваюць нізкапробныя творы. Яна выдаецца за апошняе слова ў літаратуры і мастацтве і з'яўляецца галоўнай прыкметай той самай масавай культуры.

Масавая культура развіваецца і распаўсюджваецца, вядома ж, не стыхійна, яна накіроўваецца спрытнымі рукамі дзялякоў, якія фантычна вызначаюць моду на тыя ці іншыя яе правы.

Прапаную ўвазе чытачоў некалькі публікацый з замежнай перыёдыкі, якія расказваюць менавіта пра панаванне масавай культуры ў капіталістычных краінах.

У. СОЛЬСКИ,
міжнародны аглядальнік «ЛіМа».

У РУКАХ «АПЕКУНОУ»

У часопісе «Ю. С. ньюс энд уорлд рыворт» у нумары за 9 студзеня 1984 г. змешчана інтэрв'ю з кампазітарам Вірджылам Томсанам. Гэты вядомы музычны дзеяч ЗША, якому нядаўна споўнілася 87 гадоў, з'яўляецца аўтарам шэрагу опер, сімфоній, піша музыку да кінафільмаў. Ён вядомы таксама як музычны крытык. За

сваю шматгранную дзейнасць Вірджыл Томсан атрымаў прэмію Пуліцэра, адну з самых прэстыжных у ЗША.

Разважаючы аб культуры і мастацтве ў ЗША, Томсан адзначыў, што ў Амерыцы «культура знаходзіцца ў руках « апекуноў », а не дзеячаў мастацтва. Выдаўцы кнігі трымаюць пад кантролем усё, што пішацца, гандляры карцінамі, калекцыянеры твораў мастацтва, захавальнікі музеяў трымаюць пад кантролем усё, што малю-

ецца, праграмы аркестраў вызначаюцца ў асноўным кампаніямі грамадства.

У дваццатыя і трыццатыя гады нам неяк удавалася друкаваць свае творы незалежным чынам. Мы пісалі музыку, якую хацелі, малявалі карціны згодна з уласным густам. Афіцыйныя механізмы продажу і збыту амаль не закраналі нас. Сёння такое здараецца вельмі рэдка.

Вірджыл Томсан адзначыў, што еўрапейцы гатовы пасылаць сваіх студэнтаў вучыцца на факультэт эканомікі Гарвардскага ўніверсітэта, але ў той жа час грэбуюць нашай культурай, на што ёсць свае падставы.

ЧЫТАЧЫ ЦІ ГЛЕДАЧЫ?

Пасля заканчэння працоўнага дня тысячы такіхскіх бізнесменаў спускаюцца ў метро, узяўшы сабой яскравы прыклад японскага дзелавага кансерватызму: сінія гарнітуры, чорныя гальштукі з эмблемай фірмы. Але што гэта за таўшчэзныя тамы яны чытаюць? Гадавыя справаздачы? Падручнікі па эканоміцы? Не. Гэта «коміксы... «Рыбак-маньяк», «Ча-

лавец-д'ябел»...

Як сцвярджае амерыканскі часопіс «Ньюсуік», японцы зараз апантаны «манга» (так у Японіі называюць коміксы). Паліцы газетных кіёскаў і кнігарняў ломяцца ад тоўстых кніг, у якіх тэкст падменены малюнкамі. Чытачам (хутчэй глядачам) прапануюцца сотні назваў. Хлопчыкам — пра атамных робатаў, дзясцінкам — пра рамантычнае каханне. Але галоўныя спажыўцы «манга» — дарослыя, якія могуць знайсці коміксы на любы густ: і на традыцыйныя тэмы, і на самыя пікантныя.

У 1982 годзе быў выпушчаны мільярд кніжак коміксаў, г. зн. іх агульная колькасць складала чвэрць усіх кніг, надрукаваных за гэты час у Японіі.

Фрэдрык Шот, аўтар кнігі пра «манга», тлумачыць любоў японцаў да коміксаў пакорлівасцю і дысцыплінаванасцю, якія пераходзяць у прыгнечанасць, што пануе ў японскім грамадстве. Рабочыя, студэнты, дзеці, менеджэры, скваніяны форменным адзеннем і бясконцымі правіламі, шукаюць магчымасць развязацца ў фантастыцы, замешанай на гвалце і сексе. На думку аднаго з уладальнікаў кавярні, дзе не-

ведвальнікам могуць прапанаваць больш за 2000 назваў коміксаў, «коміксы самі слізгаюць у галаву — думаць тут не трэба».

Якраз гэта і турбуе настаўнікаў, бацькоў, сацыялагаў. Апрача іншага, коміксы прызнаны шкоднымі для юных чытачоў. Перш за ўсё таму, што займаюць на паліцах асабістых бібліятэк месца сапраўднай літаратуры.

СЦЭНА — МЕТРО...

Для больш чым 500 самабытных менестрэляў адзінай сцэнай з'яўляецца парыжскае метро. Ужо шмат год на яго станцыях ці проста ў вагонах яны зарабляюць сабе на кавалак хлеба, іграючы на гітарах, арфах ці нават на пілах.

Парыжскае метро стала, бадай, адзіным прытулкам для беспрацоўных музыкантаў. У Нью-Йорку ці Лондане ўжо немагчыма іграць у метро, — паскардзіўся адзін з музыкантаў карэспандэнту амерыканскага часопіса «Ньюсуік». Але і тут, у Парыжы, усё не так проста. «Панядзелак і пятніца — самыя горшыя дні, бо пасажыры спяшаюцца на работу пасля выхадных ці заняты дум-

ла і як бы затаілася. У карчме насуперак звычайна гаварылі шэптам, а калі заходзіў стараста — змаўкалі зусім.

— Добры дзень вам, людзі! — казаў з выгляду бесклапотны стараста. — Як маецца, што чуваць?

— Дзякуй, не скардзімся, — мармытне хто-небудзь суха і варожа ў адказ.

— Ды што з вамі? Як жалобу носіце...

У адказ — зацягае маўчанне. Толькі зіркаюць халодныя, насяражаныя позіркі — такія самыя, што ўразілі яго тады. Гэтыя позіркі адчуваў ён, дзе б ні павярнуўся — у абшчыне, на вуліцы, і вось цяпер — у карчме. Яны свідравалі яго ў вачэрнім змроку дома, пакуль прыйдзе сон, сніліся і ноччу, не раз прымушаючы падхоплівацца на ложку — разгубленага, спалоханага. Не вясёліла больш яго і віно, а калі на старой памяці, бывае, зацягне песню, дык яна ў яго неяк сама сабою і абарвецца.

Аднаго разу заваліўся стараста ў карчму на добрым падпітку і ішчэ з парога загамаандаваў:

— Дзядзька Паўла, налі ўсім па чарцы, я плачу!

Стары Стаян Клісурскі бліснуў на яго вокам з-пад насупленых броваў:

— Дзякуй, паночку, не турбуйся! У нас і саміх грошчэ ёсць.

Старастаў твар адразу парчнёў, застыў у злоснай гримасе.

— Будзеце піць за мае! — закрываў ён істэрчына, гримнуўшы на стале кулаком. — Будзеце піць за мае, або ўсіх перасаджаю за крэты!

А ў навакольных вёсках рабілася неспакойна. Насіліся чуткі — там паказвалі партызаны, там распывалі пра нешта аўчара, там у сыраварні канфіскавалі сыр... У канцы лета разышлася пагалоска, што партызаны наляцелі на сяло Бані, забралі ў краме прадукты, раздалі сяляннам сабраныя для нямецкай арміі цёплыя рэчы і павялі з сабою старасту.

І гэта ў Банях! Адтуль жа да Раздола няма і пятнацікі кіламетраў! У тую ноч стараста начаваў у будынку абшчыны пад аховаю вясковай варты. Назавтра з горада прыбыло жандарскае аддзяленне і размясцілася ў школе. Стараста супакойся.

Але праходзілі дні, і партызаны падбіраліся ўсё бліжэй.

Толькі і размоў было, што пра іх новыя аперацыі. Казалі, нейкага заўзятага старасту знайшлі расстралянага ў вінаградніку. І вось аднае раніцы, выходзячы з дому, раздольскі стараста ўбачыў на варотах невялічкі шматок паперы, прыколаў кнопкаю.

«Хоць цэлым палком абгарадзіся, мы цябе ўсё роўна дастанем!» — прачытаў ён. Як быццам неба перавярнулася над ім і, здалося, нехта нябачны прамовіў: «Запомні гэты дзень! Паплацішся ты за яго галавой!» І стараста, ледзь адолеўшы прыступкі, падаўся далей на аслабелых раптам нагах. Потым з абшчыны ён веў доўгую размову з начальнікам акругі. Праз некалькі дзён жандарскі пост у сяле быў узмацнены, а сам стараста канчаткова перабраўся жыць у канцелярыю. Ізноў пацягнуліся дні чакання.

Атрады жандараў зграямі ваўкоў шыпырылі па навакольных гарах. Пачалі хадзіць чуткі, што партызаны ўжо разбіты. Сапраўды, два тыдні прайшло спакойна, партызаны не аказваліся.

І вось надыйшла восень — цёплая, духмяная, абіяжарная пладамі. Днём у небе віселаі нерухомае аблокі, а між імі сінеў фарфоравы блакіт. Пад вечар аблокі сплывалі за горы, а на небе, якое набывала абрыкосавы колер, узнікалаі стракатая палоса — нібы пер'е фазанавага хваста. Схілы гор пакрыліся залацістымі плямамі, і толькі баравая Сакарджа сінепа горда і сцюдзёна. У ружовай смуге пылу ў апошніх сонечных праменнях вярталіся дамоў гурты, каровы рыкалі сыта і лена. Прыгожая была восень — як заўсёды, хіба што нейкая больш стоеная і журботная. Людзям хацелася хоць крышачку радасці. І вось аднаго разу ў сяло прыхаў цырк.

Ды які там цырк? Палінялая брызентавая палатка з цірам, яшчэ сякі-такі рэквізіт, размаляваны ў неймаверныя стракатая колеры. Артыстаў — чацвёра: двое худых дзедкоў у сініх камбізонах, змарнелая жанчына ў рознакаляровым грыве, якая хадзіла па канаце, і, нарэшце, іх, відаць, гадоўны — чалавек, які, казалі, глытаў шаблі і закусваў лезамі для галення. Гэта быў невысокі, вельмі рухавы чалавечак у клятчастых штанах і з вялікімі сумнымі вачамі, якія,

здавалася, ніколі не ведалі ўсмешкі.

— Схаджу да старасты па дазвол, — сказаў ён сваім сябрам і накіраваўся ў абшчыну.

Яе не цяжка было знайсці. На двары тут, як заўсёды, тырчэў стораж-палавік. Цяпер ён, седзячы на кукішках каля агню, памешваў у вялікім чыгуне бялізну. На ганак з шумам узляталі куры. Быў шікі прасябадзены час, і нішто не падракала вялікіх падзей. У канцелярыі стараста гутарыў аб нечым са зборшчыкам падаткаў і жандарскім паручнікам. Твар яго быў пануры, зямлісты.

І тут увайшоў фокуснік, звычайна пакланіўся і шчоўкнуў абцасамі.

— Пан стараста? — звярнуўся ён да старасты ледзь не пахлавіла.

— Чаго табе?

— У сяло, даверанае пану старасту, прыбыў сталічны цырк, — гаварыў са значэннем цыркач. — Просім дазволу выступіць! Усяго два спектаклі, складзеныя па ўрачыстай праграме! Будзьце ласкавы!

— Дакументы! — суха працадзіў стараста праз зубы.

Зграбна пакланіўшыся, артыст наблізіўся да стала, сунуў руку ў заднюю кішэнь штаноў і тут жа выхапіў яе. У паветры бліснуў пісталет, нацэлены проста на старасту, пацуючыся нягучны стрэл, падобны на сухі шчаўчок. У момант на вачах у прысутных у струменьчыках сіняватага дыму фальшывы пісталет ператварыўся ў звычайны партабак з запальнічкаю.

— Вуаля! — усклікнуў фокуснік і гучна, тэатральна засмяўся. — Сіль ву пле, мсьці Цыгарэт!

Ён ішчэ раз артыстычна прышчоўкнуў абцасамі і, сагнуўшыся дугою, паднёс табакерку старасту.

Але стараста не працягнуў руку па цыгарэту. І ніколі больш не працягне. Ён быў мёртвы. Яго аслабелае сэрца, знясіленае чаканнем адплаты, не вытрымала гэтага бяскрыўднага фокусу, падобнага на жарт. Ён сканаў у момант і сядзеў, адкінуўшыся ў сваім крэсле, з нежывым ужом, скажоным ад жаху тварам.

Смерць раздольскага старасты ўзрушыла ўсіх: адных прымусіла яшчэ больш дрыжаць за сваю шкуру, другіх падбадзёрыла і абнадзейла.

Кансультацыя УААП

Ці можна выкарыстоўваць ахоўваемыя аўтарскім правам творы без згоды аўтара?

ТАРАСАУ У. К.

Выкарыстанне твора аўтара іншымі асобамі, як правіла, дапускаецца не інакш, як на аснове дагавора з аўтарам або яго правапераемнікам. Аднак савецкае заканадаўства аб аўтарскім праве прадугледжвае магчымасць так звананага свабоднага выкарыстання твораў, гэта значыць — без згоды аў-

ны ў газетах. Такое выкарыстанне ажыццяўляецца з любога ранейшага выдання (іншая газета, часопіс, кніга і да т. п.). Раней апублікаваныя творы могуць змяшчацца ў газеце ў арыгінале або ў перакладзе, у тым ліку, калі пераклад зроблены спецыяльна для дадзенай газеты.

6. Рэпрадуктаванне якім-небудзь спосабам (напрыклад, у выглядзе малюнкаў або фатаграфій) твораў выяўленчага

СВАБОДНАЕ ВЫКАРЫСТАННЕ ТВОРАЎ

твораў, а ў некаторых выпадках і без выплаты аўтарскага ганарару. Такое абмежаванне аўтарскіх правоў дапускаецца толькі ў выключных выпадках у інтарсах грамадства. Прычым, закон дазваляе свабоднае выкарыстанне толькі выпушчаных у свет (апублікаваных) твораў, якія, такім чынам, ужо з'яўляюцца здабыткам грамадства. Ва ўсіх выпадках захоўваецца правіла аб абавязковым узаканні прозвішча аўтара, твор якога выкарыстаны, і крыніцы запазычання твора.

Выпадкі выкарыстання твораў без згоды аўтара і без выплаты яму ганарару прадугледжаны артыкулам 489 Грамадзянскага кодэксу БССР.

1. Выкарыстанне чужога выданнага твора для стварэння новага, творча самастойнага твора. Аднак перапрацоўка апавядальнага твора ў драматычны або ў сцэнарый і наадварот, а таксама драматычнага твора ў сцэнарый ці, наадварот, сцэнарыя ў драматычны твор дапускаецца толькі па дагаворы з аўтарам і з выплатай ганарару.

2. Выкарыстанне ў навуковых і крытычных работах, вучэбных і палітыка-асветніцкіх выданнях асобных выданых твораў і ўрыўкаў з іх. Калі такое выкарыстанне ажыццяўляецца ў выглядзе цытат, то аб'ём іх не абмяжоўваецца — у такім выглядзе творы могуць выкарыстоўвацца ў аб'ёме, які абумоўліваецца мэтай выдання. Выкарыстанне ж у іншым выглядзе, у тым ліку ў зборніках, дапускаецца ў аб'ёме, які не павінен перавышаць аднаго аўтарскага аркуша з твораў аднаго аўтара. Пры неабходнасці ўключэння, напрыклад, у зборнік твораў аднаго аўтара ў аб'ёме звыш аднаго аўтарскага аркуша, з гэтым аўтарам абавязкова патрэбна заключыць дагавор, які б прадугледжваў аплату ўсяго выкарыстаннага матэрыялу.

3. Інфармацыя ў перыядычным друку, кіно, па радыё і тэлебачанні аб выпушчаных у свет творах навукі, літаратуры і мастацтва. Гэтая інфармацыя можа быць пададзена ў любым выглядзе, у тым ліку ў форме анатацый, рэфератаў, аглядаў і ў іншых дакументальна-інфармацыйных формах.

4. Выкарыстанне ў кіно, па радыё і тэлебачанні публічна сказаных прамов, дакладаў, а таксама выпушчаных у свет твораў навукі, літаратуры і мастацтва. Сюды таксама адносіцца транспіраванне па радыё і тэлебачанні публічна выкананых твораў непасрэдна з месца іх выканання.

5. Публічна сказаныя прамовы, даклады, а таксама іншыя выпушчаныя ў свет творы, могуць быць свабодна выкарыста-

мастацтва, якія знаходзяцца ў месцах свабоднага наведвання (скульптура, архітэктурныя збудаванні і да т. п.). Гэта не адносіцца да выставак і музеяў, экспанаты якіх нельга рэпрадуктаваць без спецыяльнага дазволу. Забараняецца без атрымання дазволу рэпрадуктаваць творы спосабам механічна кантактнага капіравання, бо пры такім спосабе магчыма пашкоджанне арыгінала.

7. Рэпрадуктаванне апублікаваных твораў (размяжэнне ў выглядзе ксеракопій, фотакопій, мікрафільмаў і да т. п.) у навуковых, вучэбных і асветніцкіх мэтах, калі гэта ажыццяўляецца без атрымання прыбытку. Рэпрадуктаваны можа быць увесь твор або яго частка, у абмежаванай колькасці экзэмпляраў. Звычайна такія заказы выконваюцца бібліятэкамі і інфармацыйнымі цэнтрамі для іншых бібліятэк, навуковых і вучэбных устаноў, а таксама для індывідуальнага карыстання.

8. Непарушны гуманны характар нормы, якая прадугледжвае, што выпушчаныя ў свет творы могуць быць свабодна выданены рэльефна-крэпачным шрыфтам для сляпых.

Любы грамадзянін можа таксама выкарыстаць апублікаваны твор без згоды аўтара і бязвыплатна для задвальнасна асабістых патрэбнасцей, напрыклад, запісаць песню на магнітафон ці перадрукаваць для сябе на пішучай машыне верш з кнігі або часопіса. Аднак размяжэнне твораў для продажу або іншага шырокага распаўсюджвання не падпадае пад узаконныя выпадкі свабоднага выкарыстання.

Артыкулам 492 ГК БССР таксама прадугледжаныя выпадкі выкарыстання твораў без згоды аўтара, але ўжо з выплатай аўтарскага ганарару. Гэта публічнае выкананне выпушчаных у свет твораў, запіс у мэтах публічнага выканання альбо распаўсюджвання выпушчаных у свет твораў на плацінку, магнітную стужку і да т. п. (за выключэннем выкарыстання твораў у кіно, па радыё і тэлебачанні, дзе гэта магчыма без выплаты ганарару), а таксама выкарыстанне кампазітарам выданых літаратурных твораў для стварэння музычных твораў з тэкстам. У апошнім выпадку ганарар аўтару тэксту выплачваецца арганізацыяй, якая выкарыстоўвае такі твор.

С. ШУСТ.

Саюз пісьменнікаў БССР
выказвае глыбокае спачуванне
пісьменніку Міколу
СЕРГІЕВІЧУ з прычыны
напатаўшага яго гора —
смерці жонкі.

камі аб уік-эндзе. Публіка найбольш шчодрэй раніцаў ў будні дні. Але каб расчуліць слухачоў хоць бы на адзін франк, даводзіцца насіць за плячамі дзядзю.

Прытулкам вандроўныя музыканты абралі кафе «Мазэ» ў Ляцінскім квартале. Тут, схававшыся ад натоўпу ў клубках цыгарэтнага дыму, яны сумна перабіраюць струны сваіх інструментаў, паволі гартаюць томкі вершы, падбіраючы новы рэпертуар, і ўпотаі мараць аб сапраўднай сцэне.

ТАНЕЦ З САБАКАМ

Стала традыцыяй супраджаць Алімпійскія гульні культурнай праграмай. Плануецца такая праграма і для Алімпійскіх гульняў, якія адбудуцца сёлета ў Лос-Анджэлесе. Як паведаміла газета «Інтэрнэшнл геральд трыбун», яна пачнецца 1 чэрвеня і будзе працягвацца каля 10 тыдняў. Згодна рэкламе, праграму складуць 400 прадстаўленняў, якія дадуць 76 музычных, балетных і тэатральных калектываў з 23 краін. Арганізатары сцвярджаюць, што гэта будзе самы вялікі фестываль за ўсю гісторыю ЗША. Гваздом праграмы з'явіцца

выступленне Каралеўскай оперы тэатра Ковент-гардэн і выстаўка французскіх імпрэсіяністаў. Але на гэтым спіс знакамітасцей пакуль заканчваецца. Хто ж астатнія ўдзельнікі фестывалю? Гэта малавядомая танцавальная група з Заходняй Германіі, якая запамінаецца толькі тым, што ў час прадстаўлення танцоры паліваюць сапраўдную траву, спецыяльна пасеяную на сцэне. Удзельнікі японскага мужчынскага ансамбля будуць танцаваць на сцэне галышом, абсыпаныя белай пудрай, з сабакам, прывязаным да ног.

Якім жа чынам рабіўся адбор?

Тры з паловай гады назад галоўны арганізатар фестывалю Роберт Фіцпатрык пачаў пошук прэтэндэнтаў на ўдзел у фестывалі, абзвоньваючы знаёмых у розных краінах і задаючы ім пытанні аб тым, што з бачанага за апошнія два гады іх больш за ўсё ўразіла, падалося сэнсацыйным. У выніку, як прызнае Фіцпатрык, давялося зрабіць некалькі запрашэнняў, даволі-такі рызыкюных. Адзін з каліфорнійскіх тэатраў прапонуе пастаноўку без акцёраў і без глядачоў: усё дзеянне будзе разгортвацца пры дапамо-

зе прыёмніка-транзістара. У канадскім тэатры акцёраў замяняць лялькі велічыней каля 6 метраў. Шмат замежных паставак пойдучь без перакладу, у тым ліку «Жанчыны Троі» на японскай мове. Некакая выступаюць у спектаклі настолькі аголенымі, што цяжка было зрабіць больш-менш прыстойны адымак для буклета. Зразумела, што арганізатару турбуе перш за ўсё фінансавы бок, бо агульны выдаткі на праграму перавысяць 10 мільянаў долараў. І хоць білеты будуць далёка не таннымі (ад 5 да 50 долараў, пры сярэдняй цане 16 долараў), ад продажу білетаў мяркуюць сабраць не больш чым 3 мільёны долараў. Астатнія сродкі арганізатары спадзяюцца атрымаць у выніку продажу сувеніраў, за кошт рэкламы і падачак розных кампаній і філантрапічных арганізацый.

Поль Зіфрэн, старшыня Алімпійскага арганізацыйнага камітэта Лос-Анджэлесе, спадзяецца, што дзякуючы фестывалю ўдасца ператварыць Каліфорнію з пустэчы, у сэнсе культуры, у культурную сталіцу Амерыкі.

Марцін КОУЗКІ

ДОЛЯ ПРАЎДЫ

О узнёслая мова юбілеяў! «Высокі поўдзень» азначае падвечорак, «лёгкі талент» — працу днём і ноччу, «жыццёлюб і летуценнік» — памылкі ў маладосці, «новыя дзюльляды» — дарогу з кірмашу... Адназваю сябрам па-юбілеянаму: «Маладзею».

«Робататэхніка» — работа без дурняў.

— Што там — «так» і ёсць ці «не» і «няма»? — Так і ёсць: «не» і «няма».

Плётка рыбака: шчупаку да плоткі бліжэй, чым плотцы да шчупака.

З праваў прыстойнасці: культурныя людзі штурхаюць адзін аднаго ветліва.

Пазнаёмілася ў тралейбусе з інтэлігентным чалавекам: ён сказаў суседу «дурань» на латыні.

Аўтару аднаго рамана. Маеш рацыю, браце, непадобныя жанры ў нас і здабыткі, ды вось што істотней: над маім афарызмам чытач пазыхне толькі раз, а над творама тваім — мабыць, сотні.

Рамонт — гэта калі робіш сабе як мага больш нязручнасцей, каб потым мець права сказаць, што цяпер лепш, чым было.

Генетычнае. Усе вялікія каты — тыгры, усе вялікія мышы — пацукі.

Дыялектыка барацьбы: калі нехта антывуна нападае, значыць, нехта паслуна абараняецца.

Галоўнае ў праблеме «Чалавек і прырода» — прырода чалавека.

Язеп ТАУШЧЭЗНЫ

Паводле Яўгена РАДКЕВІЧА

Тэжыя працавала прыбіральшчыцай на абуточной фабрыцы, муж яе, Аўхім, прафесар археалогіі, ездзіў па камандзіроўках.

От тады якраз усё і пачыналася. Чортнаведама як гэты Цімох Сідаравіч заўсёды дакладна ведаў, калі Аўхім адбывае ў чарговы ваяж па разбітыя старадаўнія гаршкі ці па нейкія сапсэлыя гранаты тысячыгадовай даўніны. Позна ўвечары, калі абедзве Тэжыны дачкі ўжо храплі гэтак, што люстра пад столлю небяспечна раскачалася ў розныя бакі, нібыта ў марскі шторм, у кватэры Тэжы звычайна звянуў тэлефонны званок, і ў трубку пачынаў цурчаць плышчотны голас Цімоха Сідаравіча, ці, як ён адрозна адрэкамэндоўваўся, «чалавека, апантанага феяй Тэжылі».

Тэжыя з яе мілай непасрэднасцю напачатку нетактоўна паслала тэлефоннага незнаёмца адрозна к прынкінай матары, але звяні гучалі зноў і зноў, а голас у трубку не здаваўся. Так, ён, Цімох Сідаравіч, у захапленні ад Тэжылі Панасаўны, герані сучаснай фемінізацыі. Ён не урвіс які з вуліцы, а навуковы супрацоўнік, хоць і не доктар навуц яшчэ, але абавязкова ім будзе. Калі ён, Цімох Сідаравіч, даведаўся пра мужні лёс прафесарскай жонкі, ён не спаў тры ночы і адрозна вырашыў, што тэма для дысертацыі — ёсць. Ён, Цімох Сідаравіч, просіць, не, не просіць — моляць Тэжылю Панасаўну падарыць яму хоць бы адну сустрэчу.

— Якая там яшчэ фенікі... зацыя, — лянліва адказвала Тэжыя, — працую, бо дома — сумната. Мужык мой калі не піша, дык чытае, калі не чытае, дык піша. А грошы што ж, грошы ёсць. Працую, ды і ўсё — дзеля самастойнасці...

Што ж датычыць сустрэчы, дык заўтра, у суботу, яна, Тэжыя, ідзе на Камяроўскі рынак па салёныя агуркі. Там яе і можна ўбачыць...

Цімох Сідаравіч Тэжылі збольшага спадабаўся. Не гэты цыбаты кашчэй-анселерат, але і не брукач які наратканогі. Усё па-людску, і гладкі прабор на галаве, сам з твару — цунар, а гаворнай — мёд.

Голас у трубку у той вечар цурчэў яшчэ ласкавей. Ён, Цімох Сідаравіч, у захапленні ад Тэжылі Панасаўны, і намеры ў яго, Цімоха Сідаравіча, самыя сур'ёзныя. Ён гатоў ажаніцца з Тэжылі Панасаўнай.

— Брэхаш, — недаверліва сумнявалася Тэжыя, — з адным дзіцем не надта бяруць, а ў мяне ажно дзве дурынды. Ды і жаруць, як не ў сябе. Старэйшай, Лізцы, што ў васьмі клас ходзіць, бацька нядаўна джынсы прывёз, 62-гі памер, дык ледзьве нацягнула. Каб такіх дзетак гадаваць, трэба мець капейку!

Голас у трубку зусім разліваўся патакай. Цімох Сідаравіч у захапленні ад талі Тэжылі Панасаўны, ад яе прыгажосці. Ён возьме яе з дзеткамі і будзе ставіцца да іх, як да сваіх родных. А сродкі што ж, сродкі на жыццё ёсць.

Тэжыя ў свой час была, як кажуць, нішто, недарма Аўхім, тады яшчэ юны кандыдат навуц, ладнага пабегаў за вясновай дзяўчынай Тэжылі, пакуль не вымаліў у яе згоду на шлюб. Але ж калі тое было... Праўда, і цяпер талія ў Тэжылі што трэба, не тое што ў жонкі дацэнта Дурнева — у тры абхопы. Але ж на Тэжылінай пасадзе не надта тыя абхопы нажывеш...

— А можа, ты, хлопец, на прафесарскія набыткі зьявеш, — раптам хітравата запытала Тэжыя, — лічыш, што тут мякі з грашамі ды ўсялякага шмацця? Гэ, з галавы выкіні. На жыццё, што назаць, ёсць, а з набыткаў май адно кнігі купляе. А з іх карысці — адзін пыл у хаце.

Голас у трубку горача заварнацеў з ноткамі крыўды.

Нашто яму, Цімоху Сідаравічу, шмаццё ці чужыя грошы, калі ён сам, дзякуй богу, не зломан і перад ім бліскучая будучыня, ёсць і хлеб і да хлеба і машына, дзякуй богу, свая.

— Ма-шы-на? — перапытала Тэжыя. — Гэта ўжо ці нава...

Машыны ў Тэжылі не было, бо і вадзіць яе не было наму — муж увесь час у камандзіроўках.

Размова тады так і скончылася, Цімох Сідаравіч пра тое, каб ажаніцца, гаворкі больш не ўзнаўляў, хоць і званіў па-ранейшаму кожны вечар, калі не было Аўхіма. Цяпер Цімох Сідаравіч больш прасіў у Тэжылі спаткання. Ну, звычайнага блыскруйнага спаткання — нічога больш!

У кожнай жанчыне, як вядома, сядзіць чорт. У Тэжылі іх сядзела бадай трое. І усё ж невядома шчэ, ці пагадзілася б Тэжыя на тое спатканне, каб раптам ад Аўхіма з Паўночнага Каўказа не прыйшоў ліст. У ім Аўхім з радасцю паведамаў, што ўрэшце знайшоў скіфскую бабу. Гэтага Тэжылі дараваць не магла. Елупень сівы! Яму трэба ехаць за тысячу кіламетраў, каб там швендацца па старых бабах. А тут вуно маладзейшыя... Словам, калі ў чарговы раз вечарам пазваніў Цімох Сідаравіч, Тэжыя адказала, што на спатканне выйдзе. Яны паедуць куды-небудзь за горад. У Заслаўі, кажуць, ёсць утульны рэстаранчык. Хай Цімох пад'едзе на сваёй машыне да яе дома і пазвоніць з аўтамата, каб яна, Тэжыя, мела час сабрацца.

Вячэрні агні даўно ўжо залівалі вулкі, і перанормленыя Тэжыліны дочки ўжо колькі часу задавалі храпана ў сваім пакоі, ды гэтак, што люстра пад столлю зноўку хадзіла ходырам, як у пачынальных марскіх штормах, калі пад вокнамі прашуршэла коламі машына, спынілася ля скрыжавання, з машыны вылез Цімох Сідаравіч, зачыніў дзверцы і пашыбаваў да бліжэйшай тэлефоннай будкі. Тэжылі з анна усё было добра бачна. Яна ўглядзелася... і ажно затрэслася ад абурэння і роспачы. Не «Чайка», не 24-я «Волга», не старая хоць бы «Победа» ці там «Лада» альбо «Масквіч» — жабрачы «Жыгулёнак» стаў ля вулгалі!

— Нягоднік, мязротнік! — выдавала ў трубку Тэжыя, калі неўзабаве пазваніў Цімох Сідаравіч. — Я ж цябе за людскага чалавека трымала, прайдзісвет! Бач ты, да замужняў жанчыны падлабуніваўся — машына ў мяне ёсць», — перадражніла Тэжыя. — Машына гэта, цыфу на цябе? На спатканне заве... Прач з нашага вулга, аферыст, каб я цябе больш ніколі не чула і не бачыла!

І Тэжыя ярасна плюнула ў тэлефонную трубку.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

Мал. П. КОЗІЧА.

3 9 па 15 красавіка
9 красавіка 20.05

ДЗЕННІК УСЕСАЮЗНАГА АГЛЯДУ самадзейнай мастацкай творчасці, прысвечанага 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Выступаюць прадстаўнікі Гомельскай вобласці.

11 красавіка, 19.45
«ВЕЧАРЫ КАМЕРНАЙ МУЗЫКІ» Прагучаць фартэпійныя санаты М. Клеменці ў выкананні лаўрэата міжнародных конкурсаў М. Дземідзенкі.

11 красавіка, 20.20
«НАШЫ ГОСЦІ»
Адбудзецца знаёмства з калектывам Калінінградскага абласнога драматычнага тэатра. Вы убачыце ўрыўкі са спектакляў «Дзядзька Ваня», «Начныя забавы», «Сінія іоні на чырвонай траве»
Вядучы — галоўны рэжысёр тэатра Ю. Чарнышоў.

12 красавіка, 19.45
«ПРА МУЗЫКУ АД «А» ДА «Я»
Выпуск пачнецца з расказа пра беларускага спевака, народнага артыста СССР М. Ворвулева. Наступны сюжэт прысвечаны творчасці італьянскага кампазітара Д. Вердзі. Фрагменты з яго опер прагучаць у выкананні народнага артыстаў БССР Л. Златавай, А. Саўчанкі, І. Сарокіна, З. Бабіні, Вы пачуеце расказ пра кампазітара А. Вівальдзі, паслухаеце яго творы. На заканчэнне — разбор адказаў на пытанні дзюх папярэдніх вінтарын.

13 красавіка, 19.45
«ВЕРНАСЦЬ»
Больш за пяцьдзесят гадоў працуе памочнікам рэжысёра купалаўскага тэатра заслужаны работнік культуры БССР З. К. Сначкоўская. У перадачы, прысвечанай ёй, прымаюць удзел рэжысёр Г. Уладзімірская, народныя артысты БССР М. Захаравіч, Л. Давідовіч, заслужаная артыстка БССР А. Рынковіч.

14 красавіка, 12.10
«СЛОВА — ПАЭЗІЯ»
Свае новыя вершы чытае П. Макаль.

14 красавіка, 17.30
«ПЕСНЯ МАЯ — ПАЛЕССЕ»
Перадача расказвае аб жыцці і творчасці заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Г. Вашчанкі.

14 красавіка, 22.55
«СУСТРЭМІМЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ»
Эстрадная музычная праграма з удзелам грузінскага спевакоў М. Кяхіні, Т. Жваніі.

15 красавіка, 11.25
«НАШЫ ГОСЦІ»
Выступае Ленінградская дзяржаўная акадэмічная харавая капэла імя Глінкі.

Мастацкі кіраўнік заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР В. Чарнушэнка.
15 красавіка, 14.05
ЗАКЛЮЧНЫ КАНЦЭРТ РЭСПУБЛІКАНСКАГА АГЛЯДУ-КОНКУРСА метадычнай і творчай работы выкладчыкаў дзіцячых музычных школ і школ мастацтваў.

15 красавіка, 17.05
«ПЕРАЗОВЫ ГАЛАСОУ МАЛАДЫХ»
Вы пазнаёміцеся з творчасцю маладых паэтаў У. Магзо і У. Марука. Прадстаўляе іх Р. Барадулін.

15 красавіка, 19.45
«РАДАСЦЬ»
Рэспубліканскі тэлерадыёконкурс самадзейнай мастацкай творчасці. Выступаюць прадстаўнікі Мінска і Мінскай вобласці.

«Кнігарні пісьменніка»

Г. БЕРДНІКАУ, А. П. Чэхаў. Ідэйны і творчыя пошукі. На рускай мове. М., «Художественная литература», 1984. — 2 р. 20 к.
У. САНГІ, Ля вытокаў. На рускай мове. М., «Советская Россия», 1984. — 1 р. 90 к.
І. ФРЭНКЕЛЬ, Рака часу. Старонкі майго жыцця. На рускай мове. М., «Советский писатель», 1984. — 95 к.
В. ТАРАС. Родзун. Аповесці. На рускай мове. Мн., «Юнацтва», 1984. — 35 к.
УСПАМІНЫ ПРА І. С. СОКАЛАВА-МІКІТАВА. На рускай мове. М., «Советский писатель», 1984. — 2 р. 20 к.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 23359 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзназнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела мастацтва — 33-21-53, аддзела арганізацыйна-масавай работы — 33-19-65, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апаўднанні, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэрв'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаванымі на машынацы ў двух экзэмплярах. Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСПЕНКА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ [намеснік галоўнага рэдактара], Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Віктар КАВАЛЕНКА, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпёр ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язеп СЕМАЖОН, Юрый СЕМАНЯКА, Віктар ТУРАУ, Паўла УКРАЇНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЕУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.